

UCHWAŁA NR .....
RADY MIASTA WŁOCŁAWEK
z dnia.....

**w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek
na lata 2020-2023”**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 713) i art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282), po uzyskaniu opinii Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu

uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2020 - 2023”, w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Włocławek.

§ 3.1. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

2. Uchwała podlega podaniu do publicznej wiadomości poprzez ogłoszenie w Biuletynie Informacji Publicznej Urzędu Miasta Włocławek.

**Przewodniczący
Rady Miasta Włocławek**

DYREKTOR WYDZIAŁU
Architekt Miasta
Jednostka organizacyjna: Gromuska

Projekt
konserwatora
na bieżący
okres cyfrowy

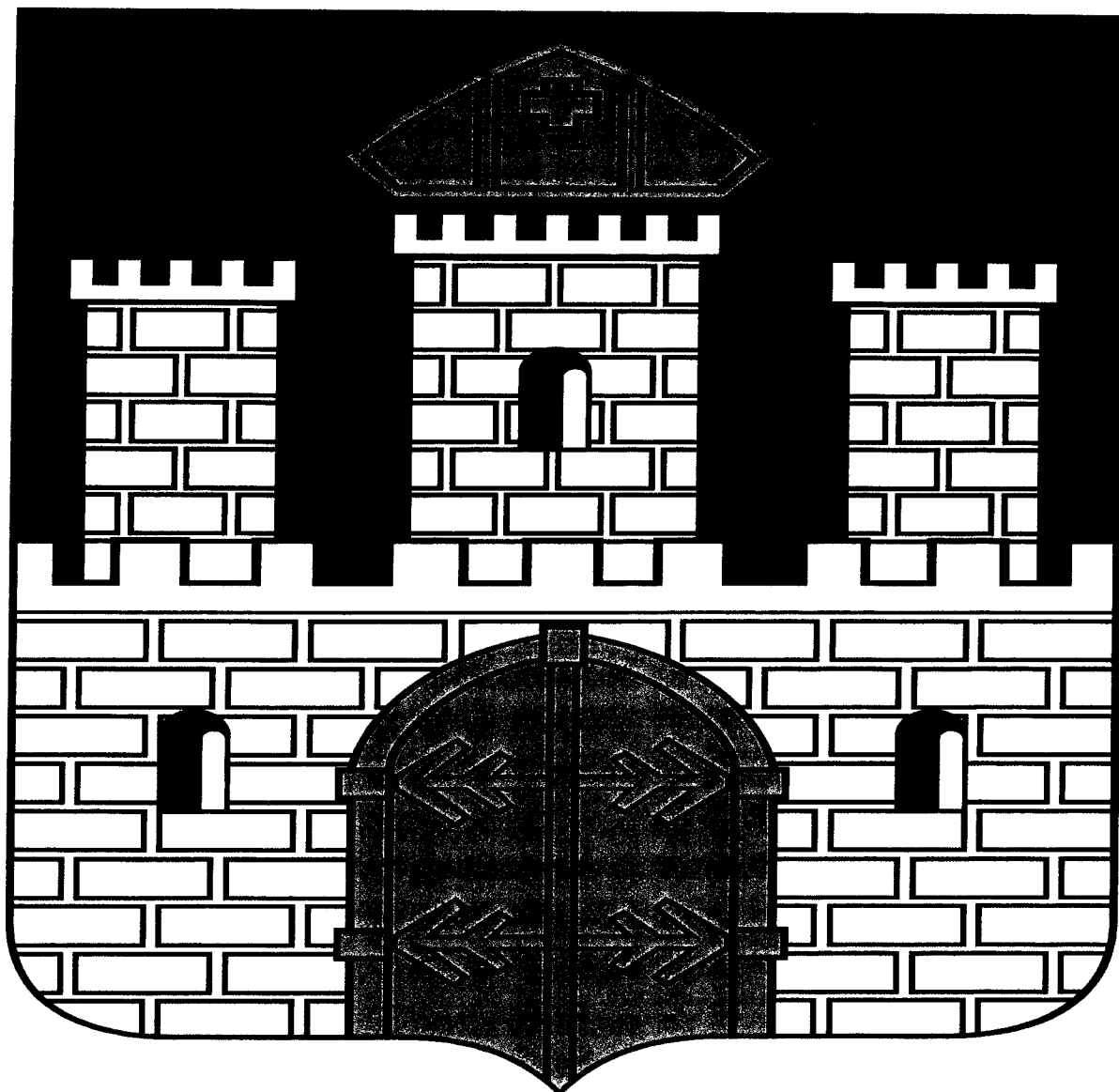
RADA PRAWNY

mgr Anna Kaniewska

TEL. 41 23 18 61

Załącznik
do Uchwały Nr .....
Rady Miasta Włocławek
z dnia .....

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2020-2023

Skrytka
DIREKTOR WYDZIAŁU
Zabytki Miejski
Aneta Glanczyk-Bronirska

Spis treści

1. Wstęp	str. 3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	str. 3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	str. 4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	str. 5
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	str. 5
4.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022	str. 5
4.1.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury	str. 6
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami na poziomie województwa	str. 6
4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020	str. 6
4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego	str. 7
4.2.3. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2017-2020	str. 7
4.2.4. Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020	str. 9
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	str. 10
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie miasta Włocławek	str. 10
5.1.1. Strategia Rozwoju Miasta Włocławek 2020+	str. 10
5.1.2. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego	str. 12
5.1.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	str. 14
5.1.4. Gminny Program Rewitalizacji Miasta Włocławek na lata 2018-2028	str. 16
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta Włocławek	str. 18
5.2.1. Zarys historii miasta	str. 18
5.2.2. Krajobraz kulturowy	str. 23
5.2.3. Zabytki ruchome	str. 27
5.2.4. Zabytki archeologiczne	str. 27
5.2.5. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	str. 29
5.2.6. Dziedzictwo niematerialne	str. 29
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	str. 30
5.3.1. Zabytki wpisane do rejestru zabytków	str. 30
5.3.2. Zabytki uznane za pomnik historii	str. 31
5.3.3. Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej i decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego	str. 31
5.3.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	str. 31
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta Włocławek. Analiza szans i zagrożeń	str. 32
7. Założenia programowe	str. 33
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	str. 37
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	str. 38
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	str. 39
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	str. 40
12. Aneksy	str. 45
Aneks 1. Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego z terenu miasta Włocławek	str. 45
Aneks 2. Wykaz kart adresowych zabytków nieruchomych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Włocławek	str. 55
Aneks 3. Wykaz stanowisk archeologicznych na obszarze miasta Włocławek, zlokalizowanych w trakcie badań powierzchniowych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP)	str. 76

1. WSTĘP

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2020-2023 (zwany dalej Programem), opracowany zgodnie z art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, definiuje problematykę lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz ukierunkowuje na jak najszersze i jak najbardziej wszechstronne wykorzystanie jego potencjału, zwracając uwagę na specyfikę uwarunkowań prawnych, administracyjnych oraz zmieniających się warunków gospodarczych i społecznych miasta. Program stanowi kontynuację opracowanego Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2016 - 2019, który został przyjęty Uchwałą nr XXI/72/2016 Rady Miasta Włocławek dnia 23 czerwca 2016r.

Niniejszy Program to propozycja wypracowania solidnych podstaw do realizowania idei zintegrowanego zarządzania dziedzictwem kulturowym miasta. Podejście to, nie ogranicza się jedynie do ochrony pojedynczych obiektów zabytkowych, lecz sprowadza się do zrozumienia znaczenia zabytków architektury i urbanistyki jako jednego z najważniejszych elementów całości historycznego krajobrazu miasta, będącego efektem nawarstwienia się na przestrzeni lat wartości kulturowych i przyrodniczych.

Zgodnie z przedmiotową ustawą właściciele zabytków nieruchomości, również Gmina Miasto Włocławek, są zobowiązani do zachowania ich w należyтым stanie. Ustawa nakłada na właścicieli również obowiązek opieki nad zabytkami poprzez naukowe badania i dokumentowanie zabytków, prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, zabezpieczenie i utrzymanie zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie, korzystanie z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości, popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury. Jednak kluczowym warunkiem, nie tylko dla ochrony i zachowania tożsamości miasta, ale przede wszystkim dla jego dalszego harmonijnego rozwoju społeczno-gospodarczego, jest utworzenie skoordynowanego systemu działań, opierającego się na spójnej ochronie, opiece, rewaloryzacji, wykorzystaniu i promocji dziedzictwa kulturowego w oparciu o wartości kulturowe, estetyczne, historyczne, naukowe, duchowe.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawę prawną obowiązku wykonania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2020 - 2023 określa art. 87 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r. Zgodnie z powyższym przepisem Prezydent Miasta Włocławek, sporządza na okres 4 lat Gminny Program Opieki nad Zabytkami, który zostaje przyjęty przez Radę Miasta Włocławek po wcześniejszym uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Program jest ogłaszany w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Co 2 lata Prezydent przedstawia Radzie Miasta sprawozdanie z wykonania określonych w programie zadań.

Sprawozdanie z realizacji w latach 2016-2017 „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2016-2019” zostało przyjęte Uchwałą Nr XLIV/63/2018 Rady Miasta Włocławek z dnia 05 czerwca 2018r.

Zadaniem Programu jest określenie strategii i stworzenie ram dla realizacji zadań wpisujących się w cele określone w art. 87 ust. 2 Ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, do których należą:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw, sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Ochrona dziedzictwa narodowego i równy dostęp do dóbr kultury została uznana jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela w art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r. (Dz.U. z 1997r. Nr 78, poz. 483 z późn. zmianami).

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, gdzie określony jest przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, a także organizacja organów ochrony zabytków.

Zgodnie z ustawową definicją zabytek rozumiany jest jako nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Z punktu widzenia niniejszego opracowania istotne jest także uwzględnienie innych uregulowań prawnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, które znajdują się w następujących aktach prawnych:

- 1) Ustawa z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym;
- 2) Ustawa z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;
- 3) Ustawa z dnia 7 lipca 1994r. – Prawo budowlane;
- 4) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001r. – Prawo ochrony środowiska;
- 5) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004r. o ochronie przyrody;
- 6) Ustawa z dnia 9 października 2015r. o rewitalizacji;
- 7) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu;
- 8) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997r. o gospodarce nieruchomościami;
- 9) Ustawa z dnia 25 października 1991r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej;
- 10) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie.

Zasady ochrony zabytków zostały określone również w:

- 1) Ustawie z dnia 21 listopada 1996r. o muzeach;
- 2) Ustawie z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach;
- 3) Ustawie z dnia 14 lipca 1983r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach;
- 4) Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 26 maja 2011r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem;
- 5) Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków;
- 6) Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 02 sierpnia 2018r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków;
- 7) Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych;

- 8) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022

Program uchwalony Uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019r. (Monitor Polski z 2019r., poz. 808) jest dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Cel główny Programu 2019-2022 to „Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami”, który będzie realizowany przez trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania.

- 1) Cel szczegółowy 1. Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działania:

- a) Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym, przez:

- szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób niepełnosprawnych,
- budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym,
- merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach,
- konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzających gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

- b) Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym, przez:

- wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich,
- ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich,
- wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego,
- powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

- 2) Cel szczegółowy 2. Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

Kierunki działania:

- a) merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami, przez upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy),

- b) podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego, przez podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych w ramach sprzyjania intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

- 3) Cel szczegółowy 3. Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działania:

- a) Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości, przez:

- kampanię społeczno-edukacyjną w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami,
- tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

- b) Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami, przez program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączenia społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

4.1.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004r., uzupełniona i przedłużona w 2005r. na lata 2004-2020 stworzyła ramy dla mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, gdzie przyjmuje się że kultura ma być stymulatorem rozwoju ekonomicznego regionów.

Misją Strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kultury jako najważniejszej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów. Strategia zakłada działania na rzecz ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego szczególnie poprzez aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe, tworzenie nowoczesnych rozwiązań organizacji finansów w sferze ochrony zabytków, rewaloryzację zabytków i ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, edukację celem podniesienia świadomości społecznej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, ochronę i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wywozem za granicę.

Wśród kierunków działań wymieniono kompleksową rewaloryzację obiektów zabytkowych, ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, promocję potencjału kulturowego regionów.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 wprowadziło programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego służące realizacji strategii. Programy te zakładają plan budżetu przeznaczony na ochronę dziedzictwa narodowego w poszczególnych latach budżetowych, rodzaje projektów rewitalizacji zabytków, sposób ich naboru i wyboru oraz wykaz podmiotów uprawnionych do ubiegania się o wsparcie finansowe. Jednym z nich jest Program "Dziedzictwo kulturowe", którego celem jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej. Program „Dziedzictwo kulturowe” jest realizowany w oparciu o następujące priorytety: ochrona zabytków, wspieranie działań muzealnych, kultura ludowa i tradycyjna, ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą, ochrona zabytków archeologicznych, ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego i Miejsca Pamięci Narodowej.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami na poziomie województwa

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020

Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 – plan modernizacji 2020+ przyjęta została Uchwałą nr XLI/693/13 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 21 października 2013r. Ustalenia zawarte w Strategii stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego. Zakłada konieczność wyznaczenia w planie zagospodarowania przestrzennego terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego, które należy wesprzeć pakietem pomocy ułatwiającej wykorzystanie tego czynnika. Wsparcie obejmuje m.in. rewitalizację obiektów i przedsiębiorczość budowaną na wykorzystaniu tego sektora, szczególnie w turystyce. Najważniejszymi ustaleniami operacyjnymi Strategii są cele strategiczne, realizujące potrzeby zidentyfikowane w ramach priorytetów rozwoju. Jednym z ośmiu zidentyfikowanych celów strategicznych wymienia się „Tożsamość i dziedzictwo”, którego główną ideą jest zbudowanie identyfikacji regionalnej mieszkańców oraz rozpoznawalnego i pozytywnie postrzeganego wizerunku województwa na zewnątrz. Cel ten jest realizowany za pomocą następujących kierunków działań:

- 1) budowa tożsamości regionalnej województwa,
- 2) zachowanie oraz promocja dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu,
- 3) wsparcie działań ratowniczych tradycyjnej kultury wiejskiej, ginących zawodów, cudów architektury, przyrody, powstających drobnych kolekcji, zbiorów muzealnych i skansenów, będących częścią środowiska kulturowego województwa,
- 4) rozwój oferty kulturalnej o znaczeniu regionalnym, krajowym i międzynarodowym,
- 5) promocja marki województwa.

W załączniku nr 6 zamieszczono listę potencjalnych markowych produktów turystycznych województwa kujawsko-pomorskiego bazujących na walorach przyrodniczych i kulturowych, które objęto priorytetem we wsparciu w ramach środków publicznych. Z terenu Gminy Miasto Włocławek wymieniono „Zagospodarowanie turystyczne rejonu Zbiornika Włocławskiego i rzeki Wisły”.

4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Obowiązujący Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego został uchwalony Uchwałą Sejmiku Województwa Kujawsko – Pomorskiego nr XI/135/03 z dnia 26 czerwca 2003r. W dziale V Polityka zagospodarowania przestrzennego województwa zawiera następujące ustalenia w kwestii ochrony dziedzictwa kulturowego miasta Włocławek:

- 1) Kierunki rozwoju sieci osadniczej. Ochrona dziedzictwa kulturowego jednostek osadniczych województwa realizowana będzie przez działanie polegające na rewaloryzacji zabytkowych układów urbanistycznych o dużym znaczeniu kulturowym i historycznym;
- 2) Strefy polityki przestrzennej – strefa centralna. W sferze ochrony i kształtowania środowiska kulturowego planuje się:
  - a) rewaloryzację historycznych układów urbanistycznych miast, w tym historycznego układu urbanistycznego Włocławka,
  - b) konserwację zabytkowych obiektów sakralnych,
  - c) objęcie ochroną prawną w formie rezerwatu kultury historycznych układów urbanistycznych, również we Włocławku,
  - d) utworzenie parków kulturowych, m.in. na terenie Śródmieścia Włocławka,
  - e) ochronę zachowanych historycznych panoram (widoków) Włocławka.
- 3) Propozycje zadań ponadlokalnych realizujących cele publiczne, wymieniono:
  - a) jako zadanie o znaczeniu krajowym: utworzenie sieci rezerwatów i parków kulturowych,
  - b) jako zadanie o znaczeniu wojewódzkim: rewaloryzacja historycznych układów urbanistycznych (60 miast i miejscowości).

Na podstawie Uchwały nr LIV/823/14 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 27 października 2014r. przystąpiono do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego. Trwają prace nad przedmiotowym dokumentem.

4.2.3. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2017-2020

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2017-2020 został przyjęty Uchwałą Nr XXXI/518/17 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 24 kwietnia 2017r. Wojewódzki program opieki nad zabytkami to strategiczne narzędzie samorządu wojewódzkiego, w którym określone są cele i kierunki jego działań. Ich wykonanie jest podstawą kreowania i realizacji polityki ochrony obiektów i obszarów zabytkowych. Mając na uwadze uwarunkowania prawno-własnościowe obiektów zabytkowych nurt działań wojewódzkiego programu koncentruje się na kontynuowaniu i wzmacnianiu stanu zachowania materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego, którego efekt to wzmacnianie poczucia tożsamości lokalnej i regionalnej.

W ramach niniejszego programu cel strategiczny określony w Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 – Plan Modernizacji 2020 + „Tożsamość i dziedzictwo” będzie realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- 1) Zachowanie dziedzictwa materialnego, z kierunkami działań:
  - a) ochronę ustawową, poprzez:
    - wspieranie działań samorządów lokalnych, zmierzających do nadania kolejnym obiektom statusu pomnika historii;
    - wspieranie prac, zmierzających do powoływania nowych parków kulturowych;
    - wspieranie inicjatyw, zmierzających do wprowadzania zabytków ruchomych na Listę Skarbów Dziedzictwa;
    - wspieranie działań, zmierzających do poszerzania listy obiektów, wpisanych do rejestru zabytków;
    - propagowanie i wspieranie prac przy aktualizacji i uzupełnianiu wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków;
  - b) prace konserwatorskie i restauratorskie, poprzez:
    - kontynuację współfinansowania prac konserwatorsko-restauratorskich i ratunkowych przy obiektach nieruchomych i ruchomych, wpisanych do rejestru zabytków oraz doskonalenie zasad przyznawania dotacji;
    - kontynuację rozpoczętych prac remontowych, konserwatorskich i adaptacyjnych obiektów zabytkowych, będących własnością Samorządu Województwa;
    - kontynuację wsparcia nowych inicjatyw, zmierzających do ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego oraz rozwój infrastruktury obiektów istniejących;

- wspomaganie działań konserwatorsko-restauracyjnych przy zabytkowych układach urbanistycznych i ruralistycznych.
- c) edukację, poprzez:
- wspomaganie organizacji szkoleń i wykładów, związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
  - wspomaganie organizacji konkursów o charakterze edukacyjnym;
  - nagradzanie działań, przyczyniających się do zachowania bądź przywracania historycznych wartości zasobów dziedzictwa kulturowego województwa;
- d) ład przestrzenny, poprzez:
- wspomaganie przedsięwzięć, zmierzających do identyfikacji zachowanych najcenniejszych krajobrazów kulturowych województwa;
  - wspomaganie przedsięwzięć, zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc;
- e) dokumentację i popularyzację, poprzez:
- współfinansowanie prac badawczych i dokumentacyjnych obiektów i obszarów, wpisanych do rejestru zabytków jako integralnej części procesów konserwatorskich, z uwzględnieniem faktu, iż działania na poziomie dokumentacyjnym poprzedzają proces prac konserwatorskich i budowlanych, stanowiąc niejednokrotnie poważne obciążenie finansowe dla beneficjenta. W przypadku badań archeologicznych dokumentacja stanowi jedyną formę ochrony stanowisk, które po eksploracji przestają istnieć fizycznie;
  - nagradzanie Medalem Hereditas Saeculorum za prace konserwatorskie i restauratorskie oraz za szczególne osiągnięcia związane z opieką nad zabytkami i ochroną zabytków.
- 2) Zachowanie dziedzictwa niematerialnego z kierunkami działań:
- a) ochronę, poprzez wspieranie działań zmierzających do wpisów na Krajową Listę Dziedzictwa Niematerialnego;
- b) edukację, poprzez:
- wspieranie działań edukacyjnych w zakresie znaczenia, wartości i ochrony niematerialnego dziedzictwa kultury województwa;
  - wspomaganie działań w obszarze digitalizacji najcenniejszych zasobów folkloru słownego i ich udostępniania;
  - wspieranie konkursów i działań podtrzymujących i propagujących wiedzę i tradycję w zakresie lokalnego dziedzictwa niematerialnego.
- c) zachowanie, poprzez aktywizację środowisk lokalnych poprzez przywracanie dawnych praktyk tanecznych i muzycznych oraz języka, tradycji, rękodzieła i zwyczajów kulinarnych.
- d) dokumentację i badania, poprzez wspieranie badań i tworzenie dokumentacji, dotyczącej zjawisk z zakresu dziedzictwa niematerialnego, w szczególności tradycyjnych zwyczajów ludowych, regionalnej muzyki i tańca oraz folkloru słownego.
- 3) Wzrost świadomości społecznej dla ochrony dziedzictwa kulturowego z kierunkami działań:
- a) popularyzację wiedzy o znaczeniu i konieczności ochrony, poprzez:
- wspieranie organizacji konkursów dla dzieci i młodzieży z zakresu ochrony dóbr kultury;
  - wspieranie w oparciu o istniejące mechanizmy (m.in stypendia, granty, otwarte konkursy ofert w ramach pożytku publicznego) działań popularyzatorskich, edukacyjnych i naukowych, związanych z opieką i ochroną dziedzictwa kulturowego;
  - wspieranie działań podnoszących świadomość społeczną w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym organizowanych w ramach wojewódzkich obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa;
  - wspieranie działań, służących propagowaniu dziedzictwa kulturowego regionu poprzez środki przekazu elektronicznego i massmedia;
- b) edukację, poprzez
- kontynuowanie działań, zapoczątkowanych w latach poprzednich, związanych z konkursami wiedzy o regionie i zabytkach regionu;
  - generowanie współpracy różnych podmiotów do tworzenia interdyscyplinarnego zaplecza działań edukacyjnych.
- 4) Wzrost konkurencyjności regionu z kierunkami działań:

- a) ochroną, poprzez generowanie współpracy różnych podmiotów dla tworzenia kompleksowych opracowań ochrony i wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego, możliwych do adaptacji w działaniach turystycznych i popularyzatorskich.
- b) promocją, poprzez
  - kontynuację działań Samorządu Województwa w zakresie imprez i wydarzeń promujących dziedzictwo kulturowe regionu;
  - udział w targach turystycznych krajowych i zagranicznych;
  - wspomaganie przedsięwzięć, promujących najcenniejsze dla województwa obiekty o wartościach kulturowych, istniejące szlaki kulturowe czy markowe produkty turystyczne związane z dziedzictwem kulturowym;
  - współpracę przy tworzeniu publikacji, promujących dziedzictwo kulturowe województwa;
  - wspieranie mechanizmów umożliwiających działania związane z promocją lokalnego dziedzictwa kulturowego poprzez wydarzenia i imprezy kulturalne, formy widowiskowe i rekonstrukcyjne;
  - popularyzację obiektów o statusie pomnika historii;
  - popularyzację powołanych parków kulturowych.
- c) edukacją, poprzez:
  - wsparcie przy organizacji prelekcji, spotkań, publikacji związanych z ukazaniem możliwości rozwoju małego biznesu, wraz z rozwojem infrastruktury, w powiązaniu z obszarami o walorach kulturowych, miejsca noclegowe, mała gastronomia, wypożyczalnie sprzętu turystycznego, usługi przewodników itp.;
  - upowszechnianie informacji na temat dostępnych stypendiów, grantów i innych form wsparcia, związanych z opieką, ochroną, edukacją i popularyzacją dziedzictwa kulturowego regionu.
- d) zagospodarowaniem, poprzez
  - wspieranie rozwoju turystyki, bazującej na kulturowym dziedzictwie regionu;
  - wspomaganie tworzenia tras turystycznych i produktów turystycznych w oparciu o zasoby dziedzictwa, łączących elementy materialne i niematerialne;
  - wspomaganie działań w zakresie kompleksowego zagospodarowania istniejących szlaków kulturowych, zarówno tych o znaczeniu międzynarodowym, jak i regionalnym;
  - wspieranie i kształtowanie rozwoju turystyki kulturowej o charakterze religijnym, sentymentalnym czy tematycznym;
  - wykorzystanie tożsamości kulturowej regionu jako czynnika marketingowego.

4.2.4. Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko - Pomorskiego na lata 2014-2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko - Pomorskiego na lata 2014-2020 stanowi załącznik do Uchwały nr 15/470/14 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 8 kwietnia 2014r., którego głównym celem jest doprowadzenie województwa kujawsko-pomorskiego do stanu konkurencyjnego i innowacyjnego regionu Europy oraz poprawa jakości życia jego mieszkańców. Program składa się z 12 Osi Priorytetowych współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz publicznych środków krajowych i środków prywatnych.

Z uwagi na ramowy charakter Programu, w oparciu o „Wytyczne w zakresie szczegółowego opisu osi priorytetowych krajowych i regionalnych programów operacyjnych na lata 2014-2020” (MIR/H2014-2020/2(01)/02/2015 z 30.01.2015r.) Instytucja Zarządzająca RPO WK-P przygotowała „Szczegółowy opis osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020” (zwany dalej SZOOP), który stanowi dodatkowy dokument uszczegóławiający zapisy RPO WK-P na lata 2014-2020.

Zapisy dokumentu w zakresie Osi Priorytetowej 4 Region przyjazny środowisku, Działanie 4.4 Ochrona i rozwój zasobów kultury przewiduje możliwość ubiegania się o fundusze unijne na projekty obejmujące prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane w obiektach zabytkowych, w otoczeniu zabytku i na obszarach zabytkowych, obszarach przemysłowych o wartościach historycznych, na rozbudowę, przebudowę instytucji kultury (w tym dostosowanie istniejącego obiektu do nowych funkcji kulturalnych, w tym edukacyjnych) wraz zakupem wyposażenia związanego z prowadzeniem działalności kulturalnej, w tym edukacyjnej, na konserwację zabytków ruchomych i materiałów archiwalnych stanowiących dziedzictwo dokumentacyjne.

Ponadto Działanie 4.4. jest komplementarne z innymi osiami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, m.in. z Osią priorytetową 3 Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna w regionie, Działanie 3.3 Efektywność energetyczna w sektorze publicznym i mieszkaniowym oraz z Osią priorytetową 6

Solidne społeczeństwo konkurencyjne kadry, Działanie 6.2 Rewitalizacja obszarów miejskich i ich obszarów funkcjonalnych.

Zgodnie z założeniami Polityki Spójności Unii Europejskiej na lata 2021-2027, w ramach Celu 5 „Europa bliżej obywateli” przewiduje się dofinansowanie działań dot. rewitalizacji m.in. zdegradowanych budynków i przestrzeni, a także działań w zakresie dziedzictwa kulturowego i naturalnego, w tym konserwacji zabytków ruchomych, prac restauratorskich i konserwatorskich budynków zabytkowych, odbudowy, budowy, rozbudowy obiektów dziedzictwa naturalnego. Trwają prace nad nowym Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Kujawsko - Pomorskiego na lata 2021-2027, w ramach którego wskazane powyżej działania będą mogły uzyskać wsparcie finansowe.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie miasta Włocławek

5.1.1. Strategia Rozwoju Miasta Włocławek 2020+

Dokument został przyjęty przez Radę Miasta Włocławek Uchwałą nr XLI/26/2014 z dnia 7 kwietnia 2014r. w sprawie przyjęcia Strategii rozwoju miasta Włocławek 2020+.

W ramach obowiązującej Strategii można wyróżnić następujące cele strategiczne i cele operacyjne spójne z głównymi założeniami Programu:

1. Cel strategiczny 4: Dążenie do wzmocnienia atrakcyjności miasta jako miejsca do życia.

1) Cel operacyjny 4.3: Uzyskanie zrewitalizowanych i „inteligentnie” zarządzanych przestrzeni miejskich;

Cel ten zostanie osiągnięty w wyniku następujących działań:

a) Wspieranie działań zmierzających do poprawy substancji mieszkaniowej.

Przyjmuje się, że substancja mieszkaniowa Śródmieścia Włocławka powinna być wizytówką miasta. Tak postawione założenie nakłada obowiązek na wszystkich właścicieli nieruchomości podjęcia działań w zakresie poprawy stanu technicznego i estetyki kamienic. Zakłada się poprawę substancji mieszkaniowej komunalnej, szczególnie w zakresie poprawy efektywności energetycznej, m.in. poprzez wdrażanie alternatywnych źródeł energii oraz monitoring zużycia energii cieplnej, elektrycznej i zużycia wody. Ponadto, Samorząd Włocławka będzie tworzył jak najlepsze warunki dla właścicieli nieruchomości realizujących ww. działania w aspekcie finansowym (ulgi podatkowe) oraz infrastrukturalnym (przyłączenia do sieci). Za konieczne wskazuje się prowadzenie przez Samorząd systematycznych regulacji własnościowych nieruchomości (kamienic) w Śródmieściu, mających na celu ich komunalizację, przeprowadzenie inwentaryzacji, a następnie rewitalizację. Planuje się wykonanie opracowań studialno-przestrzennych dla strategicznych obszarów Śródmieścia wyznaczających kierunek porządkowania zdegradowanej istniejącej zabudowy oraz realizację nowej. Odnowa Śródmieścia powinna doprowadzić do przywrócenia jego wydolności, zarówno pod kątem społecznym, gospodarczym, jak i środowiskowym.

b) Działania na rzecz uzupełnienia zabudowy Śródmieścia.

Jednym z ważnych problemów Śródmieścia są wolne przestrzenie w istniejącej zabudowie. Dla poprawy wizerunku miejsca, wprowadzenia nowej jakości przestrzeni i nowych mieszkańców koniecznym będzie tworzenie dobrego klimatu inwestycyjnego dla właścicieli nieruchomości, co spowoduje realizację zabudowy mieszkaniowo-usługowej na nieruchomościach niezabudowanych. Przewiduje się również potrzebę działania na rzecz promocji przedsiębiorców, właścicieli nieruchomości realizujących tego typu inwestycje.

c) Rewitalizacja przestrzeni publicznych.

Zakłada się kontynuację procesu wprowadzania nowych funkcji i przywracania do życia miejskich przestrzeni publicznych, w tym m.in. zabytkowego parku im. H. Sienkiewicza czy Placu Wolności. Dotychczasowe działania realizowane zgodnie z Lokalnym Programem Rewitalizacji Miasta Włocławek do 2015r. potwierdzają taką potrzebę. W kontekście celów jakie ma spełniać rewitalizacja, istotne będzie uwzględnienie jak najszerszej aspektów społecznych (w tym potrzeb osób niepełnosprawnych), kulturalnych, gospodarczych, a także środowiskowych rewitalizowanych obszarów.

d) Aktywizacja społeczno-gospodarcza mieszkańców obszarów rewitalizowanych.

Istotnym i trudnym zamierzeniem działań rewitalizacyjnych jest aktywizacja społeczności zamieszkującej tereny rewitalizowane, jak również promowanie tych terenów dla osób z zewnątrz jako korzystnych do zamieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej, co pozwoli na wprowadzenie nowej jakości społecznej. Zakłada się zatem duże zaangażowanie w realizację tego działania sektora organizacji pozarządowych. Programy służące

przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu i aktywizacji powinny być realizowane np. przez: Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, Caritas Diecezji Włocławskiej, Polski Czerwony Krzyż, Polski Komitet Pomocy Społecznej, Towarzystwo Przyjaciół Dzieci, przy wsparciu ze strony Samorządu, który będzie również inicjatorem wielu przedsięwzięć.

- e) Modernizacja i rozbudowa infrastruktury technicznej, w szczególności zmiierzająca do poprawy efektywności energetycznej.

Wyzwaniem współczesnej doby skoncentrowanej na osiągnięciu jak najwyższego wzrostu gospodarczego i komfortu życia jest taki rozwój cywilizacyjny, który równocześnie poprawia stan środowiska, w tym umożliwia redukcję emisji CO₂, obniżenie poziomu hałasu czy zanieczyszczenia powietrza. Można to osiągnąć poprzez wykorzystanie nowoczesnych technologii i wdrożenie inteligentnych systemów zasilania oraz racjonalizacji zużycia zasobów miasta. Szczegółowe zadania winny być zgodne z polityką kreowaną przez Państwo w ramach Narodowego Programu Rozwoju Gospodarki Niskoemisyjnej i wynikać z planu gospodarki niskoemisyjnej miasta. Dzięki wprowadzeniu nowych rozwiązań i powiązaniu ich z nowymi koncepcjami logistycznymi Włocławek będzie mógł zaoferować swoim mieszkańcom inteligentnie zarządzane miasto (smart city).

2. Cel strategiczny 5: Umacnianie znaczenia sportu, turystyki i rekreacji w rozwoju miasta.

- 1) Cel operacyjny 5.1: Opracowanie i wdrożenie programu zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego Zalewu Włocławskiego i Wisły.

- a) Przygotowanie programu wykorzystania Wisły z przystanią zlokalizowaną przy ujściu rzeki Zgłowiączki.

Dla lepszego wykorzystania atrakcyjnej lokalizacji miasta nad rzeką Wisłą, a także jako uzupełnienie działań inwestycyjnych zrealizowanych na nadwiślańskich bulwarach oraz u ujścia rzeki Zgłowiączki, gdzie funkcjonować będzie nowoczesna przystań miejska, w tym dla wioślarzy, planuje się opracowanie i wdrożenie programu rozwoju rekreacji i sportów wodnych wzdłuż Wisły. Pozwoli to na kontynuację aktualnie realizowanej strategii polegającej na zwróceniu miasta „Ku Wiśle” i podniesie atrakcyjność Włocławka jako miejsca do zamieszkania i inwestowania. Działanie powinno być skorelowane z przygotowaniem programu zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego Zalewu Włocławskiego i z przygotowaniem programu imprez rekreacyjno-sportowych nad Zalewem Włocławskim, w tym wykreowanie imprezy flagowej. Zakłada się, iż najlepsze efekty miasto osiągnie sporządzając Włocławski program rekreacji i sportu.

- 2) Cel operacyjny 5.2: Rozwój turystyki aktywnej i produktu turystycznego w oparciu o zasoby przyrodnicze i kulturowe miasta.

- a) Stworzenie produktu turystycznego, w tym w oparciu o turystykę pielgrzymkową,

Zakłada się opracowanie produktu turystycznego bazującego na charakterystycznych i cennych kulturowo elementach tożsamości miasta. Szczególną rolę planuje się przypisać w tym zakresie obiektom zabytkowym, sakralnym nawiązującym do tradycji biskupiej Włocławka oraz miejscu kultu religijnego związanego z męczeńską śmiercią bł. ks. Jerzego Popiełuszki, a także obroną Włocławka podczas Wojny 1920 roku. Takie podejście pozwoli na promocję dziedzictwa kulturowego miasta, pobudzenie ruchu turystycznego i wzrost usług około turystycznych.

- b) Rozwój infrastruktury dla turystyki aktywnej i rekreacji.

W związku z coraz większym zainteresowaniem społecznym turystyką aktywną i zdrowym stylem życia zasadnym wydaje się podjęcie starań nad dalszym rozwojem infrastruktury służącej realizacji tego typu aktywności. Dalszej rozbudowie winny podlegać ścieżki rowerowe tworzące szlaki tematyczne wraz z infrastrukturą towarzyszącą, w tym bezpiecznymi parkingami rowerowymi. Zakłada się również wyznaczenie tras dla nordic walking. Właściwa będzie w tym zakresie współpraca z gminami ościennymi.

- c) Opracowanie przy współudziale gmin sąsiadujących programu promocji potencjału turystycznego.

Współpraca z gminami sąsiadującymi z miastem Włocławek, mająca na celu wspólną promocję atrakcji turystycznych obszaru włocławskiego, poprzez m.in. foldery promocyjne, wystawy, informacje internetowe na głównych stronach jednostek samorządów terytorialnych, umożliwi przyciągnięcie turysty o bardzo zróżnicowanych zainteresowaniach i wydłużenie jego pobytu w regionie w oparciu o szerszy i bardziej urozmaicony katalog atrakcji. Współpraca ta może skutkować lepszą korelacją wydarzeń/imprez, których odbiorcą jest turysta oraz uzupełnieniem własnej oferty turystycznej.

3. Cel strategiczny 6: Kreowanie marki miasta i poczucia tożsamości lokalnej.

1) Cel operacyjny 6.2. Budowanie tożsamości lokalnej.

a) Edukacja obywatelska.

Zakłada się kształtowanie postaw pozytywnego postrzegania wizerunku miasta „od przedszkola do seniora”, poprzez prowadzenie lekcji nawiązujących do tożsamości i wizerunku miasta, organizowanie wycieczek / spacerów po miejscach upamiętniających historię miasta i prezentujących elementy wyróżniające miasto na tle innych ośrodków, zapraszanie na spotkania w szkołach, instytucjach kultury osób, które przybliżą historię miasta i jego bieżące osiągnięcia. Niezbędne będzie wypracowywanie szczególnie u młodych mieszkańców, poczucia dumy z zamieszkania we Włocławku poprzez wskazanie wspólnych interesów rozwoju miasta przy wykorzystaniu istniejącego potencjału.

2) Cel operacyjny 6.3. Utworzenie warunków do partycypacji i efektywnej komunikacji społecznej.

a) Udoskonalanie systemu konsultacji społecznych poprzez kreowanie nowych narzędzi zapewnienia współuczestnictwa w życiu publicznym.

Poza przyjętymi sposobami konsultacji społecznych spraw ważnych dla ogółu mieszkańców Włocławka, zakłada się wprowadzenie nowych narzędzi dialogu z lokalną społecznością i ich dalszy rozwój, w tym np. interaktywną platformę konsultacji społecznych, budżet obywatelski, sondaż deliberatywny czy jury obywatelskie.

b) Wspieranie umacniania się potencjału organizacji pozarządowych.

Płaszczyznę porozumienia pomiędzy Gminą Miasto Włocławek organizacjami pozarządowymi stwarza Miejska Rada Działalności Pożytku Publicznego. Umacnianie się potencjału odbywać się będzie poprzez m.in. zapewnienie zaplecza infrastrukturalnego, promocję trzeciego sektora, szkolenia liderów, wzmocnienie bazy materialnej, wieloletni program współpracy z organizacjami pozarządowymi. Wiodącą rolę w tym zakresie pełnił będzie Włocławskie Centrum Organizacji Pozarządowych, które na realizację projektów z ww. zakresu pozyskiwać będzie także środki ze źródeł zewnętrznych.

5.1.2. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego

Studium zostało przyjęte przez Radę Miasta Włocławek Uchwałą nr 103/XI/2007 z dnia 29 października 2007r. Zgodnie z art. 32 Ustawy z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Prezydent Miasta Włocławek dokonał analizy zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy, ocenił postępy w opracowywaniu planów miejscowych i opracował wieloletnie programy ich sporządzania w nawiązaniu do ustaleń studium oraz wniosków w sprawie sporządzania lub zmiany planu miejscowego. Na tej podstawie Rada Miasta Włocławek podjęła Uchwałę Nr XXI/74/2016 z dnia 23 czerwca 2016r. w sprawie aktualności „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Włocławek” oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W przedmiotowej uchwale ponownie uznano obowiązujące Studium za wymagające zaktualizowania ze względu na zmieniające się przepisy prawa.

Prace nad zmianą dokumentu Studium trwają od momentu podjęcia przez Radę Miasta Włocławek Uchwały nr XL/19/2014 z dnia 17 marca 2014r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Włocławek dla obszaru w granicach administracyjnych miasta.

W obowiązującym *Studium* zakłada się, że rozwój miasta będzie polegał jednocześnie na przekształcaniach funkcjonalnych i przestrzennych, wypełnianiu istniejących struktur w ramach terenów już zurbanizowanych, z zachowaniem walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz na przygotowaniu technicznym i planistycznym nowych terenów. W przyjętych podstawowych zasadach kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej miasta wyróżniono m.in. rewitalizację i podnoszenie jakości przestrzeni miejskich ze szczególnym uwzględnieniem Śródmieścia (Stare Miasto i bezpośrednie otoczenie), co ma istotne znaczenie dla zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego.

Ze względu na uwarunkowania historyczne, stopień zachowania historycznej kompozycji urbanistycznej, stopień zachowania relikwów historycznych wyodrębnione zostały następujące strefy ochrony:

1. „A” – strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej;
2. „B” – strefa ochrony historycznej struktury przestrzennej;
3. „AR” – strefa ochrony archeologicznej i stanowiska archeologiczne.

Strefę „A” wyznacza się w granicach zgodnych z decyzją wpisu do rejestru zabytków z dnia 30 września 1957 r. pod pozycją A/1560 Dzielnicy Starego Miasta Włocławka w granicach: ulicy Królewiecka, Bulwary im. Marszałka J. Piłsudskiego, rzeka Zgłowiączka, ulica Słowackiego, Mickiewicza, Plac Wolności (Rys.1).

Rys. 1. Granice Dzielnicy Starego Miasta we Wrocławku określone decyzją wpisu do rejestru zabytków z dnia 30.09.1957 r. pod pozycją A/1560 (źródło: opracowano w Wydziale Urbanistyki i Architektury Urzędu Miasta Wrocławek)

Obszar położony w strefie obejmuje elementy historycznego układu przestrzennego miasta oraz zabudowę. Ochronie i rewitalizacji historycznego układu przestrzennego podlegają:

- 1) zachowanie i rozplanowanie ulic i placów;
- 2) zachowanie historycznych linii zabudowy;
- 3) zachowanie charakteru wnętrza urbanistycznych;
- 4) zachowanie zabudowy historycznej oraz jej konserwacja i rewitalizacja;
- 5) zachowanie zasadniczych proporcji gabarytowych zabudowy;
- 6) dostosowanie współczesnych funkcji do wartości zabytkowych poprzez nawiązanie do historycznego programu mieszkalno-usługowego z wyłączeniem funkcji uciążliwych.

Sposoby ochrony oraz działania konserwatorskie w obszarze strefy „A”:

- 1) uzgadnianie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich działań inwestorskich, podziałów geodezyjnych, zmiany sposobu użytkowania, prac ziemnych, remontów, wprowadzenia nowej zabudowy kubaturowej, małych form architektonicznych oraz elementów reklamowych;
- 2) konserwator może warunkować swoje decyzje i uzgodnienia wymogiem wykonania dodatkowych badań, dokumentacji, analiz;
- 3) wszelkie prace ziemne wymagają zapewnienia inwestorskiego nadzoru archeologiczno-konserwatorskiego, według wskazań Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Strefę „B” obejmuje obszar wykształcony w okresie dwudziestolecia międzywojennego, położony pomiędzy: Bulwarami im. Marszałka J. Piłsudskiego, ulicami Ogniowa, Chmielna, Kraszewskiego, tylnymi granicami posesji położonych przy ulicy Św. Antoniego (strona nr nieparzystych), Aleja Chopina (strona nr parzystych), tylnymi granicami posesji położonych przy ulicy Cichej (strona nr nieparzystych), ulica Okrzei (strona nr parzystych), Starodębska, granica między zespołem bloków a zespołem pofabrycznym, ulica Okrzei, granica terenów kolejowych, tylnymi granicami posesji przy ulicy Szpitalnej (strona nr parzystych), ulica Okrzei (strona nr parzystych), ulica Rzeczna, Wyszyńskiego (strona nr parzystych), Fabryczna. Ochronie podlegają:

- 1) rozplanowanie w zakresie historycznego ukształtowania urbanistycznego oraz zachowanie linii zabudowy;
- 2) wartości niematerialnego dziedzictwa kulturowego w zakresie nazewnictwa historycznego ulic, placów;
- 3) elementy architektoniczne - zachowanie zabudowy o wartościach zabytkowych wpisane do rejestru zabytków oraz znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

Sposoby ochrony oraz działania konserwatorskie w obszarze strefy „B”:

- 1) przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków, wymagane jest uzgadnianie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków: remontów, zmian sposobu użytkowania budynków historycznych, prac ziemnych, wprowadzenia uzupełniających małych form architektonicznych oraz elementów reklamowych w obrębie tych obiektów;
- 2) przy obiektach znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, w trakcie sporządzania projektu planu miejscowego, wymagane jest uzgadnianie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków celem określenia ograniczeń, zakazów i nakazów;
- 3) przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków, Wojewódzki Konserwator Zabytków może warunkować swoje decyzje i uzgodnienia wymogiem wykonania dodatkowych badań, dokumentacji, analiz;
- 4) w przypadku odkrycia w trakcie prowadzenia prac ziemnych związanych z zagospodarowaniem terenu nieujawnionych relikwów kultury materialnej - teren winien być udostępniony do inwestorskich badań archeologicznych;
- 5) w obrębie udokumentowanych stanowisk archeologicznych wszelkie prace ziemne wymagają zapewnienia inwestorskiego nadzoru archeologiczno-konserwatorskiego.

Strefa „AR” i stanowiska archeologiczne obejmują obszary występowania warstw kulturowych od epoki brązu, żelaza, osadnictwa pradziejowego, średniowiecznego i nowożytnego (w tym część miasta wpisana do rejestru zabytków) o rozpoznanej zawartości relikwów archeologicznych, posiadających własną formę terenową np. osady podgrodowe, grodziska, ślad osadniczy. Część stanowisk archeologicznych położona jest w granicach strefy archeologicznej. Działalność konserwatorska w strefie archeologicznej oraz przy stanowiskach archeologicznych oznaczonych „AR” ma na celu konserwację zachowanych obiektów zabytkowych, ich ekspozycje w terenie lub zaznaczenie ich śladów.

Sposoby ochrony oraz działania konserwatorskie w obszarze strefy i stanowisk archeologicznych „AR”:

- 1) wszelkie działania inwestorskie na obszarze objętym strefą archeologiczną i w obrębie stanowisk archeologicznych wymagają zgłoszenia i uzgodnienia zakresu działań z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;
- 2) wszelkie prace ziemne wymagają zapewnienia inwestorskiego nadzoru archeologiczno-konserwatorskiego, według wskazań Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- 3) wszelkie prace związane z rewaloryzacją terenu wymagają uzgodnienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W Studium wskazano także obiekty nieruchomości wpisane do rejestru zabytków Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Objęte są ochroną prawną i konserwatorską. Oznacza to, że wszelkie działania inwestorskie w zakresie architektury, wnętrza, funkcji oraz układu przestrzennego obligatoryjnie uzgadniane są z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Zawarto również wykaz obiektów zabytkowych znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Włocławek.

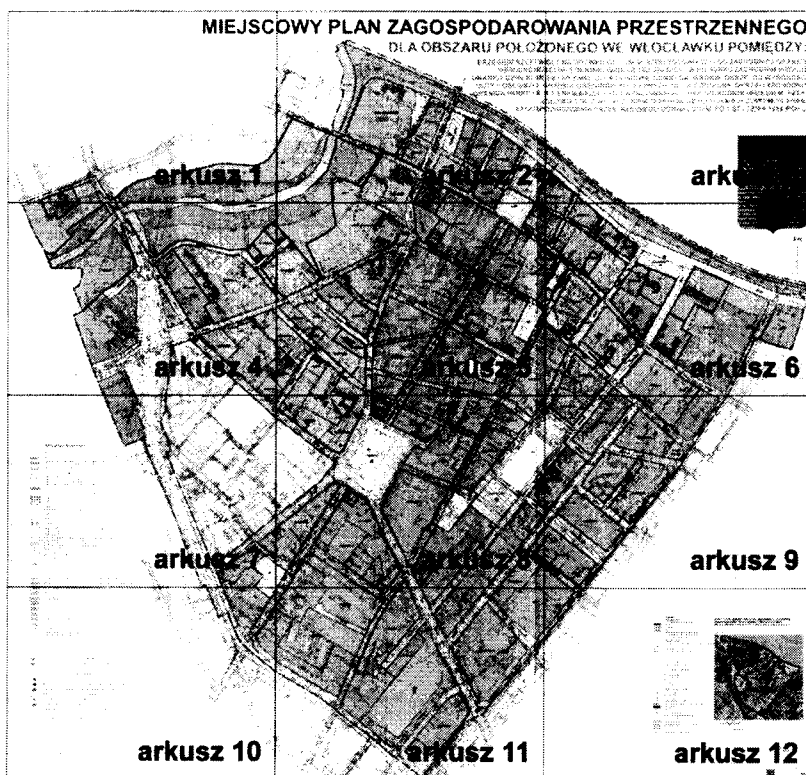
W Studium podkreślono, że ze względu na wartościową architektoniczno-urbanistycznie substancję staromiejską należy objąć tereny położone w jednostce strukturalnej Śródmieście miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego i przede wszystkim uwzględnić w nim sposób rozplanowania nowej zabudowy w nawiązaniu do istniejących, wartościowych układów urbanistycznych oraz zasady i standardy kształtowania zabudowy w harmonii z otaczającym krajobrazem, charakterem i stylistyką architektoniczną obiektów.

5.1.3. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego

Zgodnie z obowiązującą Ustawą z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i Ustawą z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie gminy. Obligatoryjnie miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego są uzgadniane z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Do najistotniejszych planów obowiązujących na terenie Gminy Miasto Włocławek pod względem ochrony dziedzictwa kulturowego miasta należy, sporządzony zgodnie z założeniami obowiązującego Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Śródmieścia i przyjęty Uchwałą nr IX/73/11 Rady Miasta Włocławek z dnia 9 maja 2011r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w zakresie obszaru położonego we Włocławku pomiędzy: brzegiem rzeki Wisły na odcinku od ujścia rzeki Zgłowiączki do zachodniej granicy nieruchomości nr 1/26 KM 48, wzdłuż tej granicy i w kierunku zachodnim wzdłuż granicy działki nr 3/6 i 3/1 KM 4, ulicą Ogniową, Chmielną, Wronią, Okrzei i zachodnią granicą Parku im. H. Sienkiewicza, ulicą

Wyszyńskiego oraz zachodnim brzegiem rzeki Zgłowiączki z wyłączeniem terenów objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego uchwalonymi po dniu 1 stycznia 1995 r. (Rys. 2.)

Rys. 2. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Śródmieścia przyjęty przez Radę Miasta Wrocław Uchwałą nr IX/73/11 z dnia 9 maja 2011 roku - schemat podziału rysunku planu na arkusze 1-12, załącznik nr 1 do niniejszej uchwały (źródło: Urząd Miasta Wrocław).

Plan został pozytywnie zaopiniowany przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Toruniu – Delegatura we Wrocławu. W Rozdziale II Planu w § 10 zostały ustalone zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Na mocy przepisów odrębnych wskazano granice obszarów chronionych (jak w wyżej omówionym *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego*):

- 1) Strefa „A”;
- 2) Strefa „B”;
- 3) Strefa „AR”;
- 4) Strefa ochrony konserwatorskiej udokumentowanych stanowisk archeologicznych.

Na szczególną uwagę zasługują zapisy dotyczące Strefy „A” wyznaczonej w granicach Dzielnicy Starego Miasta Wrocław zgodnych z decyzją wpisu do rejestru zabytków z dnia 30 września 1957 r. pod pozycją A/1560. Wprowadzono nakaz ochrony, zachowania i rewitalizacji historycznego układu urbanistyczno-architektonicznego, w tym:

- 1) układu parcelacyjnego;
- 2) rozplanowania ulic i placów;
- 3) linii zabudowy;
- 4) charakteru zabudowy pierzei ulicznych – zwarta zabudowa;
- 5) charakteru wnętrz urbanistycznych;
- 6) zasad zagospodarowania działek;
- 7) zabudowy historycznej;
- 8) gabarytów wysokościowych zabudowy;
- 9) dominant przestrzennych;
- 10) szerokości ulic i placów oraz wysokości zabudowy ich otaczającej;
- 11) materiałów nawierzchni ulic i placów;
- 12) wartości niematerialnego dziedzictwa kulturowego w zakresie nazewnictwa historycznego ulic, placów.

Wprowadzono także zasady kształtowania współczesnych elementów zagospodarowania na obszarze chronionym zgodnie, z którymi ustalono:

- 1) nakaz zachowania zwartej charakteru zabudowy;
- 2) nakaz zachowania charakterystycznego układu dachu w stosunku do ulic;
- 3) nakaz lokalizowania nowej zabudowy w historycznej linii zabudowy ulic;
- 4) nakaz czytelnego zaznaczenia podziału na historyczne parcele w nowej zabudowie;
- 5) nakaz dostosowania projektowanej zabudowy pod względem gabarytów, formy architektonicznej i kompozycji elewacji do sąsiadującej zabudowy historycznej;
- 6) dopuszcza się stosowanie bram przejazdowych pod budynkami frontowymi w nowej zabudowie;
- 7) zakaz budowy budynków frontowych na podwyższonych piwnicach;
- 8) zakaz budowy budynków gospodarczych przy froncie działki;
- 9) zakaz budowy garaży blaszanych;
- 10) dopuszczenie możliwości zmiany funkcji obiektów i obszarów.

W Planie wskazano również obiekty nieruchome wpisane do rejestru zabytków Województwa Kujawsko-Pomorskiego, objętych ochroną prawną i konserwatorską. Rejestr prowadzony jest przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Załączono także wykaz obiektów zabytkowych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Włocławek, dla których ustalono ochronę konserwatorską opartą o przepisy szczegółowe.

5.1.4. Gminny Program Rewitalizacji Miasta Włocławek na lata 2018-2028

Gminny Program Rewitalizacji Miasta Włocławek na lata 2018-2028, przyjęty Uchwałą Nr XLVI/91/2018 Rady Miasta Włocławek z dnia 17 lipca 2018r. został przygotowany zgodnie z Ustawą z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji oraz Zasadami programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020.

W przedmiotowym dokumencie zdefiniowane zostały problemy i potrzeby obszaru rewitalizacji oraz potrzeb lokalnej społeczności i pożądanym kierunków jego rozwoju. GPR zakłada realizację w sposób kompleksowy działań służących lokalnej społeczności, zmierzających do wyprowadzania obszaru rewitalizacji ze stanu kryzysowego. Przewidziane do realizacji przedsięwzięcia zostały wypracowane przez interesariuszy rewitalizacji, w trakcie procesu partycypacyjnego planowania GPR-u.

Na ich podstawie, nawiązując do historycznych uwarunkowań i wciąż żywego w pamięci części mieszkańców Włocławka obrazu tego obszaru, wypracowana została wizja obszaru rewitalizacji, którą odzwierciedla hasło: „Przywrócić witalność Śródmieściu”.

Sformułowana wizja obszaru rewitalizacji zostanie osiągnięta za pomocą realizacji działań określonych w Celach strategicznych skonkretyzowanych w celach operacyjnych:

Cel strategiczny I: Przywrócić mieszkańcom poczucie sprawczości.

Cele operacyjne:

- 1) Aktywizacja lokalnej społeczności, przedsięwzięcia:
  - a) Aktywizacja zawodowa mieszkańców;
  - b) Aktywność to przyszłość;
  - c) Reintegracja społeczna mieszkańców Włocławka, w tym w obszarze rewitalizacji - I i II edycja;
  - d) Działania środowiskowe Modelu Organizowania Społeczności Lokalnej;
  - e) Program wychodzenia z zadłużenia;
  - f) Identyfikacja lokalnych liderów i wsparcie ich przez tutoring;
  - g) Rezydencje artystyczne i edukacyjne;
  - h) Centrum Wsparcia Społecznego;
  - i) Program wsparcia projektów lokalnych;
  - j) Kawiarnia obywatelska.
- 2) Rozwijanie istniejących więzi społecznych, budowanie otwartości i szerszej sieci relacji: kultura, sport, edukacja, przedsięwzięcia:
  - a) Przedszkole kreatywne;
  - b) TRÓJKA dobra szkoła;
  - c) Zintegrowana Przestrzeń Pozadomowa;
  - d) „Organizacje z naszego podwórka”;
  - e) Czas wolny (Wakacyjne Animacje Kulturalne, Instytucje kultury dla dzieci i młodzieży ze Śródmieścia, Sport);
  - f) Program "Śródmieście tworzy kulturę" (Poradnik organizatora imprez, Imprezy integracyjne, Edukacja artystyczna i kulturalna, Produkcje artystyczne, Stypendia artystyczne, Zakamarki historii);

- g) Centrum Kultury i Aktywizacji 3 MAJ SIĘ.
- 3) Zmiana wizerunku Śródmieścia, przedsięwzięcia:
  - a) Nowy projekt rozwoju III sektora;
  - b) Co jest grane w Śródmieściu (Gazeta Śródmiejska, Miejska APka);
  - c) Instytucje kształtujące wizerunek (Urzednicy na ulicy, Jestem Twoim Radnym);
  - d) Włocławskie Forum Organizacji Pozarządowych;
  - e) Włocławki - Nowa Odslona;
  - f) Tablice historyczno - informacyjne promujące obszar rewitalizacji;
  - g) Remont pomieszczenia ("Sali Zebrań") oraz zabytkowego zegara w Klubie "Stara Remiza";
  - h) Sztuka w przestrzeni - Program Murale;
  - i) Bezpieczne Śródmieście.

Cel strategiczny II: Pobudzenie i wsparcie przedsiębiorczości lokalnej.

Cele operacyjne:

- 1) Ułatwienie działalności przedsiębiorcom ze Śródmieścia, przedsięwzięcia:
  - a) Wspólne usługi promocyjne przedsiębiorców ze Śródmieścia;
  - b) Lokalny produkt;
  - c) Wzmocnienie roli lokalnej przedsiębiorczości;
  - d) System monitorowania i koordynacji rynku pracy;
  - e) Markowy lokal Śródmieścia;
  - f) System wsparcia przedsiębiorcy (Wzmocnienie potencjału lokalnych przedsiębiorców, Poradnik Przedsiębiorcy, Wsparcie w aranżacji i dostosowaniu lokali);
  - g) Utworzenie Interaktywnego Centrum Fajansu
- 2) Kształtowanie postawy przedsiębiorczej.
  - a) Tu mieszkam – tu pracuję;
  - b) Mobilny punkt konsultacyjno-doradczy;
  - c) Rozwój przedsiębiorstw ekonomii społecznej.

Cel strategiczny III: Kształtowanie w centrum Włocławka przyjaznej przestrzeni.

Cele operacyjne:

- 1) Kształtowanie przestrzeni inkluzywnej, bezpiecznej i dostosowanej do potrzeb różnych grup użytkowników, przedsięwzięcia:
  - a) Przygotowanie lokalnej strategii transportowej - planu ruchu dla obszaru rewitalizacji;
  - b) 3 Maja woonerfem;
  - c) Parki kieszonkowe - kompaktowe tereny z zielenią wysoka;
  - d) Parklety w Śródmieściu;
  - e) Program Ławka - miejskie meble i aranżacje do siedzenia;
  - f) Zdroje i toalety publiczne;
  - g) Trójka dla mieszkańców;
  - h) Wzbogacenie zagospodarowania Bulwarów;
  - i) Nowe zagospodarowanie Placu Wolności;
- 2) Podnoszenie jakości powietrza przez właściwe planowanie zieleni i ograniczenie zanieczyszczeń, przedsięwzięcia:
  - a) Zielen wysoka: zadrzewienie Śródmieścia;
  - b) System Monitorowania Jakości Powietrza;
  - c) Likwidacja niskich emisji w rejonie Starego Miasta Włocławek – etap II.

Cel strategiczny IV: Stworzenie godziwego standardu technicznego.

Cele operacyjne:

- 1) Poprawienie stanu technicznego przestrzeni zamieszkania, przedsięwzięcia:
  - a) Przebudowa i zmiana sposobu użytkowania budynku przy ul. 3 Maja 18 na centrum aktywizacji i przedsiębiorczości;
  - b) Remont budynków mieszkalnych należących do zasobu gminy (Modernizacja i remont nieruchomości "Brzeska 17", Modernizacja i remont nieruchomości "Cyganka 24", Modernizacja i remont nieruchomości "3 Maja 6", Modernizacja i remont nieruchomości "Brzeska 2", Modernizacja i remont nieruchomości „Cyganka 9”, Modernizacja i remont nieruchomości „Królewiecka 9”, Modernizacja i remont nieruchomości „Królewiecka 20”, Modernizacja i remont nieruchomości „Łęgska 56”, Modernizacja i remont nieruchomości „Maślana 4/6”, Modernizacja i remont nieruchomości „Matebudy 8”, Modernizacja i remont nieruchomości „Piekarska 6”,

Modernizacja i remont nieruchomości „Stary Rynek 5”, Modernizacja i remont nieruchomości „Szpichlerna 20”, Modernizacja i remont nieruchomości „Wojska Polskiego 3”, Modernizacja i remont nieruchomości „Prymasa Stefana Wyszyńskiego 4”, Modernizacja i remont nieruchomości „Zamcza 4”, Modernizacja i remont nieruchomości „Zamcza 14”, Modernizacja i remont nieruchomości „Zapiecek 8”, Modernizacja i remont nieruchomości „3 Maja 9”);

- c) Wsparcie merytoryczne dla właścicieli i wspólnot mieszkaniowych;
  - d) Dotacje do remontów;
  - e) Program "Moje Podwórko";
  - f) Centrum Wsparcia Społecznego (remont, adaptacja i wyposażenie);
  - g) Zagospodarowanie przestrzeni miejskiej - kwartał ul. Tumskiej - 3 Maja - Cyganka - Brzeska 4.1.8. Renowacja budynku i rozbudowa ul. Stary Rynek 12;
  - h) Renowacja budynku i rozbudowa ul. Cyganka 18;
  - i) Renowacja budynku i rozbudowa ul. Łęgska 58;
  - j) Modernizacja budynków oraz podwórza ul. Szpichlerna 7/9;
  - k) Społeczne budownictwo czynszowe;
- 2) Poprawienie stanu technicznego infrastruktury technicznej, przedsięwzięcia:
- a) Wymiana sieci wodociągowych wraz z przyłączeniami;
  - b) Renowacja kanałów sanitarnych z przykanalikami;
  - c) Renowacja przykanalików sanitarnych.

W celu zapewnienia sprawnej realizacji podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, po przyjęciu Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Włocławek, na wniosek Prezydenta Miasta, Rada Gminy Miasta Włocławek podjęła Uchwałę Nr VIII/57/2019 z dnia 09 kwietnia 2019r. w sprawie ustanowienia Specjalnej Strefy Rewitalizacji na obszarze rewitalizacji Miasta Włocławek (Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. z 2019 poz. 2389) obowiązującej przez okres 10 lat od dnia jej uchwalenia w myśl art. 25 Ustawy z dnia 9 października 2015r. o rewitalizacji. Strefa jest spójnym pakietem narzędzi prawnych, ułatwiających gminie praktyczne wdrażanie rewitalizacji na wyznaczonym obszarze w zakresie:

- możliwości udzielania dotacji dla właścicieli lub użytkowników wieczystych nieruchomości położonych w Strefie w związku z realizacją przedsięwzięć rewitalizacyjnych;
- prawa pierwokupu nieruchomości położonych na terenie Strefy;
- ułatwienia w zakresie prowadzenia polityki remontowej w odniesieniu do wspólnot mieszkaniowych z udziałem gminy;
- braku obowiązku wpłaty odszkodowań do depozytu sądowego w procedurze wywłaszczeń nieruchomości położonych na terenie Strefy;
- możliwości zaspokojenia roszczeń majątkowych dotyczących własności nieruchomości położonych na obszarze Strefy objętych przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi służącymi realizacji celu publicznego przez świadczenie pieniężne lub nieruchomości zamienną;
- ułatwienia w ustalaniu stron i wyjaśnianiu stosunków własnościowych na obszarze rewitalizacji;
- realizacji nowego celu publicznego związanego ze społecznym związanego ze społecznym budownictwem czynszowym;
- możliwości podwyższenia opłaty adiacenckiej do 75% w przypadku wzrostu wartości nieruchomości na terenie strefy;
- ustalenia zasad przeprowadzek i eksmisji na czas wykonania robót budowlanych najemców lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu gminy na obszarze Strefy;
- preferencji w zamówieniach publicznych dla ofert spółdzielni socjalnych i organizacji pozarządowych, uwzględniających aktywizację zawodową mieszkańców obszaru Specjalnej Strefy Rewitalizacji;
- bonifikaty przy sprzedaży nieruchomości położonych na terenie Strefy, w przypadku przeznaczenia ich na cele zgodne z Gminnym Programem Rewitalizacji.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta Włocławek

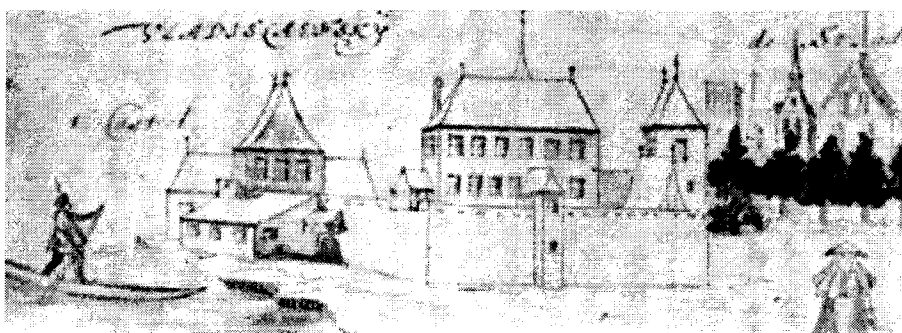
5.2.1. Zarys historii miasta

Początki miasta sięgają prawdopodobnie IX-X w., gdy w widłach rzeki Wisły i Zgłowiączki powstała otwarta osada targowa, która mimo, że w połowie X w. uległa częściowemu spaleni, w 1. połowie XI w. przekształciła się w gród. Przyjmuje się, że pierwsza lokacja, niewątpliwie poprzedzona intensywnym rozwojem osadnictwa, miała miejsce po dniu 6 października 1250r. a przed 8 maja 1255r., co związane było z akcją prawną dokumentów sieradzkiego i kramskiego.

Przyjmuje się, że w połowie XIII w. istniały dwa ośrodki o charakterze wczesnomiejskim, tj. „civitas cathedralis” pod jurysdykcją biskupa i „civitas theuthonalis” na obszarze zajęтым przez książęcą osadę targową. Ugoda z 1266r. między Kazimierzem Konradowiczem i biskupem Wolimirem spowodowała, że miasto stało się własnością biskupów kujawskich. Drugie lokowanie miasta miało miejsce na mocy przywileju wydanego przez biskupa Macieja z Gołańczy w dniu 8 września 1339r.

W czasie najazdu krzyżackiego na miasto (1329 r.) zniszczona została romańska katedra wraz z sąsiadującą osadą. Przetrwiał jedynie ówczesny parafialny kościół św. Jana Chrzciciela. W obszarze pierwotnego miasta lokacyjnego od 1330r. trwała jego odbudowa. Wzniesiony został wówczas, choć niektórzy naukowcy sugerują, że jedynie odbudowany, gotycki kościół p.w. św. Witalisa pełniący funkcję tymczasowej katedry (wpis do rejestru zabytków z dnia 01.03.1962r. pod nr A/443) i budowana od 1340r. gotycka katedra p.w. Wniebowzięcia NMP (wpis do rejestru zabytków z dnia 01.03.1962r. pod nr A/487). Są to budowle, które wyróżniły się na tle drewnianej zabudowy miasta.

W połowie XIV w. rozpoczęto budowę murowanego zamku biskupiego. W miejscu gotyckiego zamku, wielokrotnie rozbudowywanego i przebudowywanego znajduje się obecnie Pałac Biskupi, utrzymany w stylu klasycystycznym (wpis do rejestru zabytków z dnia 25.11.1985r. pod nr A/688; (Rys. 3.).

Rys. 3. Najstarszy widok Włocławka, przedstawiający zamek i katedrę, wykonany przez A. Boota (źródło: „Studium Konserwatorsko-Urbanistycznego Włocławka. Tom II, Kartografia i ikonografia Włocławka, wybór do 1939 r.” oprac. przez R. Hankowską, wyd. Włocławek I. 1991-1992).

Z tego okresu przetrwał do dnia dzisiejszego układ ulic wyznaczony linią brzegu Wisły (od północy), linią ulic Spichlermej i Rybackiej (od wschodu), linią ulic Tumskiej i Łęskiej (od południa) i rzeką Zgłowiączka (od zachodu). Czytelny jest także ukształtowany wówczas układ ulic z czworobocznym rynkiem, którego południowa część przeznaczona była na plac targowy.

W XVI w. dalszy rozwój miasta związany był z koniunkturą na polskie zboże w zachodniej Europie. W tym okresie Włocławek pełnił rolę portu handlowego. Przy głównych traktach pojawiły się nowe przedmieścia takie jak: Nowe Miasto (1577r.) między dzisiejszymi ulicami: Przedmiejską, Zduńską, Piekarską i Królewiecką oraz Przedmieście Strycharskie (1564r.) przy Trakcie Kowalskim. Wzdłuż ulic Cyganka i Wójtowskiej (obecnie 3 Maja) powstała zabudowa przedmiejska i przy katedrze nowa zabudowa Kurii oraz późnogotycki kościół famy p.w. św. Jana Chrzciciela na Starym Rynku (wpis do rejestru zabytków z dnia 27.05.1927r. pod nr A/455) i budynki Seminarium Duchownego (wpis do rejestru zabytków z dnia 10.12.2009r. pod nr A/1544).

W pierwszej połowie XVII w. dwa wielkie pożary (1613r. i 1620r.) pochłonęły dwie trzecie zabudowy miasta. Z tego okresu pochodzi barokowy kompleks klasztorny o.o. Franciszkanów wybudowany w latach 1639 – 1644 przy pl. Wolności 6 (wpis do rejestru zabytków z dnia 01.03.1962r. pod nr A/486) oraz kamienice z pierwszej połowy XVII w. przy Starym Rynku 14 i 15 (wpisy do rejestru z dnia 10.12.1985r. pod nr A/687 i A/686). Druga połowa XVII w. i początek XVIII w. obfitowała w klęski, jak wojny szwedzkie (1657r., lata 1704-1705 i 1710r.), zaraza (1708r.) i napady Kozaków (1707r.), które doprowadziły do upadku miasta.

Pod koniec XVIII w. podjęto próby uporządkowania własności komunalnej i biskupiej oraz regulacji przedmieść. W 1793r. miasto zostało włączone do zaboru pruskiego. Miała miejsce konfiskata dóbr biskupich na rzecz miasta.

Od 1815r. Włocławek znalazł się w granicach uzależnionego od Rosji Królestwa Polskiego. Rozpoczęły się wówczas istotne dla miasta przeobrażenia społeczno-gospodarcze i przekształcenia urbanistyczne. W 1818r. Włocławek otrzymał I plan regulacyjny wykonany przez geometrę Wańkowskiego (Rys. 4.).

Rys. 4. Plan miasta Włocławka z 1818 r. wykonany przez Wańkowskiego. Reprodukacja zachowanej kopii planu Józefa Maliszewskiego z 1814 r. Regulacja miasta obejmuje teren do obecnego Placu Wolności - projektowanego Nowego Rynku i Ogrodu Saskiego (źródło: „Studium Konserwatorsko-Urbanistycznego Włocławka. Tom II, Kartografia i ikonografia Włocławka, wybór do 1939r.” oprac. przez R. Hankowską – Włocławek I. 1991-1992; ze zbiorów MZKiD we Włocławku).

Planista wyznaczył główną oś kompozycji urbanistycznej wzdłuż ulicy Nowej (obecną ulicą 3. Maja) łączącej place Starego i Nowego Rynku (obecnie Placu Wolności). Od Nowego Rynku odchodzą promieniście szerokie ulice – Trakt Brzeski, Łęczycki i Kowalski. Zmiany kompozycji urbanistycznej, w tym przebudowa przebiegu ulic (m.in. obecna ulica Królewiecka, Tumska), przyczyniły się do przeniesienia rangi obszaru śródmiejskiego z dawnego obszaru miasta lokacyjnego na teren trzykrotnie większy od wcześniejszego wyraźnie ukształtowany, z szerszymi ulicami, z większymi rozmiarowo, prostokątnymi działkami i wyróżniającym się charakterem zabudowy (o cechach neorenesansu, neobaroku i neoklasycyzmu).

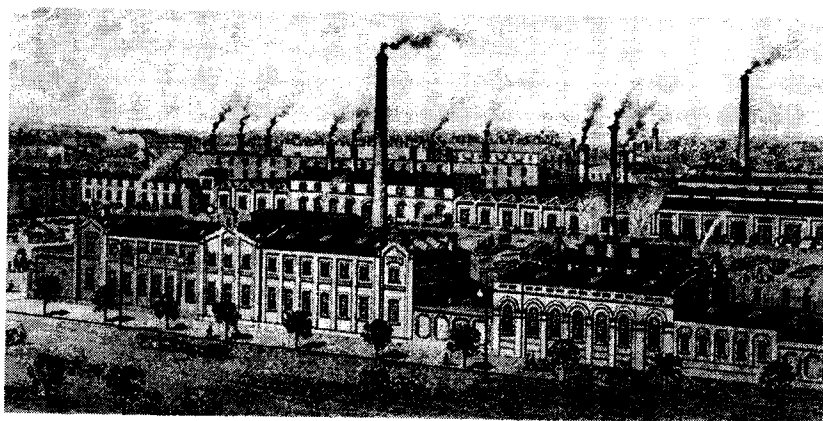
Od 1836r. Włocławek został siedzibą powiatu, co przyczyniło się do podniesienia jego rangi administracyjnej. W tym okresie na Starym Rynku funkcjonował ratusz (Rys. 5.).

Rys. 5. Plan części miasta Włocławka z oznaczeniem projektowanych bulwarów, wykonany w 1843 r. przez T. Urbańskiego. Widoczne granice Starego Rynku z ratuszem oraz teren należący do kościoła Św. Jana (źródło: „Studium Konserwatorsko-Urbanistycznego Włocławka. Tom II, Kartografia i ikonografia Włocławka, wybór do 1939r.” oprac. przez R. Hankowską – Włocławek I. 1991-1992).

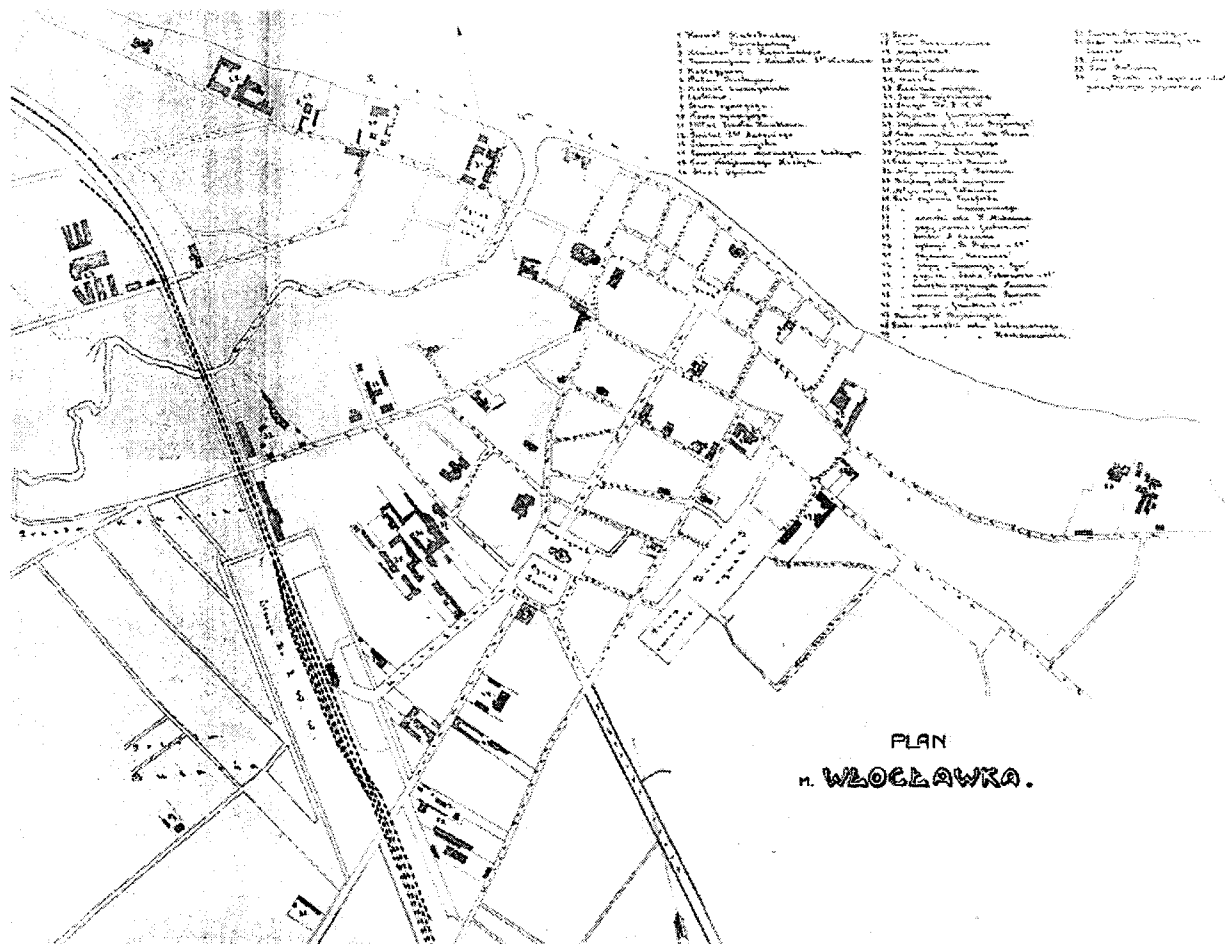
Koniec XVIII w. i pierwsza połowa XIX w. dla miasta był czasem rozwoju przemysłu. Powstawały niewielkie zakłady i fabryki, które funkcjonowały w obrębie zabudowy miejskiej przy ulicach: Toruńskiej, Łęgskiej, Tumskiej, Zapiecek, Królewieckiej, Stodólnej i Piekarskiej. Przyłączenie do miasta Zazamcza spowodowało koncentrację na tym obszarze przemysłu miejskiego. Działały wówczas m.in. papiernia Godfryda Grossa, fabryka cykorii Rudolfa Manna, fabryka cykorii Bohmów, fabryka mydła rodziny Waedtke, fabryka cykorii Markusa Kuczyńskiego, fabryka cykorii Moritza Lipszyca, browar Kazimierza Bojańczyka, drukarnia Teodora Bucholza, fabryka maszyn rolniczych Wilhelma Haacka, fabryka maszyn rolniczych Ignacego Kochanowicza, fabryka cykorii Bernarda i Ludwika Lewenzstamów.

W drugiej połowie XIX w. i na początku XX w. miasto rozwijało się w kierunku południowym oraz na wschód od ulicy Królewieckiej, Placu Dąbrowskiego (obecnie Plac Zielony Rynek), wzdłuż ul. Stodólnej, na południe od Nowego Rynku (obecnie Plac Wolności) oraz w trójkącie dzisiejszych ulic Brzeskiej, Kilińskiego i Wojska Polskiego. Swoją działalność rozpoczęła przystań żeglugi rzecznej na Wiśle (1855r.), a dziesięć lat później otworzono na Wiśle most łyżwowy. W 1862r. uruchomiona została linia kolejowa relacji Warszawa-Toruń-Bydgoszcz, co przyczyniło się do usytuowania większych kompleksów fabrycznych, stanowiących wyraźne akcenty w krajobrazie architektonicznym, w tym Fabryka Fajansu (1873r.) przy ul. Kościuszki oraz Fabryka Maszyn Rolniczych (1877 r.) przy ul. Kilińskiego (Rys. 6).

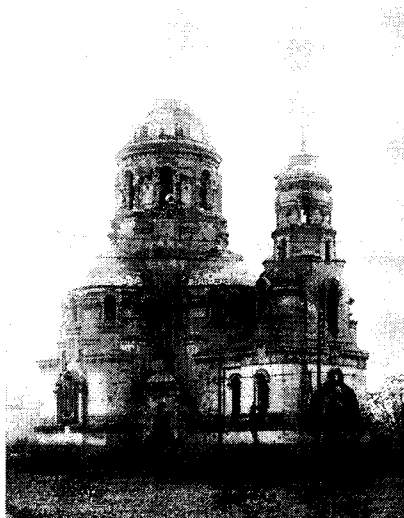

Rys. 6. Fabryka Maszyn Rolniczych Hugo Mühsama, w głębi zabudowania Fabryki Fajansu; widok przed 1914 r., autor n.n. (źródło: pocztówka ze zbiorów MZKiD we Włocławku).

W 1872r. został rozebrany stary ratusz na Starym Rynku. Siedziba władz miejskich mieściła się przy ul. Nowej (obecnie ulica 3 Maja). Dotychczasowe targowisko przeniesione zostało na nowo wytyczony plac targowy - Plac Dąbrowskiego (obecnie Plac Zielony Rynek) i Koński Rynek (obecnie Plac Staszica). Nowy Rynek po adaptacji na ogród zyskał reprezentacyjny wygląd i funkcje (Rys. 7). Jego dominantą od 1905r. była cerkiew prawosławna (Rys. 8).

Rys. 7. Plan miasta Włocławka z 1911r. Na Nowym Rynku (obecnie Plac Wolności) widoczna cerkiew prawosławna i Ogród Saski. (źródło: „Przewodnik ilustrowany po Włocławku”, pod red. Stanisława Jankowskiego”, Włocławek 1922r.)

Rys. 8. Cerkiew prawosławna, widok od strony południowo-zachodniej, fot. Dowmont, po 1905r. (źródło: ze zbiorów MZKiD we Włocławku)

Sukcesywnie następowała wymiana zabudowy na kamienice z oficynami przy głównych arteriach miasta. Pojawiły się charakterystyczne detale architektoniczne na elewacjach, jak żeliwne i metalowe balkony.

Ważnym czynnikiem rozwojowym dla miasta był napływ ludności pochodzenia żydowskiego, niemieckiego i rosyjskiego, zajmującej się handlem i rzemiosłem oraz inicjującej budowę nowych fabryk. Powstały wówczas m.in.: fabryka manometrów, termometrów, wag Henryka Neumana przy ul. Kaliskiej, drukarnia Hermana Neumana, drukarnia

Stefana Błędowskiego, fabryka fajansu Bernarda Boasa, Dawida Czamańskiego, Zygmunta Kuhfelda, Izydora Szejera przy ul. Kosciuszki, fabryka rektyfikacji spirytusu i destylacji wódki Ludwika Bauera przy ul. Brzeskiej i Starodębskiej, fabryka maszyn rolniczych Hugo Mühsama przy ul. Kilińskiego, fabryka celulozy Izydora i Maksa Cassirerów na Łęgu, fabryka lin i drutów Karola Klauke przy ul. Kościuszki, fabryka farb i lakierów „Nobiles” Michała i Józefa Kochanowiczów i Mieczysława Sachnowskiego przy ul. Łęskiej, dwie papiernie i fabryka wyrobów smołowych Dystylera, młyn parowy spółki akcyjnej „Lejb Stem i Synowie”, fabryka kalek i taśm do maszyn Romana i Władysława Brediów, elektrownia przy ulicy Cyganka.

W czasie dwudziestolecia międzywojennego XX w. Włocławek otrzymał plan regulacyjny, przygotowany przez warszawskiego urbanistę inżyniera architekta Kazimierza Saskiego (1924r.). Plan charakteryzował się strefowością – obszar miasta został podzielony na funkcje rozdzielone pasami zieleni. Z szeroko zakrojonych projektów udało się zrealizować „dzielnicę szkolną” położoną nad Wisłą w kwartale ulic: Bechiego, Łęgska, Odnowa, Bulwary Piłsudskiego.

W latach 30. XX w. w mieście powstały modernistyczne kamienice uzupełniające wcześniejszą zabudowę w ciągach ulic: Św. Antoniego, Bojańczyka, Jesionowej, Kraszewskiego, szereg ważnych budynków użyteczności publicznej (pocztą, ubezpieczalnia, muzeum, szkoły, zakład opiekuńczy, hala targowa na Zielonym Rynku oraz stadion przy ul. Chopina). Z nowych fabryk i zakładów wymienić należy elektrownię i papiernię nad Wisłą, fabrykę gwoździ i drutów przy ul. Szpichlemej, wytwórnię cukierków „Społem” w pobliżu kolei, zakłady metalowe na Kokoszcze oraz cegielnię przy szosie kowalskiej. Po II wojnie światowej nie przystąpiono do dalszej realizacji planu strefowego.

Do lat 60. XX w. miasto o koncentrycznej strukturze oparte było o dzielnice: Śródmieście, Południe, Zazamcze, Wschód i Zawisłe. W 1953r. zatwierdzono plan ogólny zagospodarowania przestrzennego miasta. Nie przewidziano w nim jednak powiększenia terenów miejskich. Wyznaczono kolejne obszary pod zabudowę przemysłową. Od 1963r. rozwój przestrzenny Włocławka uległ głębokim zmianom. Zabudowa przemysłowa skoncentrowana została na terenie dzielnicy Wschód i Zazamcze. Ponadto na Zazamczu i w rejonie ul. Chopina rozpoczęto budowę wielkich dzielnic mieszkaniowych. W 1979r. do miasta włączono wsie: Różinowo, Leopoldowo, Kawkę, Łęg, Zarzeczewo, Mielęcín, Michelin. Miasto uzyskało nieregularny kształt, częściowo nawiązujący do układu pasmowego, w oparciu o linię Wisły.

W latach 70. i 80. XX w., w oparciu o produkcję wzniesionej w tym czasie fabryki domów, trwało zagęszczenie wysokiej zabudowy na terenie dzielnic: Zazamcze, Południe i Wschód (osiedle Kazimierza Wielkiego). Budownictwo jednorodzinne powstawało przede wszystkim na Zawisłu, w Michelinie, Mielęcínie, oraz na wybranych terenach dzielnic: Południe i Kazimierza Wielkiego. Trwała rozbudowa przemysłu, która znacznie uległa spowolnieniu w latach kryzysu gospodarczego. W 1978r., pod hasłem „Rewaloryzacja Śródmieścia Włocławka” podjęto działania renowacyjne, które w praktyce przyjęły formę zastępowania nową zabudową wyburzonych uprzednio fragmentów zabudowy historycznej, głównie w rejonach Zduńska – Plac Wolności – Królewiecka – Miedziana – Zielony Rynek, plac Wolności – 3. Maja – Przedmiejska – Piekarska, Targowa – Stodólna – Łęgska. Zamierzano w ten sposób rozwiązać problemy najstarszej części Śródmieścia, obejmującej historyczne Stare (lokacyjne) i Nowe Miasto, gdzie najwartościowsze pod względem historycznym, mające średniowieczny rodowód tereny, zajmowała zabudowa mieszkaniowa w katastrofalnym stanie technicznym, wymagająca zintegrowania z pozostałymi częściami miasta.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

W rozumieniu Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Krajobraz kulturowy to ewolucja przestrzeni przyrodniczej i społeczno-kulturowej. Jest świadectwem działalności jego mieszkańców, Jest czynnikiem kształtującym tożsamość miasta. Zrozumienie roli krajobrazu w kształtowaniu społeczeństwa i codziennego stylu życia odgrywa kluczową rolę w rozwoju postawy troski o dziedzictwo kulturowe oraz wzmocnienia świadomości bycia częścią społeczeństwa, kultury i tradycji.

Rozwój przestrzenny Włocławka nierozzerwalnie związany był ze środowiskiem naturalnym i ukształtowaniem terenu. Najważniejsze czynniki naturalne, które przyczyniły się do powstania i rozwoju osadnictwa to rzeki: Wisła i Zgłowiączka, ukształtowanie doliny Wisły z niskim lewym brzegiem i wysoką skarpią Szpetala Dolnego oraz bezpośrednie sąsiedztwo lasów.

Najwcześniej zurbanizowany i najsilniej przekształcony został krajobraz naturalny od ujścia rzeki Zgłowiączki do Wisły wzdłuż jej lewego brzegu aż po nieistniejący już dopływ w okolicach obecnej ulicy Towarowej, z rozwinięciem w kierunku południowo-zachodnim wzdłuż doliny Zgłowiączki do Nowego Rynku. Dolina rzeki Zgłowiączki zachowała walory terenów związanych z wczesnośredniowiecznym usytuowaniem młynów, a w 2 połowie XIX w. utworzeniem parku miejskiego nazwanym Parkiem im. Henryka Sienkiewicza.

Park im. Henryka Sienkiewicza powstał jako jeden z pierwszych w Polsce założony w stylu parków angielskich staraniem ratmana magistratu Aleksandra Jabłońskiego. Park zakładano stopniowo (od 1870r.) i sukcesywnie rozbudowywano. Najpierw park założono po lewej stronie rzeki Zgłowiączki na terenie dawnego folwarku Zazamcze, po 1916 r. powiększono o tereny po prawej stronie Zgłowiączki. Z czasem obie części połączono mostkami.

Z przeprowadzonej inwentaryzacji dendrologicznej wynika, że w obrębie parku występuje ponad 100 gatunków drzew i krzewów, głównie liściastych. W przeważającej części park zachował dawny układ kompozycyjny, stanowiący przykład wczesnych założeń rekreacyjnych parków miejskich na terenie Kujaw z przełomu XIX/XX w. (Rys. 9.)

Rys. 9. Widok na Park im. Henryka Sienkiewicza. Zabawy dzieci w parku (źródło: pocztówka ze zbiorów MZKiD we Włocławku)

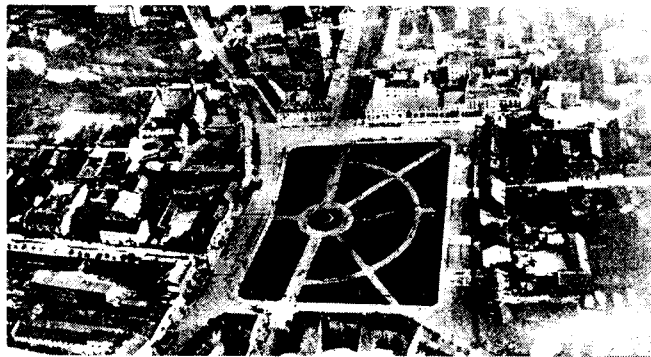
Park im. Henryka Sienkiewicza z uwagi na wyjątkowe wartości historyczne w dniu 25 marca 1994r. został wpisany do rejestru zabytków pod pozycją A/1304.

Tradycja założeń terenów zieleni urządzonej miała istotne znaczenie dla rozwoju przestrzennego miasta, szczególnie w XIX w. i w 1 połowie XX w. Tworzono ogrody publiczne, m.in. ogród przy ulicy Ogrodowej (obecnie ul. Słowackiego), ogród na rogu ul. 3 Maja i Żabiej, czy Ogród Saski na Nowym Rynku (obecnie Placu Wolności), który powstał w 1840r. Ogród był kilkakrotnie przebudowywany. W 1905r. teren Ogródu Saskiego został zmniejszony pod budowę w północnej części placu cerkwi prawosławnej (Rys. 10).

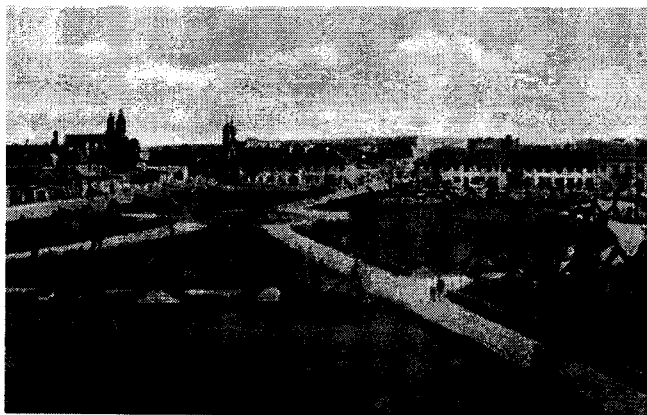

Rys. 10. Widok na Nowy Rynek z cerkwią prawosławną i fragmentem Ogródu Saskiego - obecnie Plac Wolności(źródło: ze zbiorów MZKiD we Włocławku)

Dwadzieścia lat później cerkiew, ogrodzenie cerkwi i Ogródu Saskiego rozebrano. Cały teren został wykarczowany, splantowany i przeznaczony na skwer w centralnej części z kolistym klombem kwiatowym i ścieżkami skierowanymi do wylotów wszystkich ulic wychodzących z placu (Rys. 11 i Rys. 12.).

Rys. 11. Plac Wolności, 1930r. (źródło: ze zbiorów Archiwum Diecezjalnego)

Rys. 12. Plac Wolności, 1930r. (źródło: ze zbiorów prywatnych, Kolekcja „Gazety Kujawskiej”)

W tym okresie zakładano również zieleńce i skwery oraz zadrzewiano ulice. W latach 1924-1926 zadrzewiono ulice: Toruńską, Tumską, Kilińskiego, Targową, Brzeską, Długą, 3 Maja, Aleję Chopina, aleje do Pomnika Obrońców Wisły 1920r. Mimo że zorganizowany system zieleni stanowi ważny element kompozycji urbanistycznej miasta, jedynie nieliczne tereny zieleni urządzonej z okresu przedwojennego przetrwały do dnia dzisiejszego. W związku z zaistniałą sytuacją należy utrzymać dotychczasowe obszary historycznych założeń zieleni w mieście i podjąć działania w zakresie odtworzenia historycznych zadrzewień wzdłuż ulic.

Ważnym elementem w krajobrazie kulturowym każdego miasta są cmentarze, które tworzą pewnego rodzaju kronikę jego dziejów. Cmentarze na terenie i w najbliższym sąsiedztwie Włocławka zachowały się w różnym stopniu. Niestety w świadomości włocławian wiele z nich nie istnieje. Zgodnie z dawnymi tradycjami wiele cmentarzy powstawało bezpośrednio przy kościołach. Należą do nich m.in. cmentarz katolicki w obrębie kościoła p.w. Św. Jana, cmentarz katolicki w obrębie pierwszej katedry, cmentarz katolicki w obrębie kościoła p.w. Św. Witalisa, cmentarz katolicki w obrębie kościoła p.w. Wszystkich Świętych (cmentarz epidemiczny). Funkcjonował także cmentarz przy Trakcie Kowalskim (później na Placu Dąbrowskiego), cmentarz przy Trakcie Wienieckim (w okolicach obecnego skrzyżowania ulic Wienieckiej i Budowlanych), cmentarz żydowski przy dawnej ulicy Żałobnej, (obecnie Nowomiejskiej), cmentarz żołnierzy niemieckich z I wojny światowej zlokalizowany w Rózinowie w obrębie lasu przy szosie do wsi Brzeziny.

W granicach administracyjnych miasta zachowała się Mogiła Poległych Obrońców Wisły 1920r., usytuowana na zboczu wzgórza w obrębie Szpetala Dolnego (wpis do rejestru zabytków z dnia 16.04.1993r. pod nr A/731), cmentarz parafialny w Michelinie, cmentarz parafialny przy ul. Toruńskiej (Rózinowo) i Cmentarz Komunalny przy Alei Chopina.

Cmentarz Komunalny, ówczesnie usytuowany przy jednym z głównych traktów historycznych – trakcie kowalskim, jest jednym z najistotniejszych elementów we współtworzeniu krajobrazu kulturowego Włocławka. Od 1882r. był przeznaczony dla pochówków różnych wyznań. W tym celu oprócz pochówków katolickich, wydzielono wówczas kwaterę prawosławną wraz z zachowaną cerkwią wzniesioną około 1900r., kwaterę ewangelicką zdominowaną przez mauzoleum żołnierzy niemieckich poległych w latach 1914-1915 i kwaterę żydowską zdominowaną przez mogiłę zbiorową, wokół której rozmieszczone są nagrobki przeniesione z dawnego cmentarza, mieszczącego się przy ulicy Żałobnej (obecnie ulica Nowomiejska). Początkowo cmentarz posiadał zarys krzyża łacińskiego z charakterystycznym obejściem łączącym jego ramiona. Po kilkukrotnym powiększeniu obszaru grzebalnego pierwotny układ cmentarza uległ częściowemu zatarciu. Obecnie kształt cmentarza zbliżony jest do prostokąta, podzielonego na 113 kwater. Główną osią założenia jest aleja biegnąca od bramy głównej.

Z uwagi na interesujący kompleks zabytkowy, skupiający pochówki różnych wyznań i zróżnicowane rozwiązania rzeźbiarsko-architektoniczne nekropolii oraz starodrzew, Cmentarz Komunalny w jego granicach pierwotnych wpisany został w dniu 18 lipca 1984r. do rejestru zabytków pod numerem A/1504 i posiada wydzieloną strefę ochrony

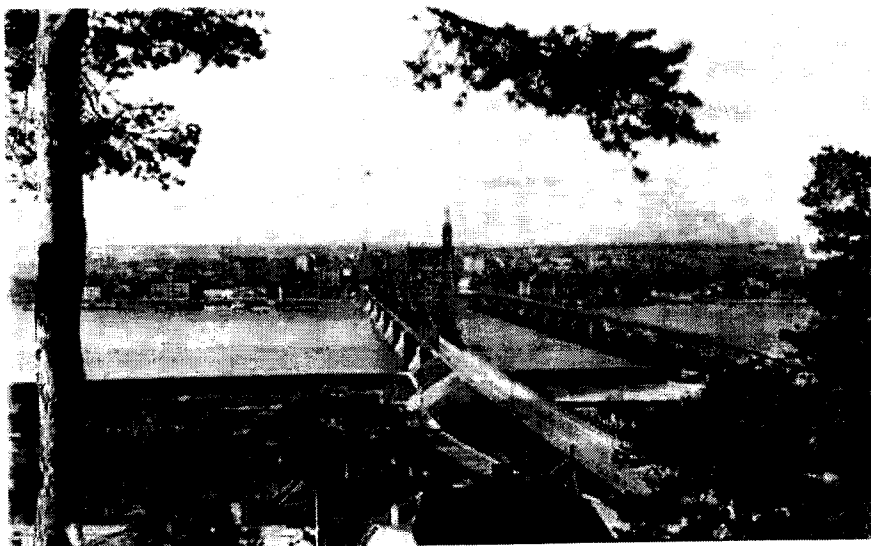
konserwatorskiej. Ewidencję nagrobków prowadzi Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Toruniu – Delegatura we Włocławku. Urząd Miasta Włocławek posiada karty ewidencyjne nagrobków o najwyższych walorach historycznych i artystycznych usytuowanych na Cmentarzu Komunalnym.

Oprócz obszarów historycznej zieleni chronionej, w Parku im. H. Sienkiewicza, na Cmentarzu Komunalnym, czy w Zespole Parkowo-Dworskim Zarzeczewo Nowe (wpis do rejestru zabytków decyzją z dnia 19 maja 1988r. pod nr A/1306), utworzono w obrębie skarpy Szpetala Dolnego w 1963r. rezerwat dyptamu jesionolistnego w Kulinie o wyjątkowych walorach przyrodniczych. Ponadto w granicach administracyjnych miasta występuje pięć obiektów uznanych na mocy prawa za pomniki przyrody. Są to:

- 1) głaz narzutowy o obwodzie 530cm, wystający 90cm ponad powierzchnię ziemi, znajdujący się w Uroczysku Rezerwał, w Leśnictwie Szpetal uznany Decyzją nr 283/74 z dnia 26.05.1974r. Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy za pomnik przyrody nieożywionej;
- 2) drzewo - dąb szypułkowy o wysokości 18m i pierśnicy 95cm, rosnący na terenie Pracowniczego Ogrodu Działkowego - "Wiosenka" został uznany za pomnik przyrody Uchwałą Nr 90/XLV/2002 Rady Miasta Włocławek z dnia 30 września 2002r. (Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. nr 119, poz. 2430);
- 3) drzewo — dąb bezszypułkowy „Dąb Kujawiak” o wysokości 20m, pierśnicy 114cm, rosnący na działce nr 34 KM 47 obręb Włocławek przy ul. S. Bechiego 2 został uznany za pomnik przyrody Uchwałą Nr XXX/49/2017 Rady Miasta Włocławek z dnia 27 marca 2017r. (Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. z 2017, poz. 1554);
- 4) drzewo- cis pospolity „Cis Kolejarz” o wysokości 20m, pierśnicy 51cm, rosnący na działce nr 192/71 KM 42 obręb Włocławek przy ul. S. Okrzei 65E został uznany za pomnik przyrody Uchwałą Nr XXX/49/2017 Rady Miasta Włocławek z dnia 27 marca 2017r. (Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. z 2017, poz. 1554);
- 5) drzewo — dąb bezszypułkowy „Dąb Zawiaślak” o wysokości 20m, pierśnicy 90cm, rosnący na działce nr 41 KM 9/2 obręb Włocławek przy ul. Lipnowskiej został uznany za pomnik przyrody Uchwałą Nr XXX/49/2017 Rady Miasta Włocławek z dnia 27 marca 2017r. (Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. z 2017, poz. 1554).

Bardzo ważne dla krajobrazu kulturowego miasta, ale także dla rozwoju turystyki i promocji, są walory widokowe: panoramy, osie i punkty widokowe. We Włocławku położonym nad rzeką, posiadającym dogodnie możliwości w prezentacji panoramy po jego lewobrzeżnej i po prawobrzeżnej części, w żaden szczególnie sposób nie chroni się, a również nie eksponuje tych charakterystycznych dla naszego miasta sylwet.

Panorama lewobrzeżna charakteryzuje się dużymi nawarstwieniami kulturowymi kształtowanymi na przestrzeni wieków; eksponuje głównie walory staromiejskiej części miasta, ograniczone zabudową ul. Wyszyńskiego, Tumskiej i Łęskiej, z dominantą architektoniczno-urbanistyczną jaką jest wieża kościoła p.w. Św. Jana i dwie wieże kościoła katedralnego p.w. Wniebowzięcia NMP (Rys. 13.). Panorama ograniczona jest jednak przez istniejący na prawobrzeżnej części drzewostan.

Rys. 13. Panorama miasta Włocławek od strony Szpetala Dolnego. Na pierwszym planie od lewej most drogowy z lat 1935-1937 (obecnie most im. Marszałka Rydza-Śmigłego), obok stary most z 1915/1916r., w głębi Katedra i Pałac Biskupi, fot. n.n., ok. 1938r. (źródło: ze zbiorów MZDiK we Włocławku)

Panorama prawobrzeżna, która „zbudowana” jest na wysokim brzegu Wisły, w harmonijny sposób komponuje istniejące kompleksy leśne, niską zabudowę mieszkalną jednorodzinna z nadwiślańskimi łęgami i kępami rzecznyymi (Rys. 14.).

Rys. 14. Panorama miasta Włocławek na Szpetal. Na pierwszym planie od lewej stary most z 1915/1916r., obok most drogowy z lat 1935-1937 (obecnie most im. Marszałka Rydza-Śmigłego), fot. n.n., ok. 1938r. (źródło: ze zbiorów MZDiK we Włocławku)

Spośród licznych punktów widokowych na uwagę zasługują:

- 1) taras stanowiący skrzyżowanie ul. 3 Maja, Tumskiej i Łęgskiej z otwarciem widokowym na Stary Rynek z kościołem p.w. Św. Jana wraz z ujęciami na pierzeje ul. Świętego Jana i Maślanej, z ujęciem na fragment Bulwarów z Wisłą i Zawisłem – Szpetalem Dolnym;
- 2) dawny taras widokowy w Parku H. Sienkiewicza na lewym brzegu Zgłowiączki z widokiem na katedrę i budynki Seminarium Duchownego położone na przeciwległym brzegu;
- 3) punkt widokowy zlokalizowany w obrębie Zawisła na skarpie powyżej Pomnika Obrońców Wisły z 1920r.;
- 4) widoki z mostów Włocławka;
- 5) widoki z placów i ulic;

oraz główne osie widokowe, będące elementem kompozycyjnym w krajobrazie kulturowym, które liniowo wiążą wybrane elementy krajobrazu:

- 1) Plac Wolności – ulica 3 Maja – kościół p.w. Św. Jana;
- 2) powiązania widokowe wzdłuż ulic usytuowanych prostopadłe do Wisły, jak ulica Solna, Piwna, Bechiego, Ogniowa.

Bogactwo krajobrazu kulturowego Włocławka w połączeniu z walorami jego naturalnego środowiska musi podlegać ochronie poprzez zachowanie wartościowych elementów krajobrazu i utrzymaniu wzajemnych powiązań przestrzennych.

5.2.3. Zabytki ruchome

Zabytek ruchomy to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Zabytki ruchome, znajdujące się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków to przede wszystkim wyposażenie włocławskich kościołów. Najcenniejszy zbiór sztuki sakralnej znajduje się na wyposażeniu Kościoła Katedralnego p.w. Wniebowzięcia NMP, na który składa się 297 zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków i 55 ujętych w ewidencji zabytków. Poza tym zabytki ruchome są na wyposażeniu Kościoła oo. Franciszkanów p.w. Wszystkich Świętych (42 - wpisane do rejestru zabytków i 77 – ujętych w ewidencji), Kościoła p.w. Św. Witalisa (5 - wpisanych do rejestru zabytków) i Cerkwi Prawosławnej p.w. Św. Mikołaja (35 – wpisanych do rejestru zabytków). Na uwagę zasługuje również wyposażenie Kościoła p.w. Św. Jana Chrzyciela, Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, Wyższego Seminarium Duchownego, Pałacu Biskupiego i Włocławskiego Muzeum Diecezjalnego.

Znikome informacje są dostępne na temat kolekcji prywatnych osób (zbiory ks. Grajnerta i zbiory metrologiczne J. Arentowicza).

5.2.4. Zabytki archeologiczne

Zabytek archeologiczny to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nim wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tymi wytworami.

W wyniku badań archeologicznych prowadzonych na terenie Włocławka od początku XX w., narosłe przez lata warstwy kulturowe kryją w sobie informacje, które są szczególnie cenne w sytuacji, gdy źródła pisane są niedostateczne, lub nie wyjaśniają aspektów związanych z dziejami miasta.

Dotychczas udało się odkryć i ustalić następujące fakty:

- 1) W 1909r. – odkryto naczynie liturgiczne, tzw. czarę włocławską z XII w.;
- 2) W 1925r. – odkryto grób ludności kultury pomorskiej;
- 3) W 1927r. – odkryto cmentarzysko kultury łużyckiej usytuowane przy ul. Składowej;
- 4) W 1951r. – badania powierzchniowe przeprowadzone przez K. Jażdżewskiego wskazały dwa stanowiska pradziejowe na obszarze Szpetala oraz siedem wczesnośredniowiecznych. Odkryto również osadnictwo ludności kultury przeworskiej. Ceramika tej kultury została odnaleziona na powierzchni byłego grodziska wczesnośredniowiecznego, na południe od istniejącego Pałacu Biskupiego;
- 5) W 1957r. pod kierownictwem naukowym Kazimierza Żurowskiego planowe badania wykopaliskowe na grodzisku i osadzie podgrodowej, kontynuowane następnie w latach 1958-1962 przez J. Grześkowiaka wskazały, iż najprawdopodobniej w połowie IX w. w widłach Zgłowiączki i Wisły założono osadę otwartą, w obrębie której funkcjonowały m.in. warsztaty metalurgiczne w tym: pracownia „brązownika” (wyrób ozdób), pracownia „hutnika” (wytop żelaza) i pracownia „rogownicza”. W połowie X w. osada otwarta uległa częściowemu spaleni. W jej miejscu założono gród, który istniał najprawdopodobniej do końca XIII w.;
- 6) W 1961 r. – odkryto u zbiegu ulic Cysterskiej i Lipnowskiej cmentarzysko datowane na XI-XIII w. (mające związek z Cystersami) oraz na późne średniowiecze i czasy nowożytne. Archeologiczne rozpoznanie powierzchniowe na prawym brzegu Wisły zlokalizowało także późniejszą XV-wieczną osadę;
- 7) Od 1976 r. do lat 90. XX w. badania archeologiczne prowadzone były przez Instytut Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego, które skupiły się na rozpoznaniu częściowego nawarstwienia w obrębie Starego Miasta, okolicach katedry i dzisiejszego pałacu biskupiego, gdzie wielu badaczy sugeruje istnienie pierwszych założeń wczesnomiejskich. Dzięki tych badaniom ustalono, że:
  - a) miasto nie było otoczone murami obronnymi, mogły istnieć jedynie bramy wjazdowe z fragmentami murów. Jeżeli istniały jakieś formy umocnień to mogły posiadać charakter struktur drewniano-ziemnych, w postaci wału z parkanem i rowu – fosy;
  - b) najstarsze ślady osadnictwa (z 2. połowy XIII w.) występowały w bezpośrednim sąsiedztwie grodu (ul. Zamcza, ul. Gdańska);
  - c) pierwszej romańskiej katedry związanej z „*civitas cathedralis*” należy poszukiwać bliżej grodu;
  - d) rozwój osadnictwa we Włocławku przebiegał na linii zachód-wschód; początki osadnictwa w rejonie Starego Rynku należy wiązać z 2. połową XIV wieku;
  - e) wschodnia granica miasta w XIV w. sięgała ul. Rybackiej, a południowa przebiegała wzdłuż ulic Łęskiej i Tumskiej;
  - f) w rejonie Starego Miasta zachowany został układ ulic z XIV i XV w., a plac targowy znajdował się w południowej części Starego Rynku;
  - g) odtworzono założenie zamkowe i ustalono jego wymiary na 70 x 55 m., odkryto zamkowy mur obwodowy; odkryto fragmenty XVI-wiecznej instalacji wodociągowej, występującej na terenie Starego Miasta;
  - h) odkryto fragmenty cmentarza przy Katedrze;
  - i) w rejonie Nowego Miasta stwierdzono 2 etapy osadnictwa przypadające na XVI-XVIII w. i XIX-XX w.;
  - j) zlokalizowano XVI-wieczne osadnictwo z rozwojem na południe od ulicy Tumskiej i granicę XVIII-wiecznego osadnictwa na północnej linii Placu Wolności.

W latach 1998-1999 efektem badań archeologicznych prowadzonych przez L. Wojdę i J. Pietrzaka było potwierdzenie obecności pradziejowego materiału w obszarze pomiędzy ul. Gdańską i ul. Bednarską, ze wskazaniem na proces osadniczy w połowie XIII w. i początku XIV w. Nakreślono także południowy i zachodni zasięg cmentarzyska w rejonie pierwszej romańskiej katedry. W 2008 r. na podstawie przeprowadzonych prac wykopaliskowych określono jego zasięg wschodni. Rok później zlokalizowano pozostałości fundamentów dwóch murów stanowiących prawdopodobnie element romańskiej budowli sakralnej, której datowanie nie jest jednoznacznie określone.

W 2012r. w czasie prowadzonych prac ziemnych związanych z inwestycją pn. „Rozbudowa ulicy Bulwary im. Marsz. J. Piłsudskiego oraz ul. Gdańskiej na odcinku od ul. Zamczej do ul. Bulwary we Włocławku”, na odcinku Bulwary od kamienicy nr 27 do ul. Gdańskiej nie natrafiono na pozostałości cmentarzyska, co wskazuje na to że północna granica cmentarzyska musi przebiegać pod obecnie istniejącymi budynkami. Jednocześnie podczas prac w rejonie skrzyżowania ul. Maślanej z ul. Bulwarami odsłonięto wczesnośredniowieczny obiekt archeologiczny datowany na XII / XIII w. Ponadto uchwycono elementy drewnianej konstrukcji, dla której nie udało się ustalić przeznaczenia.

W ramach programu badań powierzchniowych zmierzających do zewidencjonowania stanowisk archeologicznych – Archeologicznego Zdjęcia Polski zidentyfikowano na terenie miasta Włocławek 24 stanowiska archeologiczne, które zostały wymienione w Aneksie nr 3.

5.2.5. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku z główną siedzibą przy ul. Słowackiego 1a we Włocławku jest jednym z najstarszych muzeów w Polsce, funkcjonującym od 2 czerwca 1908r.

Z uwagi na bogaty zasób zbiorów muzealnych w ramach muzeum na terenie miasta utworzono:

1. Muzeum Historii Włocławka – usytuowane w zabytkowych kamieniczkach przy Starym Rynku 14 i 15;
2. Muzeum Etnograficzne – usytuowane w zabytkowym spichrzu przy ul. Bulwary im. Marszałka J. Piłsudskiego 6;
3. Zbiory Sztuki – usytuowane w zabytkowym spichrzu przy ul. Zamczej 10/12;

oraz 2 oddziały terenowe: Muzeum Stanisława Noakowskiego w Nieszawie i Kujawsko-Dobrzyński Park Etnograficzny w Kłóbce.

Zbiory muzealne zostały zinwentaryzowane i zakwalifikowane do poszczególnych działów: Dział Historyczny, Dział Archeologiczny, Dział Metrologii Historycznej, Dział Numizmatyczny, Dział Etnograficzny, Dział Fajansu, Dział Sztuki.

W gmachu głównym muzeum od 1984r. mieści się stała ekspozycja zatytułowana: Fajans Włocławski. Wystawa prezentuje zabytki obrazujące historię zdobnictwa fajansu w latach 1873-1991. Zbiory pochodzą głównie z czterech włocławskich fabryk: Teichwelda i Asterbluma, Włocławskiej Fabryki Fajansu L. Czamańskiego, Fabryki Fajansu Keramos oraz Polskiej Fabryki Fajansu Braci Köhn i spółka. Na różnorodnych pod względem formy i funkcji wyrobach pokazano wszystkie techniki zdobnictwa, z których po 1945r. reaktywowano tylko ręczne malowanie.

Przed podjętymi pracami konserwatorsko-remontowymi zabytkowych kamieniczek na ekspozycji stałej Muzeum Historii Włocławka zostały zgromadzone zabytki, które obejmowały historię Włocławka od czasów najdawniejszych, udokumentowaną wykopaliskami archeologicznymi, do wyzwolenia miasta 20 stycznia 1945r. Głównie zgromadzono zasoby zabytków z czterech działów: archeologicznego, historycznego, metrologii historycznej oraz numizmatycznego. Z danych Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku wynikało, że:

- 1) Dział Historyczny - liczył 1232 pozycje inwentarzowe, na które składają się militaria, wyroby rzemiosła włocławskiego, materiały rękopiśmienne, druki ulotne i zwarte, odezwy, dyplomy i afisze organizacji społecznych i politycznych działających na terenie miasta. Dział ten prowadził odrębne księgi inwentarzowe archiwaliów (863 pozycje) i zabytkowych fotografii (ok. 6000 sztuk);
- 2) Dział Archeologiczny - liczył kilkadziesiąt tysięcy zabytków z terenu miasta i regionu ujętych 1670 pozycjami inwentarza działowego. Obejmował on zabytki pojedyncze oraz kolekcje zabytków reprezentujące tzw. zespoły zwarte pochodzące z pojedynczych obiektów, a także całych stanowisk archeologicznych;
- 3) Dział Metrologii Historycznej - zgromadzone miary zaliczane były do jednej z największych tego typu kolekcji muzealnych w Polsce. Dominowały miary z XIX i XX w., ale są także pojedyncze obiekty pochodzące z XVIII w. Zbiory metrologiczne liczyły 1816 pozycji;
- 4) Dział Numizmatyczny - zgromadzone zbiory od czasów panowania dynastii Piastów do chwili obecnej liczyły: 5158 monet, 585 banknotów, 120 bonów zastępczych, 43 monety zastępcze, 788 medali, medalionów i plakiet, 354 odznaczenia, 628 odznak i oznak, 41 matryc i 22 tłoki pieczętne.

Ważnym uzupełnieniem ekspozycji Muzeum Historii Miasta były plany Włocławka z lat 1824-1924 oraz makiety nieistniejących budowli (ratusza miejskiego, kościoła św. Wojciecha i cerkwi św. Mikołaja).

W Muzeum Etnograficznym znajduje się stała ekspozycja „Kultura ludowa Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej”. Znaczące są zbiory tkanin, haftów, koronek, instrumentów muzycznych, rękodzieł ludowych i różnych dokumentów.

W Muzeum Zbiorów Sztuki mieszczą się dwie wystawy stałe: Rzeźba ceramiczna Stanisława Zagajewskiego oraz Życie i twórczość Wacława Bębnowskiego.

Na uwagę zasługują również zbiory Włocławskiego Muzeum Diecezjalnego, którego siedziba mieści się w dawnym kolegium wikariuszy przy Placu Kopernika 3, który po przeprowadzeniu prac konserwatorsko-remontowych odzyskał dawny blask i jednocześnie nabrał nowego znaczenia. Obecnie w zasobach muzeum znajduje się około dwóch tysięcy eksponatów, a liczba ich wciąż wzrasta dzięki pozyskiwaniu obiektów zabytkowych z parafii diecezji i od osób prywatnych.

5.2.6. Dziedzictwo niematerialne

W myśl Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003r. określenie niematerialne dziedzictwo kulturowe oznacza tradycje, praktyki, wyobrażenia, przekazy, zwyczaje, obyczaje, obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki odnoszące się także do tradycyjnego rzemiosła lub instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową, które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. Dziedzictwo przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest ustawicznie odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, środowiskiem, historią i stosunkiem do

przyrody oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności.

Zgodnie z ustaleniami Konwencji UNESCO każde państwo, które ją podpisało, ma obowiązek inwentaryzacji przejawów dziedzictwa niematerialnego. W naszym kraju dokumentuje je Krajowa Lista Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego prowadzona przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego przy współpracy z Narodowym Instytutem Dziedzictwa. Inwentarz ma stanowić podstawę do formułowania wniosków o zamieszczenie elementów dziedzictwa na międzynarodowych listach prowadzonych przez UNESCO.

Dla wrocławian upamiętnienie różnych wydarzeń, miejsc i postaci z nimi związanych pełni ważną rolę w utożsamianiu się społeczeństwa z miastem i jego historią. O zachowanych niematerialnych dobrach kultury świadczą m.in. utrwalone przez stulecia lokalne nazewnictwo ulic, placów czy dzielnic. Przywracane historyczne nazewnictwo na terenie miasta, szczególnie w okresie międzywojennym XX w., oraz w III Rzeczypospolitej Polskiej, jest dowodem na istnienie lokalnej tożsamości kulturowej. Dawne osady stały się genezą ulic czy dzielnic miasta (m.in. Papieżka, Grondy, Syberia, Kpiny, Glinki, Kolanowszczyzna, Łaniewszczyzna, Kokoszka, Bularka, Szafarka, Lunewille, Przysłodowy, Kaziemierowo). Często najstarsze nazwy wywodzą się z określonych uwarunkowań: przyrodniczych (m.in. Krzywe Błoto, Drzewiny, Glinki), funkcjonalnych (m.in. Stodółna, Piekarska, Kowalska), własnościowych (m.in. Kapitułka, Papieżka czy Biskupia), geograficznych (m.in. ul. Kaliska, Warszawska, Brzeska) i historycznych (m.in. ulica 3. Maja, Kościuszki, Bulwary im. Marszałka J. Piłsudskiego, Bechiego, Aleja Chopina, Plac Wolności, Plac Kopernika).

Przestrzeń historyczna, kulturowa i urbanistyczna miasta ukształtowana została także przez ważniejsze wydarzenia i postacie, które znacząco zapisały się w dziejach miasta. Ich upamiętnienie przeważnie odzwierciedlone jest w formie tablic, pomników, mogił w różnych rejonach miasta. Wkomponowane w place, skwery i w obszary cmentarne znacząco wzbogacają przestrzeń i przede wszystkim świadomość historyczną mieszkańców Wrocławka.

Ponadto, na dziedzictwo niematerialne składa się bogaty katalog zjawisk, które ciągle żywe, także dzięki prowadzonej działalności wrocławskich instytucji kultury, są przejawem przywiązania do tradycji Kujaw.

Warto wspomnieć o organizowanym przez Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Wrocławku Korowodzie Grup Zapustnych. Obyczajowość zapustna na Kujawach ma bardzo długą tradycję, a praktykowane do dziś pod koniec karnawału zwyczaje wyróżniają się na mapie folklorystycznej całego kraju, stanowiąc swego rodzaju fenomen kulturowy.

Kulturę duchową, obrzędy i religijność reprezentują również obiekty zgromadzone w Muzeum Etnograficznym. Zorganizowana w muzeum wystawa przybliży żywe nadal na Kujawach zwyczaje zapustne. Pokazane są kostiumy i rekwizyty przebierańców zapustnych, pośród których wiodącą rolę odgrywały maskary zwierzęce, "koń", "bocian", "niedźwiedź" i "koza". Uzupełnieniem tej części ekspozycji są instrumenty muzyczne typowe dla kujawskich kapel ludowych. Niektóre z nich (harmonia, skrzypce) towarzyszyły zapustnym zwyczajom.

Wrocławskie Muzeum Diecezjalne dzięki swojej działalności daje pełny obraz ewolucji sztuki i kultury chrześcijańskiej i podkreśla rangę kultury na przestrzeni wieków, łącząc jednocześnie „stare” z „nowym”. Odbывают się tutaj wystawy czasowe, prezentujące również osiągnięcia współczesnych twórców, wieczory autorskie, sympozja, koncerty, także muzyki poważnej z racji obchodów Roku Chopinowskiego 2010, dla których tłem są zabytki malarstwa i sztuki złotniczej.

5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 Ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków – są to zabytki, o największym znaczeniu dla miasta Wrocławka;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na terenie miasta Wrocławek funkcjonują poniższe formy ochrony zabytków:

5.3.1. Zabytki wpisane do rejestru zabytków

Na terenie miasta Wrocławek znajduje się łącznie 70 obiektów, zespołów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków (Aneks nr 1). Są to zabytki o najwyższym znaczeniu dla miasta. Obiekty te objęte są rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania inwestorskie podejmowane przy tych obiektach wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.3.2 Zabytki uznane za pomnik historii

Na terenie miasta Włocławek znajduje się jeden obiekt uznany za pomnik historii. Jest to Kościół Katedralny p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, uznany zgodnie z Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 10 grudnia 2018r. w sprawie uznania za pomnik historii „Włocławek – katedra pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny” (Dz. U. z 2018r., poz. 2421.).

Celem ochrony tego jedyne na terenie Gminy Miasto Włocławek pomnika historii jest zachowanie, ze względu na wartości historyczne, artystyczne i niematerialne, jednej z najstarszych katedr w Polsce, ośrodka historycznej diecezji kujawskiej, nekropolii biskupów kujawskich. Wyróżnia się ona bogatym i wyjątkowo cennym wyposażeniem.

5.3.3 Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej i decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Na terenie Gminy Miasto Włocławek wszystkie obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego miasta Włocławek, uwzględnia się w zależności od występowania ochronę:

- 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (obiektów i obszarów), dla których zasady ochrony określają przepisy ustawy o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, dla których ustala się ochronę konserwatorską na podstawie ustaleń planu miejscowego;
- 3) strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej - wpisana do rejestru zabytków w granicach określonych decyzją wpisu do rejestru zabytków z dn. 30 września 1957r, pod pozycją A/1560, chroniona zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami;
- 4) strefy ochrony historycznej struktury przestrzennej objęta ochroną na podstawie ustaleń planu, która obejmuje obszar wykształcony od końca XIX w. do 1939r. położony pomiędzy: Bulwarami im. Marszałka J. Piłsudskiego, ulicami Ogniówa, Chmielna, Kraszewskiego, tylnymi granicami posesji położonych przy ul. Św. Antoniego (stroną nr nieparzystych), Al. Chopina (stroną nr parzystych), tylnymi granicami posesji położonych przy ul. Cichej (strona nr parzystych), ul. Okrzei (stroną nr parzystych), ulicą Rzeczną, Wyszyńskiego (strona nr parzystych) i Fabryczną, objęta ochroną na podstawie ustaleń planu miejscowego;
- 5) strefy ochrony archeologicznej - obejmująca tereny o rozpoznanej zawartości relikwów archeologicznych oraz w dużym stopniu uprawdopodobnionych, objęta ochroną na podstawie ustaleń planu miejscowego;
- 6) strefy ochrony konserwatorskiej udokumentowanych stanowisk archeologicznych, objęte ochroną na podstawie ustaleń planu miejscowego.

W przypadku nie występowania powyższych zasobów dziedzictwa kulturowego na obszarach obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wojewódzki konserwator zabytków wnosił w swoich wnioskach na etapie toczenia się procedury planistycznej, warunki w przypadku odkrycia w trakcie prowadzenia prac ziemnych związanych z zagospodarowaniem terenu nieujawnionych relikwów kultury materialnej. W powyższych przypadkach teren winien być udostępniony do inwestorskich badań archeologicznych, prace związane z zagospodarowaniem terenu wstrzymane.

Zgodnie z art. 19 ust. 1a Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ustalenia ochrony zabytków wpisanych do rejestru zabytków i zabytków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków wymagane są nie tylko w procedurze sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, ale także przy decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej i decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Jednocześnie organy wydające wyżej wymienione decyzje są zobligowane do uzgodnienia projektów decyzji z wojewódzkim konserwatorem zabytków lub do uzyskania jego opinii. Tak więc w decyzjach tych mogą się pojawić wiążące dla inwestora i projektanta ustalenia w zakresie ochrony zabytków.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Na podstawie art. 22 pkt 4 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Prezydent Miasta Włocławek prowadzi Gminną Ewidencję Zabytków, która została zaktualizowana i przyjęta Zarządzeniem nr 104/2019 Prezydenta Miasta Włocławek z dnia 08 marca 2019r. Wykaz obejmuje 807 zabytków, w tym 777 obiektów zabytkowych i 30 zespołów zabytkowych, na które składa się dodatkowo 130 obiektów zabytkowych (Aneks nr 2). Dla każdego z 907 obiektów

zabytkowych objętych ochroną konserwatorską jest prowadzona karta adresowa, opracowana zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Jednakże, po aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Włocławek, przyjętej w/w Zarządzeniem Prezydenta Miasta Włocławek, na wniosek właścicieli nieruchomości położonej przy ul. Wysokiej 5 (nr 720 w Aneksie nr 2), została ona wykreślona z Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków a co za tym idzie z Gminnej Ewidencji Zabytków.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Poniższa analiza szans i zagrożeń gminy (poprzez wskazanie mocnych i słabych stron) sporządzona została na podstawie oceny stanu dziedzictwa kulturowego i uwarunkowań jego ochrony oraz realizowanej przez gminę polityki rozwoju przestrzennego i społeczno-gospodarczego.

Mocne strony

- 1) atrakcyjna lokalizacja miasta nad rzeką Wisłą, z zachowanym w bezpośrednim sąsiedztwie średniowiecznym układem urbanistycznym zabytkowej Dzielnicy Starego Miasta i malowniczo usytuowanym wzdłuż rzeki Zgłowiączki zabytkowym Parkiem miejskim im. H. Sienkiewicza;
- 2) realizacja i kontynuacja idei zwrócenia miasta ku rzece Wiśle poprzez działania inwestycyjne na nadwiślańskich bulwarach oraz w bezpośrednim sąsiedztwie ujęcia rzeki Zgłowiączki;
- 3) działania rewitalizacyjne w ramach Gminnego Programu Rewitalizacji, przyjętego Uchwałą Nr XLVI/91/2018 Rady Miasta Włocławek z dnia 17 lipca 2018r.;
- 4) korzystne warunki rozwoju turystyki kulturowej ze względu na bogate zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego oraz walory przyrodnicze (sąsiedztwo Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego, bliskość Zalewu Włocławskiego i jezior, np. jezioro Czarne, Łuba, Wikaryjskie);
- 5) dobrze utrzymane zabytkowe obiekty sakralne i budynki użyteczności publicznej;
- 6) poprawa stanu obiektów zabytkowych będących własnością gminy lub administrowanych przez Administrację Zasobów Komunalnych, poprzez systematyczną realizację prac konserwatorsko-remontowych;
- 7) zabytki wpisane do rejestru zabytków w przeważającej ilości oznakowane znakiem „Konwencji Haskiej”;
- 8) rozwinięte centrum kulturotwórcze zlokalizowane głównie w obiektach zabytkowych (Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej, Centrum Kultury Browar B.);
- 9) opracowane zasady ubiegania się o dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków oraz na roboty budowlane oraz na prace konserwatorskie i restauratorskie w odniesieniu do nieruchomości niewpisanych do rejestru zabytków nieruchomości położonych w obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji;

Słabe strony

- 1) niezadowalający stan zachowania znacznej ilości obiektów zabytkowych położonych głównie w dzielnicy Starego Miasta, należących do prywatnych właścicieli (zdegradowane kwartały zabudowy zabytkowej często kwalifikujące się do generalnego remontu bądź rozbiórki, destrukcja obiektów architektonicznych i infrastruktury miejskiej połączona z kumulacją niekorzystnych zjawisk społecznych i ekonomicznych);
- 2) w istniejącą zabudowę zabytkową dzielnicy Starego Miasta wprowadzono w latach 60. i 70. XX w. zabudowę nawiązującą do tendencji urbanistycznych wówczas panujących bez utrzymania linii zabudowy i charakteru architektury plombowej;
- 3) brak efektywnych działań mających na celu poprawę stanu technicznego obiektów zabytkowych, polegających m.in. na zabezpieczeniu w budżecie miasta wystarczających środków finansowych na realizację prac remontowych, konserwatorskich, rewitalizacyjnych przy obiektach zabytkowych będących w zasobach miasta i wypracowaniu skutecznych rozwiązań i narzędzi umożliwiających pozyskanie przez właścicieli prywatnych dofinansowania na ww. prace z budżetu miasta i ze środków zewnętrznych;
- 4) problemy z regulacją stanu prawnego części obiektów zabytkowych, usytuowanych głównie w najstarszej części miasta, pozostających w zarządzie Gminy, co wyklucza czynienie nakładów innych niż konieczne w mienie nie stanowiące własności Gminy i przyczynia się do systematycznego pogłębiania jego złego stanu technicznego;
- 5) ograniczone możliwości prawno-finansowe w skutecznej ochronie i dofinansowaniu prac i robót przy zabytkach nie wpisanych do rejestru zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków ze środków publicznych;
- 6) brak inicjatyw zmierzających do współpracy z inwestorami prywatnymi w ramach ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym;
- 7) niewystarczające środki finansowe zabezpieczone w budżecie miasta na specjalistyczne badania i opracowania (np. architektoniczne, archeologiczne, archiwalne, konserwatorsko-urbanistyczne), które powinny stanowić podstawę do właściwego postępowania przy użytkowaniu, zagospodarowaniu, konserwacji, rewitalizacji czy adaptacji obiektów i obszarów zabytkowych;

- 8) stopniowa degradacja zabytkowych nagrobków na terenie Cmentarza Komunalnego ze względu na zawile przepisy formalno-prawne dotyczące własności i dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i renowacyjnych ze środków publicznych.

Szanse

- 1) uwzględnienie zagadnień dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych i planistycznych miasta;
- 2) możliwość pozyskania zewnętrznych źródeł finansowania na kompleksową rewitalizację zdegradowanych, zaniedbanych i izolowanych obszarów i obiektów zabytkowych;
- 3) rosnąca świadomość właścicieli obiektów zabytków odnośnie możliwości pozyskania dofinansowania na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane;
- 4) dobrze rozpoznany i zaktualizowany zasób zabytków nieruchomości ujętych w gminnej ewidencji zabytków;
- 5) poprawa dostępności informacji medialnej i wizualnej o bogatej historii miasta, miejscach i obiektach zabytkowych;
- 6) tworzenie instytucji kultury, baz dla obsługi rekreacji, sportu, turystyki i organizacji pozarządowych z wykorzystaniem obiektów i obszarów o wartościach historycznych i kulturowych;
- 7) podjęcie działań na rzecz edukacji obywatelskiej, kształtujących postawy pozytywnego postrzegania wizerunku miasta „od przedszkola do seniora”, nawiązujących do tożsamości miejsca, wzmacniających wrażliwość estetyczną i poczucie współodpowiedzialności za dziedzictwo kulturowe i przestrzeń publiczną;
- 8) rosnąca chęć mieszkańców do identyfikowania się z dziedzictwem kulturowym miasta;
- 9) stworzenie ścieżek dydaktycznych i szlaków turystycznych z uwzględnieniem obiektów zabytkowych;
- 10) wzrost zainteresowania społeczeństwa turystyką kulturową;
- 11) tworzenie miejsc pracy w obszarze zrewitalizowanej tkanki zabytkowej miasta;
- 12) kontynuowanie działań mających na celu likwidację niskich emisji w rejonie dzielnicy Starego Miasta Włocławek;
- 13) możliwość ubiegania się o mikrogranty na działania określone w Gminnym Programie Rewitalizacji.

Zagrożenia

- 1) niedostateczna świadomość inwestorów odnośnie zasadności ochrony zabytków. Stąd samowolne działania na zabytkach bez uzgodnień i stosownych pozwoleń, świadoma i nieświadoma likwidacja (rozbiórka) obiektów o wartościach historycznych, a nie wpisanych do rejestru zabytków, czy przebudowa i remont istniejących budynków bez uwzględnienia ich architektonicznych i historycznych walorów;
- 2) niedostateczne zrozumienie mieszkańców dla pojęcia „części wspólnej” budynku, posesji i „przestrzeni publicznej”, skutkujące nieskrępowanym inwestowaniem w sposób przypadkowy bez poszanowania substancji zabytkowej i ładu przestrzennego oraz niekorzystnymi zmianami w elewacjach budynków, ogrodach (wymiana stolarki z dużą dowolnością form i kolorystyki, montaż witryn i szyldów, malowanie fragmentów fasad, niszczenie drzew, szpecące i szkodliwe przycinanie ich koron);
- 3) niedostateczne utożsamianie się mieszkańców z dziedzictwem kulturowym miasta i jego wartościowymi zasobami, a tym samym słabe poczucie odpowiedzialności, kompetencji i zrozumienia społecznego dla szeroko pojętej problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego;
- 4) stosunkowo słaba integracja środowisk pozarządowych działających oddolnie w obszarze dziedzictwa kulturowego miasta;
- 5) niski poziom bezpieczeństwa w obszarze objętym Gminnym Programem Rewitalizacji.

Dokonana analiza jest punktem wyjścia do sformułowania podstawowych problemów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego miasta, których rozwiązanie przekłada się na cele, kierunki działań i zadania wskazane do realizacji w ramach niniejszego Programu.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Celem strategicznym gminnej polityki w przedmiotowym zakresie, uwzględniającym specyfikę oraz aktualne potrzeby miasta, jest odnowa zabytkowych zasobów tkanki miasta w oparciu o skoordynowane działania rewitalizacyjne, konserwatorskie i inwestycyjne służące budowaniu tożsamości mieszkańców i rozwojowi społeczno-gospodarczemu miasta Włocławek. Osiągnięcie celu strategicznego będzie możliwe dzięki realizacji dwóch celów operacyjnych, w których ustalone zostały kierunki działań, a w nich uszczegółowione zadania.

Cel operacyjny I. „Zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego miasta jako element rozwoju gospodarczo-społecznego”.

Cel ten określa działania, które przyczynią się do zatrzymania i eliminacji czynników powodujących degradację przestrzeni, zespołów i pojedynczych obiektów zabytkowych oraz umożliwią poprawę stanu zachowania i skuteczną ich ochronę, przy jednoczesnym budowaniu związku akceptacji i zaangażowaniu lokalnej społeczności. Wykorzystując potencjał materialny i niematerialny dziedzictwa kulturowego miasta przy uwzględnieniu aspektów społecznych,

gospodarczych, kulturowych i środowiskowych korzystnie wpłynie to na współczesny rozwój urbanistyczny oparty na dziedzictwie kulturowym, wzmacniając jego atrakcyjność i konkurencyjność (Tabela nr 4).

Tabela nr 4. Cel operacyjny I: Zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego miasta jako element rozwoju gospodarczo-społecznego.

Kierunki działań	Zadania	Jednostka realizująca / Jednostki współpracujące
Uwzględnianie problematyki dziedzictwa kulturowego w programach strategicznych miasta oraz dokumentowanie i ocena stanu zachowania obiektów zabytków	1) wprowadzanie zagadnień dziedzictwa kulturowego w strategicznych programach dla miasta, dotyczących jego rozwoju, działań w zakresie rewitalizacji, gospodarowania gminnym zasobem mieszkaniowym, zagospodarowania przestrzennego, inwestycji, kultury, turystyki, promocji, ochrony środowiska przyrodniczego;	Wydziały UM odpowiedzialne za sporządzenie programów w danym zakresie
	2) w zależności od potrzeb, sporządzanie specjalistycznych opracowań badawczo - dokumentacyjnych obiektów, zespołów lub obszarów zabytkowych, wymaganych m.in. w procedurze sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, bądź w przygotowywanym lub realizowanym procesie inwestycyjnym (np. ekspertyzy techniczne i konserwatorskie, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, program prac konserwatorskich i restauratorskich, inwentaryzacje architektoniczno-konserwatorskie, studia historyczno-urbanistyczne, czy krajobrazowe);	UA / I / RM (REW)
	3) prowadzenie i uzupełnianie zasobów gminnej ewidencji zabytków wraz z weryfikacją zapisów i aktualizacją danych;	UA
	4) prowadzenie systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych, znajdujących się w zasobach gminnych.	AZK
Działania zmierzające do zatrzymania i eliminacji czynników powodujących degradację obiektów, zespołów i obszarów zabytkowych oraz dążenie do poprawy ich stanu zachowania poprzez zintegrowane działania rewitalizacyjne, renowacyjne, rewaloryzacyjne i adaptacyjne	1) na podstawie przeprowadzonej analizy stanu prawnego obiektów zabytkowych systematyczne regulowanie spraw własnościowych tych obiektów (w tym traktowanych jako „mienie porzucone” lub których właściciel jest nieznan z miejsca pobytu) na potrzeby planowanych zamian lub zbywania zabytków, bądź umożliwienia przeprowadzenia w nich remontów i adaptacji ich do nowych funkcji, spójnych z przyjętą gospodarką zasobami mieszkaniowymi i działaniami rewitalizacyjnymi podejmowanymi głównie w dzielnicy Starego Miasta.	GMK / AZK / RM (REW)
	2) ochrona najcenniejszych obiektów, układów i elementów urbanistycznych, np. poprzez kierowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów i obiektów nieruchomości o wysokiej wartości historycznej i architektonicznej lub poprzez opracowywanie nowych i weryfikacja obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w szczególności dla obszaru o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi;	UA
	3) poprawa stanu substancji zabytkowej, będącej własnością Gminy poprzez zintensyfikowanie prac konserwatorsko-remontowych, renowacyjnych i adaptacyjnych do nowych funkcji oraz zabezpieczających zabytki przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (w tym montaż instalacji przeciwpożarowej, alarmowej, zabezpieczeń przeciw-włamaniowych, monitoringu wizyjnego);	GMK / AZK / Wydziały UM / gminne jednostki organizacyjne zarządzające obiektami zabytkowymi

	4) rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni i przestrzeni publicznych w obrębie najcenniejszych obszarów miasta;	GMK/UA
	5) określenie zasad udzielania dotacji na roboty budowlane polegające na remoncie lub przebudowie oraz na prace konserwatorskie i restauratorskie w odniesieniu do nieruchomości niewpisanych do rejestru zabytków dla właścicieli lub użytkowników wieczystych nieruchomości położonych w obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji;	GMK
	6) dążenie do wypracowania zintegrowanego działania na rzecz ratowania najcenniejszych pomników nagrobnych usytuowanych głównie w zabytkowej części Cmentarza Komunalnego we Włocławku przy Alei Chopina 3/5, w oparciu o możliwości prawno-finansowe prowadzenie prac konserwatorskich i renowacyjnych przy nagrobkach posiadających szczególne walory historyczne, artystyczne, architektoniczne i kulturowe;	MZIDIT / GOK / UA / OPIK / FN
	7) kontynuowanie działań mających na celu likwidację niskich emisji w rejonie Starego Miasta Włocławek – II etap;	S
	8) prowadzenie i rozwój w ramach możliwości prawno-finansowych samorządowego systemu preferencji finansowych dla właścicieli i posiadaczy zabytków, w tym wypracowanie narzędzi wspierających remonty części wspólnych nieruchomości z udziałem Gminy, udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku, zwolnienia od podatku;	UA / GMK/ OPIK / FN
	9) podejmowanie starań pozyskania środków zewnętrznych na działania rewitalizacyjne, renowacyjne, rewaloryzacyjne i adaptacyjne w obiektach i zespołach zabytkowych będących w zasobach gminnych.	GMK/ AZK / Wydziały UM / miejskie jednostki organizacyjne zarządzające obiektami zabytkowymi / RM
Budowanie atmosfery porozumienia sprzyjającej zaangażowaniu lokalnej społeczności w ochronę i opiekę nad dziedzictwem kulturowym spójną z działaniami rewitalizacyjnymi	1) uruchomienie narzędzi informacyjnych i promocyjnych z oferowanymi programami i możliwościami wsparcia działań właścicieli i inwestorów w zakresie prac remontowych, konserwatorskich, restauratorskich, rewitalizacyjnych w obiektach zabytkowych i chcących pozyskać na ten cel zewnętrzne środki;	UA / RM / GMK / S / FN
	2) podejmowanie działań wspierających tworzenie nowych miejsc pracy w tkance zabytkowej, utrzymanie na rynku pracy zanikających zawodów;	PZP / I / UA
	3) w ramach partycypacji społecznej, włączanie mieszkańców w działania na rzecz ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym spójne z działaniami rewitalizacyjnymi, tworzenie sieci współpracy pomiędzy różnymi podmiotami, w tym z organizacjami pozarządowymi, stowarzyszeniami i wolontariuszami oraz wspieranie oddolnych inicjatyw społecznych, służących zaangażowaniu na rzecz ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym;	PZP / UA / KSP / COPIW / RM
	4) wspieranie idei społecznej opieki nad zabytkami.	UA / BRZP

Cel operacyjny II. „Edukacja społeczna i promocja dziedzictwa kulturowego służąca zwiększeniu świadomości jego znaczenia oraz budowaniu tożsamości lokalnej”.

Cel ten zakłada wzrost wśród inwestorów, projektantów, mieszkańców poczucia współodpowiedzialności za przestrzeń kulturową w aspekcie urbanistycznym i architektonicznym oraz zmianę podejścia do procesu odnowy tkanki historycznej miasta, poszczególnych zespołów i indywidualnych budynków. Stąd szczególnego znaczenia nabiera edukacja i promocja lokalna, w tym nawiązanie dialogu środowiska konserwatorskiego z architektonicznym, wydawanie informatorów, organizowanie konferencji i spotkań dotyczących zagadnień ochrony i opieki nad zabytkami i partycypacja społeczna, polegająca na pobudzeniu zainteresowania i zaangażowania włocławian w problematykę dziedzictwa kulturowego (Tabela nr 5).

Tabela nr 5. Cel operacyjny II: Edukacja społeczna i promocja dziedzictwa kulturowego służąca zwiększeniu świadomości jego znaczenia oraz budowaniu tożsamości lokalnej

Kierunki działań	Zadania	Jednostka realizująca / Jednostki współpracujące
Edukacja społeczna i popularyzacja wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego	1) udostępnianie informacji o dziedzictwie kulturowym miasta i upowszechnianiu działań związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami na stronie internetowej Urzędu Miasta Włocławek;	UA / KSP
	2) wspieranie działań wprowadzających tematykę dziedzictwa kulturowego miasta do przedszkoli, szkół i instytucji kultury (np. organizowanie spotkań, lekcji nawiązujących do tożsamości i wizerunku miasta, organizowanie wycieczek / spacerów po miejscach upamiętniających ważne wydarzenia historyczne dla miasta i prezentujących bogactwo krajobrazu kulturowego miasta, zapraszanie na spotkania do szkół osób, które przybliżą historię miasta);	E / UA / instytucje oświatowe
	3) współpraca samorządu z ośrodkami naukowymi i akademickimi zmierzająca do propagowania problematyki dziedzictwa kulturowego miasta Włocławek;	E / UA/ REW
	4) współorganizacja i uczestnictwo w konferencjach, spotkaniach, szkoleniach, sesjach popularno-naukowych, warsztatach i wykładach dotyczących działań w zakresie rewitalizacji, rewaloryzacji, ochrony i promocji zasobów dziedzictwa kulturowego miasta i przyczyniających się do wzbudzenia zainteresowania historią i lokalną kulturą zapisaną w dziełach architektury, budownictwa i tradycji lokalnej;	UA / KSP / E / PZP / RM / I / REW
Zwiększenie znaczenia i atrakcyjności zabytków i krajobrazu kulturowego w rozwoju turystyki i przedsięwzięciach kulturalnych	1) wspieranie aktywnej turystyki kulturowej w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego (uwzględniające krajobraz kulturowy i dziedzictwo archeologiczne) i zasoby przyrodnicze miasta - np. utrzymanie istniejących i utworzenie nowych tras lub szlaków turystycznych oraz ścieżek dydaktycznych, eksponujących panoramy, punkty widokowe podkreślające wartości pojedynczych obiektów, układów przestrzennych i walorów krajobrazowych miasta;	ST / OSiR (PIT) / UA / KSP / S
	2) wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej, obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego (np. za pomocą tablic informacyjnych, makiet przestrzennych)	KSP / UA / ST / OSiR (PIT) / I
	3) poprawa estetycznego wizerunku przestrzeni publicznych głównie w dzielnicy Starego Miasta, np. poprzez wprowadzenie elementów małej architektury, iluminację najcenniejszych zabytków znajdujących się w zasobach gminnych, opracowanie zasad i wytycznych w zakresie umieszczania reklam i informacji wizualnej w przestrzeni oraz promowanie dobrych przykładów w tym zakresie;	UA / AZK / I / KSP / GOK
	4) współorganizowanie wydarzeń związanych z obchodami rocznic historycznych i wydarzeń szczególnie istotnych dla dziejów miasta.	KSP
	5) kontynuacja akcji „Znakujemy włocławskie zabytki” polegającej na oznakowaniu zabytków nieruchomych położonych w granicach administracyjnych miasta wpisanych do rejestru zabytków znakiem Konwencji Haskiej, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004r. Nr 30, poz. 259);	KSP

	6) rozwój świadomości kulturowej i odzyskiwanie tożsamości kulturowej społeczności lokalnej przez włączenie mieszkańców w różne formy aktywności i powiązanie animacji kulturalnej z dziedzictwem kulturowym, tj. wspieranie i promowanie wydarzeń kulturalnych, imprez, wystaw, konkursów, gier miejskich, organizowanych również w obiektach i obszarach zabytkowych;	KSP / UA / PZP / instytucje kultury / organizacje pozarządowe / stowarzyszenia
Promocja dziedzictwa kulturowego	1) aktywna współpraca z lokalnymi mediami w zakresie popularyzacji i promocji dziedzictwa kulturowego;	KSP / BRZP / UA
	2) podjęcie inicjatyw mających na celu włączenie gminy w wojewódzkie i krajowe programy, przede wszystkim promujące zabytki, sposoby ich ochrony i opiekę nad nimi oraz przyczyniające się do wzmocnienia kulturowego wizerunku miasta;	KSP / UA
	3) opracowanie i publikacja na stronie internetowej Urzędu Miasta Włocławek mapy zabytków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków;	UA / BI / KSP
	4) ujęcie bazy danych o zabytkach i historycznych przestrzeniach miasta w ofercie turystycznej miasta;	ST / OSiR (PIT) / KSP / UA
	5) promowanie dobrych przykładów w obszarze dziedzictwa kulturowego, w tym promowanie dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, przy zagospodarowaniu obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo, popularyzacja pozytywnych realizacji prac rewitalizacyjnych, konserwatorskich, remontowo-budowlanych i adaptacyjnych przy zabytkach i w przestrzeniach zabytkowych, oraz propagowanie społecznego zaangażowania w system opieki nad materialnym i niematerialnym dziedzictwem kulturowym, przy współpracy samorządu, organizacji pozarządowych, stowarzyszeń, wolontariuszy i służb konserwatorskich;	KSP / UA / PZP / RM / COPIW / REW
	6) wspieranie publikacji, folderów promocyjno-informacyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego miasta.	KSP / REW / UA

Planowane założenia będą wykonywane przez wyznaczone do tego celu komórki w strukturach Urzędu Miasta przy współpracy z Kujawsko-Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków – WKZ oraz instytucjami kultury, oświaty, kościelnymi i stowarzyszeniami identyfikującymi się z problematyką ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym.

Większość z powyższych zamierzeń będzie realizowane w sposób ciągły, niekiedy wykraczający poza okres obowiązywania niniejszego Programu lub w sposób cykliczny raz w roku (np. wsparcie finansowe prac przy zabytkach - dotacje, zwolnienie z podatku od nieruchomości, konkursy).

Oczekiwanym efektem systematycznej i konsekwentnej realizacji zamierzonych celów zawartych w niniejszym Programie na najbliższe 4 lata, jest właściwe rozpoznanie i zachowanie zasobu zabytkowego, zwiększenie kręgu zainteresowanych ochroną i opieką nad dziedzictwem kulturowym i zbudowanie solidnych podstaw zintegrowanego zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego miasta Włocławka, co w konsekwencji korzystnie wpłynie na rozwój społeczno-gospodarczy.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Zakłada się, że zadania określone w Programie będą realizowane za pomocą następujących instrumentów:

- 1) **prawnych** – wynikające z przepisów ustaw, rozporządzeń, założeń programów określających politykę państwa, województwa i miasta w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym m.in.:
  - uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
  - wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy;
  - uzgadnianie decyzji o warunkach zabudowy i o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego z wojewódzkim konserwatorem zabytków;
  - wykonywanie decyzji administracyjnych Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
  - realizacja założeń programowych Gminnego Programu Rewitalizacji.

2) finansowych:

- finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością miasta;
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- udzielanie dotacji na roboty budowlane polegające na remoncie lub przebudowie oraz na prace konserwatorskie i restauratorskie w odniesieniu do nieruchomości niewpisanych do rejestru zabytków dla właścicieli lub użytkowników wieczystych nieruchomości położonych w obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji;
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje;
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi, sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publicznego - prywatnego”;

3) koordynacyjnych:

- realizacja projektów i programów miasta, dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego miasta (np. strategia rozwoju miasta, plany rozwoju lokalnego, programy rozwoju infrastruktury miasta, programy ochrony środowiska przyrodniczego, programy prac konserwatorskich, studia i analizy, koncepcje, plany rewitalizacji);
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków;

4) społecznych:

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego miasta Włocławek;
- edukacja kulturowa;
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego;
- informacja na temat znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju miasta;
- współdziałanie z organizacjami społecznymi;

5) kontrolnych:

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków;
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym miasta;
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania;
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego;
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Przez cały okres realizacji *Programu* przewidziane jest systematyczne prowadzenie monitoringu przez komórkę organizacyjną w Urzędzie Miasta Włocławek odpowiedzialną za programowanie i sprawozdawczość niniejszego Programu. Stała obserwacja, analiza procesu wdrażania, bieżąca ocena stopnia zaawansowania poszczególnych zadań, zidentyfikowanie trudności, obszarów problemowych i ryzyka oraz rekomendowanie działań naprawczych i proponowanie nowych zamiennych rozwiązań stwarza możliwość wzrostu efektywności działań w szeroko pojętym zakresie ochrony i opieki nad zasobami dziedzictwa kulturowego.

Poniżej przedstawiono z podziałem na priorytety przykładowe oczekiwane wskaźniki i rezultaty dające szansę na pełniejszą ocenę realizacji Programu.

W ramach celu I. „Zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego miasta jako element rozwoju gospodarczo-społecznego” można wymienić następujące wskaźniki i rezultaty:

- 1) liczba programów, w których uwzględniono zagadnienia dziedzictwa kulturowego;
- 2) liczba sporządzonych specjalistycznych opracowań badawczo-dokumentacyjnych dotyczących tematyki dziedzictwa kulturowego;
- 3) liczba poradników / informatorów / ofert skierowanych do właścicieli i posiadaczy zabytków;
- 4) liczba ujętych / zaktualizowanych obiektów w gminnej ewidencji zabytków i wykonanych dla nich kart adresowych;
- 5) liczba oznakowanych obiektów znakiem „Konwencji Haskiej”;
- 6) liczba obiektów zabytkowych poddanych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania;
- 7) liczba obiektów wymagających regulacji stanu prawnego / ilość obiektów po uregulowaniu stanu prawnego;
- 8) liczba złożonych wniosków o wpis do rejestru zabytków obiektów i zespołów zabytkowych;
- 9) liczba uchwał w sprawie przystąpienia do sporządzania lub w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego;
- 10) liczba obiektów zabytkowych poddanych pracom konserwatorsko-remontowym, renowacyjnym i adaptacyjnym do nowych funkcji;

- 11) powierzchnia zabytkowej zieleni i przestrzeni publicznych poddana rewaloryzacji;
- 12) liczba pomników nagrobnych poddanych konserwacji i renowacji;
- 13) kwota ogólna wydatków / kwota pozyskanych środków zewnętrznych na działania rewitalizacyjne, renowacyjne, rewaloryzacyjne i adaptacyjne w obiektach, zespołach i obszarach zabytkowych;
- 14) kwoty udzielonych dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych;
- 15) liczba właścicieli i posiadaczy zabytków korzystających z preferencji finansowych z budżetu miasta i wysokość tych kwot;
- 16) liczba przedsięwzięć animacyjnych angażujących lokalną społeczność w ochronę i opiekę nad dziedzictwem kulturowym spójną z działaniami rewitalizacyjnymi;
- 17) liczba powołanych społecznych opiekunów zabytków.

W ramach celu II „Edukacja społeczna i promocja dziedzictwa kulturowego służąca zwiększeniu świadomości jego znaczenia oraz budowaniu tożsamości lokalnej” można wymienić następujące wskaźniki i rezultaty:

- 1) liczba osób korzystających ze strony internetowej poświęconej dziedzictwu kulturowemu Włocławka;
- 2) liczba przedszkoli i szkół wprowadzających tematykę dziedzictwa kulturowego do systemu nauczania;
- 3) ilość i długość (w km) utworzonych ścieżek dydaktycznych, szlaków turystycznych;
- 4) liczba osób korzystających z zakładki dotyczącej tematyki włocławskich zabytków na oficjalnej stronie Urzędu Miasta Włocławek www.wloclawek.pl;
- 5) liczba osób korzystających z mapy zabytków;
- 6) liczba umieszczonych znaków „Zabytek chroniony prawem”;
- 7) liczba konferencji, spotkań, szkoleń, sesji popularyzacyjnych, warsztatów, wykładów;
- 8) liczba publikacji, wydawnictw, folderów;
- 9) liczba wydarzeń kulturalnych, okolicznościowych, imprez, wystaw, konkursów.

Przyjęte rozwiązania systematycznego prowadzenia monitoringu ułatwią sporządzanie co 2 lata sprawozdania z realizacji niniejszego Programu, do czego na podstawie art. 87 ust. 5 Ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zobligowany jest Prezydent Miasta Włocławek, przedstawiając je Radzie Miasta Włocławek.

Przewiduje się, że ponowne włączenie historycznej tkanki miasta w korzystne procesy społeczno-gospodarcze z zachowaniem ochrony, autentyczności i integralności dziedzictwa kulturowego będzie wykraczało poza ramy czasowe realizacji niniejszego Programu, z uwagi na złożony, pracochłonny i długotrwały proces przygotowania zarówno zasobów do ich gospodarczego wykorzystania, jak i mieszkańców do współuczestniczenia w powyższych działaniach. Nie mniej jednak, wypracowane w latach 2020-2023 nowatorskie bądź nawet innowacyjne zintegrowane podejście do dziedzictwa kulturowego powinny być istotnym punktem odniesienia dla programów przygotowywanych na kolejne okresy czteroletnie.

Po 4 latach Program należy zaktualizować i ponownie przedłożyć Radzie Miasta Włocławek. Zaleca się, że prace nad kolejnymi Programami powinny zostać zainicjowane na 3 miesiące przed zakończeniem czteroletniego okresu obowiązywania danego Programu.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Sprawowanie opieki nad zabytkami, wynikające z obowiązku narzuconego ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wiąże się m.in. z finansowaniem prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach mogą ubiegać się o ich dofinansowanie.

Źródła dofinansowania można podzielić następująco:

1) Źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- dotacje wojewódzkie;
- dotacje gminne;
- dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji - fundusz kościelny;
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów;
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW);

- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
  - promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
  - Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków.
- 2) Źródła zagraniczne:
- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych;
  - źródła z programu Polska Cyfrowa PO PC 2014 - 2020;
  - źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.
- 3) Źródła prywatne:
- osób fizycznych: składki i zbiórki publiczne;
  - organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji;
  - osób prawnych.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW.

Gmina Miasto Włocławek planuje prowadzenie i finansowanie konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obszarach i obiektach zabytkowych będących jej własnością lub współwłasnością.

W czasie obowiązywania Gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta Włocławek na lata 2020-2023 planowane są i prowadzone przez Gminę Miasto Włocławek inwestycje dotyczące obszarów i obiektów zabytkowych, w tym:

- 1) Zadania inwestycyjne wprowadzone do Wieloletniej Prognozy Finansowej na lata 2020-2030 przyjętej Uchwałą Nr XVII/198/2019 Rady Miasta Włocławek z dnia 16 grudnia 2019r.

L.p.	Nazwa i cel	Okres realizacji programu		Limity wydatków w poszczególnych latach				Limit zobowiązań
		od	do	2020	2021	2022	2023	
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska								
1.	Utrzymanie terenów zieleni w mieście	2020	2023	1 200 000	1 250 000	1 250 000	1 250 000	4 950 000
Inwestycje drogowe								
2.	Przebudowa chodnika na moście stalowym	2020	2021	2 000 000	1 000 000	-	-	3 000 000
Modernizacja budynków								
3.	Przebudowa kamienicy przy ul. Maślanej 4/6	2019	2022	1 000 000	2 000 000	2 000 000	-	5 000 000
4.	Przebudowa budynku ul. 3 Maja 9	2020	2021	500 000	5 500 000	-	-	6 000 000
5.	Zmiana sposobu użytkowania wraz z rozbudową budynku po byłym domu dziecka przy ul. Żytniej 55 na Centrum Solidarności Międzypokoleniowej	2018	2021	100 000	2 900 000			3 000 000
Rewitalizacja Miasta Włocławek								
6.	3 Maja wooneferem /przebudowa ul. 3 Maja w ramach Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Włocławek	2019	2021	2 500 000	2 500 000	-	-	5 000 000
7.	Utworzenie interaktywnego Centrum Fajansu	2020	2021	500 000	4 500 000	-	-	5 000 000
Pomoc społeczna								
8.	Centrum Wsparcia Społecznego ul. Brzeska/Piekarska	2019	2021	3 000 000	3 750 000	-	-	6 750 000
Zabawa i rekreacja								
9.	Zagospodarowanie Parku im. H.	2019	2021	100 000	2 000 000	-	-	2 100 000

	Sienkiewicza od ul. Kardynała St. Wyszyńskiego do ul. Okrzei i strona południowa							
10.	Rozbudowa Budynków Zespołu Szkół Nr 3 o łącznik i windę w ramach dostosowania dla osób niepełnosprawnych	2018	2021	2 500 000	2 500 000	-	-	5 000 000

- 2) Przedsięwzięcia rewitalizacyjne w obszarze rewitalizacji Włocławka wynikające z Gminnego Program Rewitalizacji Miasta Włocławek na lata 2018-2028, przyjętego Uchwałą Nr XLVI/91/2018 Rady Miasta Włocławek z dnia 17 lipca 2018r.:
- a) Wzmocnienie roli lokalnej przedsiębiorczości. Termin realizacji 2019-2021. Szacowana wartość projektu: 203 263,98zł. Przedsięwzięcie realizowane w związku z niskim poziomem gospodarczym i niskim standardem technicznym lokali użytkowych w obszarze rewitalizacji. Polegać ma na remoncie i wynajmowaniu na preferencyjnych warunkach (bonifikata) lokali znajdujących się w obszarze rewitalizacji i należących do miasta, a obecnie nieużytkowanych. Odbiorcami działania będą przedsiębiorcy, którzy zechcą zlokalizować działalność usługowo - handlową, w tym rzemieślniczą w obszarze rewitalizacji.
  - b) Utworzenie Interaktywnego Centrum Fajansu. Termin realizacji: 2019-2021. Szacowana wartość projektu: 7 000 000,00zł. Przedsięwzięcie realizowane w związku z problemem niewystarczającej infrastruktury turystycznej w obszarze rewitalizacji oraz problemem dziedziczenia biemej postawy wobec życia przez mieszkańców. Polega na przebudowie zabytkowego obiektu zlokalizowanego u zbiegu ulicy Żabiej 2 / Królewieckiej 10 wraz z zagospodarowaniem przyległego otoczenia na potrzeby utworzenia „Interaktywnego Centrum Fajansu” wraz z kawiarnią i sklepem z pamiątkami. W Centrum będą działać stałe sekcje plastyczne oraz warsztaty ceramiczne.
  - c) 3 Maja woonefem. Termin realizacji: 2019-2020. Szacowana wartość projektu: 2 500 000,00 zł. Przedsięwzięcie realizowane w związku z niską jakością przestrzeni publicznej w obszarze rewitalizacji. Polega na zmianie głównej ulicy obszaru, tj. ulicy 3 Maja, pełniącej dawniej funkcję deptaka i ulicy handlowej w bezpieczną i komfortową dla pieszych przestrzeń z ograniczoną przejezdnością dla samochodów.
  - d) Parki kieszonkowe - kompaktowe tereny z zielenią wysoką. Termin realizacji: 2019-2026. Szacowana wartość projektu: 200 000,00 zł. Przedsięwzięcie skierowane do społeczności obszaru rewitalizacji, realizowane w związku z niską jakością przestrzeni publicznej i niedostatkiem miejsc zieleni i rekreacji służących integracji mieszkańców oraz zanieczyszczeniem powietrza w obszarze rewitalizacji. Polega na utworzeniu niewielkich rozmiarów (do kilkudziesięciu m²) parków zawierających zielenią wysoką, ławki lub inne meble miejskie zapewniające możliwość wypoczynania i oświetlenie typu parkowego (poniżej koron drzew).
  - e) Parklety w Śródmieściu. Termin realizacji: 2019-2020, 2022. Szacowana wartość projektu: 150 000,00 zł. Przedsięwzięcie skierowane do społeczności obszaru rewitalizacji, realizowane w związku z niską jakością przestrzeni publicznej i niedostatkiem miejsc zieleni i rekreacji służących integracji mieszkańców oraz zanieczyszczeniem powietrza w obszarze rewitalizacji.
  - f) Program Ławka - miejskie meble i aranżacje do siedzenia. Termin realizacji: 2019-2028. Szacowana wartość projektu: 400 000,00 zł. Przedsięwzięcie skierowane do społeczności obszaru rewitalizacji oraz osób odwiedzających obszar, realizowane w związku z niską jakością przestrzeni publicznej, brakiem miejsc do wypoczynku i rekreacji polegające na opracowaniu katalogu mebli miejskich, rekomendowanych dla przestrzeni Śródmieścia, w tym z elementami graficznymi „Włocławków” oraz instalowaniu w przestrzeni obszaru rewitalizacji mebli miejskich o ergonomii uwzględniającej potrzeby różnych grup użytkowników (w tym seniorów), służących do siedzenia i odpoczynku oraz tworzenia mikro aranżacji przestrzennych.
  - g) Źródła i toalety publiczne. Termin realizacji: 2021. Szacowana wartość projektu: 150 000,00 zł. Przedsięwzięcie realizowane w związku z sygnalizowanym przez interesariuszy brakiem toalet. Zakres zadania:
    - budowa publicznych toalet w obszarze Śródmieścia - zastosowane zostaną toalety zautomatyzowane, wyposażone w miejsca do przewijania dzieci oraz w pełni dostępne dla osób niepełnosprawnych i seniorów;

- montaż punktu dostępu do wody pitnej (zdrój). Przedsięwzięcie ma na celu zwiększenie komfortu osób odwiedzających obszar rewitalizacji zwiększając jego atrakcyjność i zachęcając tym samym do aktywności na tym terenie.
- h) Trójka dla mieszkańców. Podmiot realizujący: Szkoła Podstawowa nr 3 im. Mikołaja Kopernika we Włocławku. Termin realizacji: 2019-2025. Szacowana wartość projektu: 210 000,00 zł. Przedsięwzięcie realizowane w związku ze stwierdzonym w diagnozie obszaru rewitalizacji brakiem miejsc rekreacji, przestrzeni do zabawy dla dzieci, spędzania wolnego czasu. Zakres zadania: remont placu apelowego, zainstalowanie gier podwórkowych oraz budowa minisiłowni na otwartym powietrzu.
- i) Wzbogacenie zagospodarowania Bulwarów. Termin realizacji: 2020-2021. Szacowana wartość projektu: 1 000 000,00 zł. Przedsięwzięcie realizowane w związku ze stwierdzonym w diagnozie obszaru rewitalizacji brakiem miejsc rekreacji, przestrzeni do zabawy dla dzieci, spędzania wolnego czasu. Zakres zadania:
- nowe elementy rekreacyjne dla dzieci, młodzieży i dorosłych;
  - mała architektura, przystosowanie dla osób niepełnosprawnych, zieleń, miejsca parkingowe;
  - przystosowanie miejsc pod punkty gastronomiczne.
- j) Nowe zagospodarowanie Placu Wolności. Termin realizacji: 2020-2023. Szacowana wartość projektu: 24 000 000,00 zł. Przedsięwzięcie realizowane z uwagi na problem niskiej jakości przestrzeni publicznej w obszarze rewitalizacji. Zakres zadania:
- nowy układ drogowy, komunikacyjny;
  - nowy układ infrastruktury technicznej: energetycznej, wodno-kanalizacyjnej, oświetleniowej itp.;
  - sygnalizacja świetlna;
  - przejście podziemne.
- k) Zieleń wysoka: zadrzewienie Śródmieścia. Planowany termin realizacji: 2019-2028. Szacowana wartość projektu: 400 000,00 zł. Przedsięwzięcie realizowane w związku z niską jakością powietrza w obszarze rewitalizacji i niewystarczającą ilością zieleni. Zakres zadania: opracowanie programu nasadzeń drzew wysokich i krzewów w obszarze rewitalizacji. W ramach programu zostanie opracowany katalog preferowanych dla obszaru drzew oraz krzewów, określone zostaną zasady ich pielęgnacji. Operatorem programu będzie miejski ogrodnik zarządzający całą zielenią w obszarze. Określi on preferowane gatunki drzew i krzewów wraz z propozycjami miejsc przeznaczonych na zadrzewienie
- l) Likwidacja niskich emisji w rejonie Starego Miasta Włocławek - etap II. Planowany termin realizacji: 2021-2025. Szacowana wartość projektu: 6 500 000,00 zł. Przedsięwzięcie realizowane w związku z niską oceną jakości powietrza w obszarze rewitalizacji. Polega na budowie osiedlowej sieci ciepłowniczej wraz z przyłączami ciepłymi i montażem indywidualnych węzłów ciepłych w istniejących budynkach opalanych do tej pory paliwem stałym (lokalne źródła niskiej emisji). Odbiorcami projektu będą właściciele nieruchomości i mieszkańcy obszaru rewitalizacji.
- m) Przebudowa i zmiana sposobu użytkowania budynku przy ul. 3 Maja 18 na Centrum Aktywizacji i Przedsiębiorczości. Planowany termin realizacji: 2018-2020. Szacowana wartość projektu: 10 250 000,00 zł. Projekt w przygotowaniu do realizacji. Trwają prace umożliwiające uzyskanie pozwolenia na budowę. Przedsięwzięcie polega na przebudowie zdegradowanej, zabytkowej kamienicy przy ul. 3 Maja 18 we Włocławku. Część jej pomieszczeń będzie przeznaczona na działalność Centrum Aktywizacji i Przedsiębiorczości, w tym inkubatora podmiotów ekonomii społecznej (ściśle powiązanie z przedsięwzięciem 2.2.3. Rozwój przedsiębiorstw ekonomii społecznej), punktu doradztwa prawno – zawodowego, banku pracy. W kamienicy powstanie kawiarnia obywatelska (ściśle powiązanie z przedsięwzięciem 1.1.10.), a jej dziedziniec będzie platformą współpracy i komunikacji mieszkańców Śródmieścia – podwórkiem partycypacyjnym. Pozostałe lokale zostaną przeznaczone na mieszkania dla uzdolnionych absolwentów szkół technicznych oraz na mieszkanie – studio dla artysty – rezydenta pracującego z lokalną społecznością w ramach programu rezydencjalnego (ściśle powiązanie z przedsięwzięciem 1.1.7.). Ponadto, przedsięwzięcie to jest zintegrowane z przedsięwzięciem 1.1.3. Reintegracja społeczna mieszkańców Włocławka, w tym w obszarze rewitalizacji - I i II edycja. Kamienica będzie także siedzibą Lokalnej Grupy Działania zawiązanej we Włocławku, która zyska tym samym możliwość realizacji swoich działań w oparciu o dobrej jakości bazę lokalową.
- n) 4.1.2. Remont budynków mieszkalnych należących do zasobu gminy, w tym:
- Modernizacja i remont nieruchomości "3 Maja 6". Planowany termin realizacji: 2019-2020. Szacowana wartość projektu: 4 436 027,00 zł.
  - Modernizacja i remont nieruchomości "Królewiecka 20". Planowany termin realizacji: 2020-2021. Szacowana wartość projektu: 843 964,00 zł.

- Modernizacja i remont nieruchomości "Łęgska 56". Planowany termin realizacji: 2021-2022. Szacowana wartość projektu: 2 618 182,00 zł.
  - Modernizacja i remont nieruchomości "Maślana 4/6". Planowany termin realizacji: 2022-2023. Szacowana wartość projektu: 3 663 411,00 zł.
  - Modernizacja i remont nieruchomości "Matebudy 8". Planowany termin realizacji: 2023-2024. Szacowana wartość projektu: 1 034 975,00 zł.
  - Modernizacja i remont nieruchomości "Wojska Polskiego 3". Planowany termin realizacji: 2023-2024. Szacowana wartość projektu: 2 275 886,00 zł.
  - Modernizacja i remont nieruchomości "3 Maja 9". Planowany termin realizacji: 2019, 2021-2024. Szacowana wartość projektu: 13 894 213,23 zł.
- o) Dotacje do remontów. Planowany termin realizacji: 2019-2028. Szacowana wartość projektu: 15 000 000,00 zł. Uchwałą nr VIII/57/2019 Rady Miasta Włocławek z dnia 9 kwietnia 2019 roku została ustanowiona Specjalna Strefa Rewitalizacji na obszarze rewitalizacji miasta Włocławek, co umożliwiło uruchomienie systemu udzielania dotacji na roboty budowlane polegające na remoncie lub przebudowie oraz na prace konserwatorskie i restauratorskie w odniesieniu do nieruchomości niewpisanych do rejestru zabytków dla właścicieli lub użytkowników i wieczystych nieruchomości położonych w obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji.
- p) Program „Moje Podwórko”. Planowany termin realizacji: 2019-2028. Szacowana wartość projektu: 500 000,00 zł. Przedsięwzięcie realizowane w związku z niskim standardem technicznym podwórek - przestrzeni wspólnych przy budynkach mieszkalnych, które w obecnym stanie uniemożliwiają właściwe z nich korzystanie. Polega na dofinansowaniu z budżetu Gminy Miasto Włocławek wspólnot mieszkaniowych oraz właścicieli budynków wielorodzinnych, których nieruchomości przylegają do terenów stanowiących własność Gminy Miasto Włocławek, na zagospodarowanie podwórek jako „miejsc wspólnych” dla mieszkańców.
- q) Centrum Wsparcia Społecznego. Planowany termin realizacji: 2019-2020. Szacowana wartość projektu: 9 000 000,00 zł. Projekt w przygotowaniu do realizacji. Przedsięwzięcie realizowane na potrzeby zorganizowania Centrum Wsparcia Społecznego (zintegrowane z przedsięwzięciem 1.1.8. Centrum Wsparcia Społecznego). W ramach zadania przewiduje się remont, adaptację i wyposażenie budynków przy ul. Brzeskiej 27 i Piekarskiej 25 we Włocławku, na potrzeby utworzenia mieszkań chronionych wspieranych dla seniorów, którzy potrzebują wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymagają usług w zakresie świadczonym przez jednostkę całodobowej opieki oraz Centrum Wsparcia Społecznego, jako placówki wsparcia dziennego dla seniorów oraz świetlicy dla osób z niepełnosprawnościami.
- r) Zagospodarowanie przestrzeni miejskiej - kwartał ul. Tumskiej – 3 Maja - Cyganka – Brzeska. Planowany termin realizacji: 2019-2022. Szacowana wartość projektu: 54 500 000,00 zł.
- s) Renowacja budynku i rozbudowa ul. Cyganka 18. Planowany termin realizacji: 2018-2021. Szacowana wartość projektu: 1 000 000,00 zł.
- t) Renowacja budynku i rozbudowa ul. Łęgska 58. Planowany termin realizacji: 2022-2024. Szacowana wartość projektu: 800 000,00 zł.
- u) Modernizacja budynków oraz podwórza ul. Szpichlema 7/9. Planowany termin realizacji: 2018-2023. Szacowana wartość projektu: 1 650 000,00 zł.
- v) Społeczne budownictwo czynszowe. Planowany termin realizacji: 2020-2028. Szacowana wartość projektu: 41 547 290,00 zł. Przedsięwzięcie realizowane w związku z niskim standardem technicznym budynków mieszkalnych w obszarze rewitalizacji. Budowa, przebudowa budynków w kwartale ulic Cyganka, Brzeska, Żabia i 3 Maja na potrzeby realizacji społecznego budownictwa czynszowego. Realizacja przedsięwzięcia poza podniesieniem jakości istniejących obiektów mieszkalnych pozwoli na wybudowanie kilku kolejnych, co z kolei przełoży się na zróżnicowanie społeczne w obszarze rewitalizacji.

Gmina Miasto Włocławek w drodze Uchwały Rady Miasta Włocławek udziela dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków a od 2019r. również przy zabytku znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacji podlegają prace wynikające z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tj.:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;

- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Ponadto, istnieje możliwość ubiegania się o dotacje na roboty budowlane, polegające na remoncie lub przebudowie oraz na prace konserwatorskie i restauratorskie w odniesieniu do nieruchomości niewpisanych do rejestru zabytków dla właścicieli lub użytkowników wieczystych nieruchomości położonych w obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji.

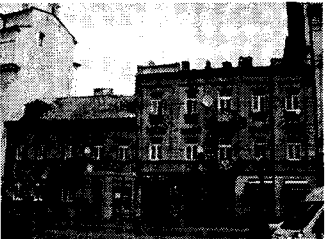

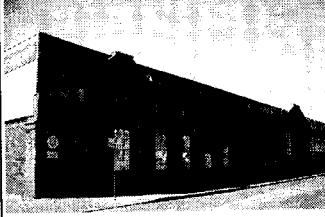

Wysokość udzielanej dotacji jest uzależniona od zakresu przewidzianych prac w ramach programów:

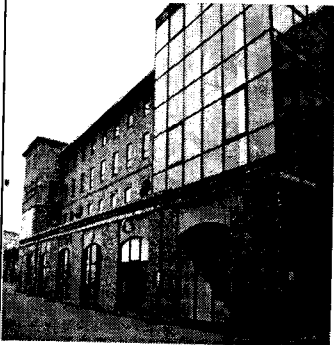

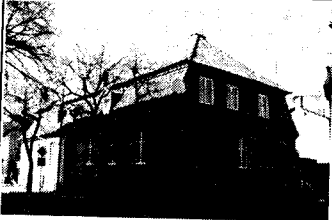

1. „Inwestycja z klasą” - 50% nakładów koniecznych na prace dotyczące tylko części wspólnych budynku:
  - 1) kompleksowa przebudowa budynku z remontem elementów konstrukcyjnych oraz instalacji wewnętrznych (działania mające na celu usunięcie zagrożenia dla życia i mienia);
  - 2) generalny remont ze szczególnym uwzględnieniem elementów konstrukcyjnych budynku oraz instalacji wewnętrznych (działania mające na celu usunięcie zagrożenia dla życia i mienia).
2. „Remont krok po kroku” – 30% nakładów koniecznych na prace lub roboty dotyczących tylko części wspólnych budynku oraz lokali usługowych:
  - 1) remont poszczególnych elementów konstrukcyjnych budynku oraz instalacji wewnętrznych;
  - 2) remont lub przebudowa lokalu usługowego (węzła sanitarno-socjalnego, instalacji co., wentylacji, instalacji elektrycznej, podłóg, dostępu do lokalu dla osób niepełnosprawnych, witryny zewnętrznej).
3. „Witryna +” – 30% nakładów koniecznych obejmujących opracowanie projektu budowlanego i graficznego witryny i reklamy lokalu usługowego oraz jego wykonanie.
4. „Historia się opłaca” - dotacja może być udzielona na prace konserwatorskie i restauratorskie, wymienione w art.77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do nieruchomości niewpisanych do rejestru zabytków.

12. Aneksy

Aneks nr 1. Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego z terenu miasta Włocławek (opracowano w Wydziale Urbanistyki i Architektury Urzędu Miasta Włocławek)

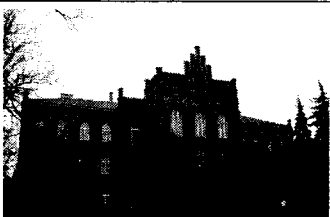

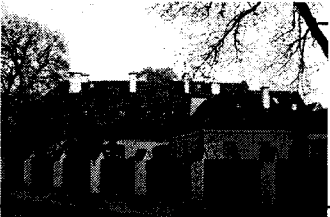

Fotografia zabytku	Adres	Obiekt	Numer	Data wpisu
	Aleja Chopina 3-5	Cmentarz Komunalny w części obejmującej cmentarze: rzymsko-katolicki, ewangelicki i prawosławny w ich pierwotnych granicach wraz z nagrobkami	A/1504	18.07.1984r.
	Aleja Chopina 54	główne budynki Poczty	A/664	15.01.1993r.
	Bechiego 1	Gimnazjum państwowe żeńskie, obecnie Liceum im. Marii Konopnickiej	A/728	29.07.1993r.
	Bechiego 2	Zespół willi miejskiej: - budynek willi - dawna służbówka - ogród z elementami małej architektury	A/1007/1-3	22. 06.2006r.
	Brzeska 20	Zespół kościoła ewangelicko-augsburskiego: - kościół - kaplica pogrzebowa (kostnica) - ogrodzenie z bramą	A/472/1-3	08.07.1996r.
	Bulwary Marszałka Piłsudskiego 6	spichlerz	A/695	05.06.1985r.
	Bulwary Marszałka Piłsudskiego 9	spichlerz	A/680	14.02.1989r.

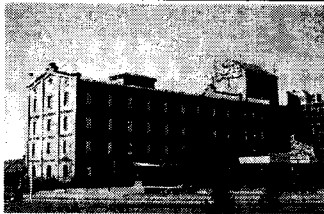

	Bulwary Marszałka Piłsudskiego 18 / Świętego Jana 1	kamienica z oficyną	A/665	18.01.1993r.
	Cyganka 26	kamienica z oficynami	A/732	15.02.1993r.
	Gdańska 2-4	Pałac Biskupi	A/688	25.11.1985r.
	Gdańska 8	kanonia	A/5	31.05.1999r.
	Kilińskiego 5	Zespół Fabryki Maszyn i Odlewni Żeliwa Hugo Mühsama:	A/648/1-2	06.07.1998r.
		- budynek hali pras i blacharni		
		- budynek odlewni		
	Kilińskiego 20 / Wojska Polskiego 22	Zespół budynków Sądu:	A/643/1-4	28.12.1998r.
		- budynek główny z oficyną, obecnie Sąd Rejonowy		
		- budynek administracyjny, obecnie Sąd Okręgowy		
		- budynek administracyjny C		
	Kościuszki 2 / Kilińskiego	Pałacyk Mühsama	A/683	20.05.1987r.

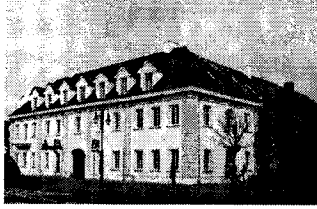

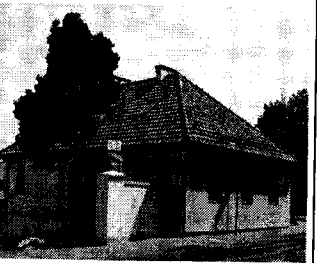

	Kościuszki 12	dawny Pałac Köhna z oficynami	A/658	16.05.1996r.
	Kościuszki 15	kamienica, obecnie Bank Ochrony Środowiska	A/668	11.05.1994r.
	Kościuszki / Bauera 5 / Kilińskiego 3a (d. Kościuszki 14)	dawna Fabryka Fajansu „Teichweld, Asterblum” i „Czamański”:	A/281/1-4	08.12.1981r.
		- budynek piecowni nr 22		
		- budynek piecowni nr 28		
		- budynek piecowni nr 37		
	Królewiecka 12	budynek wielorodzinny	A/1592	16.05.1956r.
	Królewiecka 14	budynek wielorodzinny	206/354/A	16.05.1956r.
	Królewiecka 16 / Piekarska 2	budynek wielorodzinny	43/355/A	16.05.1956r.
	Łazienna 1	budynek jednorodzinny	A/685	23.09.1986r.

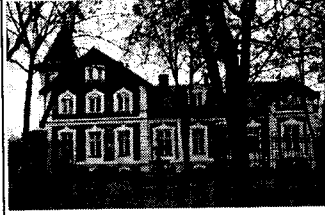

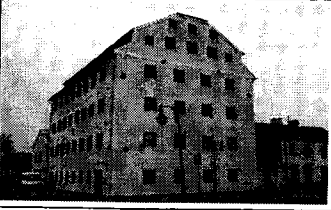

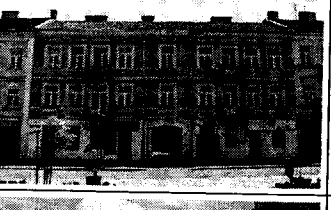
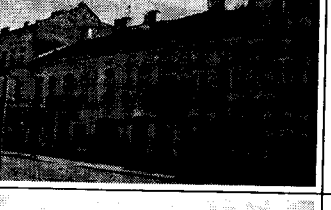

	Łazienna 2	budynek dawnej łaźni miejskiej	A/666	02.08.1993r.
	Łazienna 6	budynek	A/1202	29.07.1993r.
	Łęgska 5	Willa, tzw. Pałacyk Dyrektora Celulozy	A/3	31.05.1999r.
	Łęgska 26	budynek dawnego Gimnazjum Długosza	A/729	29.07.1993r.
	Łęgska 28, 28a, 28b / Bechiego 4, 4a, 4b	Zespół dawnego Browaru Bojańczyka: - budynek zarządcy browaru - budynek browaru - budynek magazynowy nr 1 - budynek magazynowy nr 2 - ogrodzenie	A/1243	12.06.1998r.
	Łęgska 42	kamienica	A/735	29.04.1992r.
	Łęgska 69	budynek wielorodzinny	A/690	22.04.1985r.

	3 Maja 9 / Cyganka 15	kamienica	A/647	26.10.1998r.
	3 Maja 17	budynek dawnego Starostwa	A/551	09.03.1995r.
	Maślana 1-3	kościół parafialny p.w. św. Jana	A/455	27.05.1927r.
	Mickiewicza 6	dawna Szkoła Handlowa z oficyną, obecnie Liceum im. Ziemi Kujawskiej	A/692	23.08.1984r.
	Nizinna 9 / Zarzeczewo	Zespół parkowo-dworski :	A/1306/1-3	19.05.1988r.
		- dwór		
		- pawilon ogrodowy - park		
	Nowomiejska 8	Zespół budynków kolonii urzędniczej:	A/678	05.01.1993r.
		- budynek główny		
		- budynek boczny I		
		- budynek boczny II		
		- oficyna I		
- oficyna II				
	Nowomiejska 19	budynek mieszkalny, obecnie Dom Pomocy Społecznej	A/710	08.07.1996r.
	Obrońców Wisły 1920r. 18	Mogila Zbiorowa Poległych Obrońców Wisły z 1920r.	A/731	16.04.1993r.

	Okrzei 77 / Lunewil 17a	dawny Młyn Parowy J. Sterna	A/649	24.03.1998r.
	Plac Kopernika 3	Kolegium Wikariuszy, obecnie Muzeum Diecezjalne	A/4	31.05.1999r.
	Plac Kopernika 3a	dzwonnica	A/662	08.07.1996r.
	Plac Kopernika 7	Kościół Katedralny p.w. Wniebowzięcia NMP	A/487	01.03.1962r.
	Plac Kopernika 7	kanonia, obecnie prałatówka	A/682	17.08.1987r.
	Plac Ślązica 1	budynek szkoły wraz z założeniem zieleni, placami, boiskiem i ogrodzeniem	A/727	06.09.1996r.
	Plac Wolności 1	kamienica, obecnie siedziba Naczelnej Organizacji Technicznej	A/1221	16.10.1984r.
	Plac Wolności 2	kamienica	A/696	16.10.1984r.

	Plac Wolności 5	budynek „Hotel Polski”	A/693	05.06.1985r.
	Plac Wolności 6	Zespół klasztorny OO. Franciszkanów: - kościół klasztorny, obecnie kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych - klasztor	A/486	01.03.1962r.
	Plac Wolności 11 / Polskiej Organizacji Wojskowej 1	kamienica z oficynami	A/651	21.04.1997r.
	Prymasa Karnkowskiego 3 / Wojska Polskiego 2	kościół seminaryjny p.w. św. Witalisa	A/443	01.03.1962r.
	Prymasa Karnkowskiego 3 / Wojska Polskiego 2	Zespół budynków Wyższego Seminarium Duchownego: - budynek frontowy północny - skrzydło południowe - skrzydło wschodnie (biblioteka) - skrzydło zachodnie	A/1544/1-4	10.12.2009r.
	Prymasa Wyszyńskiego 2	budynek dawnej roгатki miejskiej	A/1008	22.06.2006r.
	Prymasa Wyszyńskiego 12 / Piwna 4	dawny magazyn cykorii Fabryki Cykorii F. Bohma, tzw. Czarny Spichrz murowano-drewniany	A/359/44/A	03.04.1957r.

	Słowackiego 1a	budynek Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej oraz siedziba PTTK	A/34	27.03.2001r.
	Smolna 7	Pałac, tzw. Willa Grodzkiego	A/679	30.10.1992r.
	Stary Rynek 11 / Łęska 58	kamienica z oficyną	A/655/1-2	09.09.1996r.
	Stary Rynek 14	kamieniczka	A/687	10.12.1985r.
	Stary Rynek 15	kamieniczka	A/686	10.12.1985r.
	Stodólna 70	dawny Szpital Gminy Żydowskiej - oficyna wschodnia i zachodnia - ogrodzenie od frontu	A/712/1-2	17.04.1996r.
	Szpitalna 21 i Szpitalna 23 (d. Szpitalna 19/21)	Willa miejska, tzw. „Pałac Bojańczyka”	A/733	29.01.1993r.
	Szpitalna 24	dawna cegielnia Bojańczyka	A/711	04.07.1996r.

	Wiejska 19/Żeromskiego 19/21	kościół parafialny p.w. św. Stanisława Biskupa	A/702	30.10.1992r.
	Wojska Polskiego 7	budynek wielorodzinny	A/689	03.06.1985r.
	Zamcza 10	spichlerz	A/280	08.11.1984r.
	Zielony Rynek 7 / Królewiecka 27	kamienica mieszczańska wraz z oficyną	A/734	15.01.1993r.
	Zielony Rynek 15	kamienica mieszczańska	A/677	15.01.1993r.
	Zielony Rynek 17	kamienica z oficynami	A/1259	15.12.2006r.
	Żabia 2	budynek dawnego Banku Gospodarstwa Krajowego	A/1474	13.10.1993r.
	Żabia 8	budynek Remizy Strażackiej	A/1024	13.10.1993r.

	Żytnia 55	Pałacyk, obecnie Dom Dziecka	A/736	19.05.1987r.
	Włocławek - Miasto	Dzielnica Starego Miasta – strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej	A/1560	30.09.1957r.
	Włocławek - Miasto	Park miejski im. Henryka Sienkiewicza	A/1304	25.03.1994r.

Aneks nr 2. Wykaz kart adresowych zabytków nieruchomości ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Włocławek.

L.p.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
1	Świętego Antoniego 2 / Stodólna 45	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
2	Świętego Antoniego 3	budynek wielorodzinny	lata 1926-1927	
3	Świętego Antoniego 3a	budynek jednorodzinny	lata 20. XX w.	
4	Świętego Antoniego 10	budynek	lata 20. XX w.	
5	Świętego Antoniego 12/14	budynek wielorodzinny	lata 20. XX w.	
6	Świętego Antoniego 19	budynek wielorodzinny	lata 1933-1934	
7	Świętego Antoniego 20	budynek wielorodzinny	1939 r.	
8	Świętego Antoniego 22	budynek wielorodzinny	1928 r.	
9	Świętego Antoniego 23	budynek wielorodzinny	1934 r.	
10	Świętego Antoniego 25	budynek wielorodzinny	lata 1927-1928	
11	Świętego Antoniego 29	budynek wielorodzinny	1939 r.	
12	Świętego Antoniego 29a	budynek wielorodzinny	1937 r.	
13	Świętego Antoniego 33	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
14	Świętego Antoniego 33a	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
15	Świętego Antoniego 35	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
16	Świętego Antoniego 37 i Świętego Antoniego 39	budynek	lata 30. XX w.	
17	Świętego Antoniego 41 / Bukowa 42	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
18	Świętego Antoniego 41a / Bukowa 41	willa	około 1929 r.	
19	Świętego Antoniego 47	budynek wielorodzinny	1934 r.	
20	Świętego Antoniego 48	kamienica z oficyną	około 1938 r.	
21	Świętego Antoniego 50	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
22	Świętego Antoniego 51	budynek jednorodzinny	lata 30. XX w.	
23	Świętego Antoniego 53 / Aleja Chopina 44	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
24	Świętego Antoniego 53 / Aleja Chopina 44	oficyna	lata 30. XX w.	
25	Bechiego 1	Gimnazjum państwowe żeńskie, obecnie Liceum im. Marii Konopnickiej	lata 1926-1930, 1937 r.	A/728 z dnia 29.07.1993r.
26	Bechiego 2	Zespół willi miejskiej:		A/1007/1-3 z dnia 22.06.2006r.
26.1		- budynek willi	lata 1923-1925	
26.2		- dawna służbówka	około 1930 r.	
26.3		- ogród z elementami małej architektury	lata 20. XX w.	
27	Bednarska 2	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
28	Biskupia 3	budynek wielorodzinny	około 1900 r.	
29	Biskupia 3	oficyna I	około 1900 r.	
30	Biskupia 3	oficyna II	około 1900 r.	
31	Biskupia 11	budynek z oficynami	około 1900 r.	
32	Biskupia 13 / Lunewil 1	budynek wielorodzinny	około 1900 r.	
33	Bojańczyka 12	kamienica modernistyczna	po 1931 r.	
34	Bojańczyka 15	budynek wielorodzinny	1932 r., rozbudowany po 1933 r.	
35	Bojańczyka 18a	budynek wielorodzinny	1930 r.	
36	Bojańczyka 18b	budynek wielorodzinny	1939 r.	
37	Bojańczyka 20/22	kamienica	lata 30. XX w.	
38	Bojańczyka 21	budynek wielorodzinny	1932 r., rozbudowany w 1934 r.	

39	Bojańczyka 23	budynek z oficyną	lata 1932-1934	
40	Bojańczyka 24	willa	1925 r.	
41	Bojańczyka 25 / Aleja Chopina 50	kamienica	1912 r.	
42	Bojańczyka 27	budynek z oficynami	około 1920 r.	
43	Bojańczyka 29	budynek z oficyną	przed 1918 r.	
44	Browarna	kamienna nawierzchnia ulicy	2. połowa XIX w.	
45	Browarna 2 - Bulwary	budynek wielorodzinny	1910 r.	
46	Browarna 5	budynek jednorodzinny	1880 r.	
47	Brzeska 1/3 / Cyganka 27	budynek	około 1830 r., około 1870 r.	
48	Brzeska 1/3	budynek z oficynami	około połowy XIX w.	
49	Brzeska 1/3	ogrodzenie z bramą	około 1880 r.	
50	Brzeska 2	budynek	początek XX w.	
51	Brzeska 4	drukarnia	początek XX w.	
52	Brzeska 4a	budynek z oficyną	początek XX w.	
53	Brzeska 5	budynek jednorodzinny	1880 r.	
54	Brzeska 8	budynek z oficynami	1900 r.	
55	Brzeska 13 i Brzeska 13b	budynek z oficyną	1840 r.	
56	Brzeska 15	budynek	1935 r.	
57	Brzeska 16	budynek z oficynami	koniec XIX w.	
58	Brzeska 17	budynek z oficynami	1911 r.	
59	Brzeska 19	budynek wielorodzinny	1939 r.	
60	Brzeska 20	Zespół kościoła ewange-licko-augsburskiego:		A/472/1-3 z dnia 08.07.1996r.
60.1		- kościół	1884r.	
60.2		- kaplica pogrzebowa (kostnica)	około 1884r.	
60.3		- ogrodzenie z bramą	1897r.	
60.4		- rzeźba płaczącego anioła	początek XX w.	
60.5		- figura Chrystusa	początek XX w.	
61	Brzeska 21	budynek z oficyną	1877 r.	
62	Brzeska 22	pastorówka	połowa XIX w., 1881 r.	
63	Brzeska 22 / Słowackiego	ogrodzenie pastorówki	koniec XIX w.	
64	Brzeska 27	budynek wielorodzinny	1910 r.	
65	Brzeska 29 / Przedmiejska 20	budynek z oficynami	1927 r.	
66	Brzozowa 2	budynek wielorodzinny	lata 40. XX w.	
67	Bukowa 20/22	budynek wielorodzinny	lata 40. XX w.	
68	Bukowa 24	budynek wielorodzinny	lata 40. XX w.	
69	Bulwary Marszałka Piłsudskiego	kamienna nawierzchnia uliczki wewnętrznej pomiędzy ulicami Bulwary – Szpichlerna	początek XX w., przebudowana w latach 80. XX w.	
70	Bulwary Marszałka Piłsudskiego 5b / Towarowa 2	budynek	1960 r.	
71	Bulwary Marszałka Piłsudskiego 5c	budynek wielorodzinny	1950 r.	
72	Bulwary Marszałka Piłsudskiego 6	spichlerz	1848 r.	A/695 z dnia 05.06.1985 r.
73	Bulwary Marszałka Piłsudskiego 9	spichlerz	1842 r.	A/680 z dnia 14.02.1989 r.
74	Bulwary Marszałka Piłsudskiego 17	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
75	Bulwary Marszałka Piłsudskiego 18 / Świętego Jana 1	kamienica z oficyną	około 1869 r., 1900 r.	A/665 z dnia 18.01.1993 r.
76	Bulwary Marszałka Piłsudskiego 25 / Matebudy 2	budynek wielorodzinny	1901 r.	
77	Bulwary Marszałka Piłsudskiego 27	budynek wielorodzinny	1910 r.	
78	Ceglana 1	oficyna, tzw. ogiemia	początek XX w.	
79	Ceglana 10	oficyna	początek XX w.	
80	Ceglana 12	budynek wielorodzinny	początek XX w.	

81	Ceglana 13/15	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
82	Ceglana 16	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
83	Ceglana 25 i Ceglana 25a	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
84	Ceglana 27	oficyna	początek XX w.	
85	Chelmicka 6	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
86	Chelmicka 12	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
87	Chelmicka 36/38	budynek drewniany	początek XX w.	
88	Chłodna 5	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
89	Chłodna 19	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
90	Chłodna 26	kapliczka przydrożna	lata 20. XX w., remont po 1945 r.	
91	Chłodna 40	budynek	4. ćw. XIX w.	
92	Chłodna 46	budynek drewniany	koniec XIX w.	
93	Chłodna 47	budynek drewniany	koniec XIX w.	
94	Chłodna 48	budynek drewniany	koniec XIX w.	
95	Chłodna 51 / Kapitulna 27	budynek wielorodzinny	koniec XIX w.	
96	Chmielna 5	budynek jednorodzinny	przed 1926 r.	
97	Chmielna 8	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
98	Chmielna 10	budynek wielorodzinny	około 1900 r.	
99	Chmielna 11	budynek wielorodzinny	1936 r.	
100	Chmielna 13	budynek z oficyną	początek XX w.	
101	Chmielna 16	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
102	Chmielna 17 / Reymonta 25	budynek	przed 1930 r.	
103	Chmielna 18 / Jagiellońska 10	budynek wielorodzinny	około 1900 r.	
104	Chmielna 19	budynek	około 1900 r.	
105	Chmielna 21	budynek wielorodzinny	około 1900 r.	
106	Chmielna 23 / Jagiellońska 8	budynek	około 1920 r.	
107	Chmielna 29	budynek wielorodzinny	lata 40. XX w.	
108	Chmielna 31	budynek wielorodzinny	lata 40. XX w.	
109	Aleja Chopina / Cmentarna / Aleja Królowej Jadwigi	ogrodzenie Cmentarza Komunalnego	4. ćw. XIX w.	
110	Aleja Chopina 3-5	Cmentarz Komunalny w części obejmującej cmentarze: rzymskokatolicki, ewangelicki i prawosławny w ich pierwotnych granicach wraz z nagrobkami	lata 1881-1892	A/1504 z dnia 18.07.1984 r.
111	Aleja Chopina 3-5	Cmentarz Komunalny	lata 30. XX w. i powojenne	
112	Aleja Chopina 3-5	kaplica, obecnie Cerkiew Prawosławna p.w. Św. Mikołaja	1895 r., lata 1951-1953	
113	Aleja Chopina 3-5	mauzoleum żołnierzy niemieckich	1915 r.	
114	Aleja Chopina 38	budynek wielorodzinny	1930 r.	
115	Aleja Chopina 52 / Bojańczyka 14	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
116	Aleja Chopina 54	główne budynki Poczty	lata 1935-1937	A/664 z dnia 15.01.1993 r.
117	Ciasna 45	oficyna	1. ćw. XX w.	
118	Cicha 2	budynek	1930 r.	
119	Cicha 5-7	budynek jednorodzinny	1933 r.	
120	Cicha 11a	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
121	Cicha 15	budynek jednorodzinny	1934 r.	
122	Cicha 18	budynek z oficyną	1930 r.	
123	Cicha 25	budynek z oficyną	początek XX w.	
124	Cicha 29	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
125	Cyganka 1	budynek z oficyną	około 1920 r.	
126	Cyganka 1 / Królewiecka 2	budynek	1902 r.	
127	Cyganka 5	budynek wielorodzinny	połowa XIX w.	
128	Cyganka 9	budynek z oficynami	1903 r., 1930 r.	

129	Cyganka 9	oficyna	lata 1909-1914	
130	Cyganka 11	budynek z oficyną	około 1900 r., 1926 r.	
131	Cyganka 12	budynek z oficynami	1899 r.	
132	Cyganka 12	kinoteatr „Corsa”, potem kino „Bałtyk”	1883 r., 1901 r., 1937 r., 1958 r.	
133	Cyganka 13	budynek wielorodzinny	przed 1842 r., 1854 r.	
134	Cyganka 13	oficyna I	przed 1842 r., 1854 r.	
135	Cyganka 13	oficyna II	przed 1842 r., 1854 r.	
136	Cyganka 13	podwórkowa ręczna pompa do wody - pozostałości	około 1900 r.	
137	Cyganka 14 / 3 Maja 7	budynek z oficyną	1908 r., 1935 r.	
138	Cyganka 17	budynek z oficyną	4. ćw. XIX w.	
139	Cyganka 18	budynek z oficynami	1925 r.	
140	Cyganka 19	budynek I z oficyną	4. ćw. XIX w.	
141	Cyganka 19	budynek II z oficyną	4. ćw. XIX w.	
142	Cyganka 20	budynek z oficyną	1900 r.	
143	Cyganka 24	budynek z oficynami	1913 r.	
144	Cyganka 24	oficyna	1913 r.	
145	Cyganka 26	kamienica z oficynami	około 1910 r.	A/732 z dnia 15.02.1993 r.
146	Cyganka 26	budynek z oficyną	2. połowa XIX w., około 1910 r.	
147	Cyganka 28	dawne Seminarium SS Urszulanek, obecnie Starostwo Powiatowe	lata 1928-1930	
148	Cysterska 9	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
149	Cysterska 10	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
150	Cysterska 14	budynek murowano-drewniany	początek XX w.	
151	Cysterska 19	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
152	Długa 4	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
153	Długa 9	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
154	Długa 10a	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
155	Długa 24	kapliczka przydrożna	lata 20. XX w., remont po 1945 r., 2000 r.	
156	Długa 65	budynek koszarowy z dawnego zespołu koszar wojskowych, obecnie sąd	1920 r.	
157	Dygasińskiego 8	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
158	Falbanka 26 / Falbanka 48	Zespół dawnej Cegielni Miejskiej:	1927 r.	
158.1	Falbanka 26	- budynek cegielni		
158.2	Falbanka 26	- komin		
158.3	Falbanka 48	- suszarnia cegieł		
159	Rondo Falbanka (ul. Kruszyńska / Aleja Jana Pawła II)	kapliczka przydrożna na drzewie	około połowy XX w.	
160	Gdańska	Grodzisko – w miejscu Pałacu Biskupiego i ogrodu	relikt grodu z X-XIII w.	
161	Gdańska 1 / Bulwary Marszałka Piłsudskiego 28	budynek z oficynami	1900 r.	
162	Gdańska 2-4	Pałac Biskupi	1. połowa XIV w., lata 1720-1738, 1925 r.	A/688 z dnia 25.11.1985r.
163	Gdańska 2-4	pawilon ogrodowy przy Pałacu Biskupim	XIX / XX w.	
164	Gdańska 2-4	ogrodzenie z bramą Pałacu Biskupiego i ogrodu	około 1925 r.	
165	Gdańska 3	oficyna	około 1920 r.	
166	Gdańska 8	kanonia	1649 r., 1900 r.	A/5 z dnia 31.05.1999r.
167	Gdańska 10	dawna kanonia, obecnie dom	około połowy XIX w.	

168	Gdańska 10	oficyna	około 1900 r.	
169	Grodzka 11	budynek wielorodzinny	1920 r.	
170	Grodzka 34	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
171	Inowrocławska	nastawnia kolejowa	1. połowa XX w.	
172	Inowrocławska 13	budynek jednorodzinny	1. połowa XX w.	
173	Jagiellońska 2/4	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
174	Jagiellońska 14	budynek jednorodzinny	1932 r.	
175	Jagiellońska 16	budynek jednorodzinny	1932 r.	
176	Aleja Jana Pawła II 14r	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
177	Świętego Jana 5 / Szpichlerka 28	budynek wielorodzinny	1848 r., 1903 r.	
178	Jasna 8	budynek wielorodzinny	około 1900 r.	
179	Jesionowa / Reymonta	fragment ogrodzenia z tablicą pamiątkową	około 1970 r.	
180	Jesionowa 1	Zespół dawnej Fabryki Fajansu:	początek XX w.	
180.1	(Reymonta 24-26 / Plac Staszica 2)	- budynek administracji i wzorcowni		
180.2		- malarnia		
180.3		- piecownia i formownia		
180.4		- szlamownia i odlewnia		
181	Jesionowa 2	budynek wielorodzinny	lata 1942-1943	
182	Jesionowa 4	budynek wielorodzinny	lata 1942-1943	
183	Jesionowa 6	budynek wielorodzinny	lata 1942-1943	
184	Jesionowa 8	budynek wielorodzinny	lata 1942-1943	
185	Jodłowa 1	budynek wielorodzinny	lata 40. XX w.	
186	Jodłowa 2	budynek wielorodzinny	lata 40. XX w.	
187	Jodłowa 2a	budynek wielorodzinny	lata 40. XX w.	
188	Jodłowa 3	budynek wielorodzinny	lata 40. XX w.	
189	Jodłowa 4	budynek wielorodzinny	lata 40. XX w.	
190	Jodłowa 5	budynek wielorodzinny	lata 40. XX w.	
191	Jodłowa 6	budynek wielorodzinny	lata 40. XX w.	
192	Kaliska / Spółdzielcza 7a	nastawnia kolejowa	początek XX w.	
193	Kaliska 1a	budynek stacji Kolejki Wąskotorowej	około 1920 r.	
194	Kaliska 6/8	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
195	Kaliska 10/12	Zespół dawnej Fabryki Przetworów Smółkowcowych:		
195.1		- budynek magazynowy	1909 r.	
195.2		- budynek produkcyjny	1909 r.	
195.3		- warsztat	1912 r.	
196	Kaliska (w pobliżu Kaliska 58)	krzyż przydrożny	lata 20. XX w., remont po 1945 r.	
197	Kaliska 91e	kapliczka przydrożna	lata 20. XX w., remont po 1945 r., 2000 r.	
198	Kapitulna 1	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
199	Kapitulna 3	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
200	Kapitulna (w pobliżu Kapitulnej 6)	kapliczka przydrożna	lata 20. XX w., remont po 1945 r., przeniesiona w 2012 r.	
201	Kapitulna 17a	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
202	Kapitulna 19	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
203	Kapitulna 20	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
204	Kapitulna 25	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
205	Kapitulna 31	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
206	Kapitulna 32	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
207	Kapitulna 35	budynek jednorodzinny	1920 r.	
208	Prymasa Karnkowskiego	kamienna nawierzchnia ulicy	lata 30. XX w.	
209	Prymasa Karnkowskiego 3 / Wojska Polskiego 2	Zespół budynków Wyższego Seminarium Duchownego:		A/1544/1-4 z dnia 10.12.2009 r.
209.1		- budynek frontowy północny	lata 1898-1900	

209.2		- skrzydło południowe	lata 1887-1888	
209.3		- skrzydło wschodnie (biblioteka)	1843 r.	
209.4		- skrzydło zachodnie	lata 1881-1882, 1908r.	
210	Prymasa Karnkowskiego 3 / Wojska Polskiego 2	kościół seminaryjny p.w. św. Witalisa	około 1330 r.	A/443 z dnia 01.03.1962 r.
211	Prymasa Karnkowskiego 5	budynek	1900 r.	
212	Prymasa Karnkowskiego 7	budynek	1900 r.	
213	Aleja Kazimierza Wielkiego / Rybnicka	kapliczka przydrożna	lata 20. XX w., remont po 1945 r., 2000 r.	
214	Kilińskiego	kamienna nawierzchnia ulicy	lata 20. XX w.	
215	Kilińskiego 1	oficyna	koniec XIX w.	
216	Kilińskiego 4	budynek z oficyną	około 1900 r.	
217	Kilińskiego 5	Zespół Fabryki Maszyn i Odlewni Żeliwa H. Mühsama:		A/648/1-2 z dnia 06.07.1998 r.
217.1		- budynek hali pras i blacharni	1893 r.	
217.2		- budynek odlewni	1893 r.	
218	Kilińskiego 7	budynek wielorodzinny	1930 r.	
219	Kilińskiego 7a	budynek wielorodzinny	1930 r.	
220	Kilińskiego 8	budynek z oficyną	1900 r.	
221	Kilińskiego 9	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
222	Kilińskiego 11	budynek wielorodzinny	1930 r.	
223	Kilińskiego 11a / Wojska Polskiego 33	kamienica	1930 r.	
224	Kilińskiego 12	budynek z oficyną	1900 r.	
225	Kilińskiego 12a	oficyna	1900 r.	
226	Kilińskiego 16	przychodnia lekarska	około 1930 r.	
227	Kilińskiego 16a	budynek z oficyną	około 1930 r.	
228	Kilińskiego 18 / Wojska Polskiego 31	budynek wielorodzinny	1911 r.	
229	Kilińskiego 20 /	Zespół budynków Sądu:	XIX / XX w.	A/643/1-4 z dnia 28.12.1998 r.
229.1	Wojska Polskiego 22	- budynek główny z oficyną, obecnie Sąd Rejonowy		
229.2		- budynek administracyjny, obecnie Sąd Okręgowy		
229.3		- budynek administracyjny C		
229.4		- drzewostan	lata 30. XX w.	
230	Plac Kopernika 1	dawne Gimnazjum Żeńskie J. Steinbokówny	1928 r.	
231	Plac Kopernika 2	budynek wielorodzinny	2 połowa XIX w., około 1918 r.	
232	Plac Kopernika 3	Kolegium Wikariuszy, obecnie Muzeum Diecezjalne	lata 1732-1736	A/4 z dnia 31.05.1999 r.
233	Plac Kopernika 3a	dzwonnica	1854 r.	A/662 z dnia 08.07.1996 r.
234	Plac Kopernika 7	Kościół Katedralny p.w. Wniebowzięcia NMP	lata 1339-1896	A/487 z dnia 01.03.1962 r.
235	Plac Kopernika 7	kanonia, obecnie prałatówka	1854 r.	A/682 z dnia 17.08.1987 r.
236	Plac Kopernika 7	parkan przy prałatówce	1854 r.	
237	Kościuszki 1	budynek	1897 r.	
238	Kościuszki 2	dawny sklep narzędzi rolniczych, obecnie apteka	około 1925 r.	
239	Kościuszki 2 / Kilińskiego	Pałacyk Mühsama	1894 r.	A/683 z dnia 20.05.1987 r.
240	Kościuszki 3	budynek banku	lata 1929-1935	
241	Kościuszki 4	budynek	1865 r., 1905 r.	

242	Kościuszki 5 / Polskiej Organizacji Wojskowej 8	budynek wielorodzinny	1903 r.	
243	Kościuszki 6	budynek z oficyną	1877 r.	
244	Kościuszki 6a	oficyna I	1912 r.	
245	Kościuszki 6b	oficyna II	XIX / XX w.	
246	Kościuszki 6e	oficyna III	1912 r.	
247	Kościuszki 7	budynek z oficynami	1876 r.	
248	Kościuszki 8	oficyna, dawny magazyn wyrobów gotowych z Zespołu Fabryki Fajansu L. Czamańskiego	około 1900 r.	
249	Kościuszki 10	elewacja frontowa budynku	1869 r.	
250	Kościuszki 11	budynek wielorodzinny	1878 r.	
251	Kościuszki 12	dawny Pałac Köhna z oficynami	1881 r.	A/658 z dnia 16.05.1996 r.
252	Kościuszki 13	budynek z oficyną	1879 r., lata 1933-1936	
253	Kościuszki 14 / 16	budynek wielorodzinny	1930 r.	
254	Kościuszki 14 / 16	oficyna	koniec XIX w.	
255	Kościuszki 15	kamienica, obecnie Bank Ochrony Środowiska	1898 r.	A/668 z dnia 11.05.1994 r.
256	Kościuszki 17	kamienica z oficynami	1879 r.	
257	Kościuszki 19	kamienica z oficyną	1876 r., oficyna 1889 r. i 1926 r.	
258	Kościuszki 19a	kamienica	1930 r.	
259	Kościuszki 21	kamienica z oficyną	lata 1912-1913	
260	Kościuszki 26	kamienica	1912 r.	
261	Kościuszki / Bauera 5 / Kilińskiego 3a (d. Kościuszki 14)	dawna Fabryka Fajansu „Teichweld, Asterblum” i „Czamański”:	lata 1873-1930	A/281/1-4 z dnia 08.12.1981 r.
261.1	Kościuszki / Bauera 5	- budynek piecowni nr 22	1873 r.	
261.2	Kościuszki /	- budynek piecowni nr 28	1873 r.	
261.3	Kilińskiego 3a	- budynek piecowni nr 37	po 1893 r.	
261.4		- budynek piecowni nr 38	1912 r.	
262	Kościuszki 12 / Kościuszki 16a	pozostałości ogrodzenia dawnej fabryki fajansu „Teichweld, Asterblum” i „Czamański”	koniec XIX w.	
263	Kowalska	kamienna nawierzchnia ulicy	2. połowa XIX w., remont po 2000 r.	
264	Kowalska 2 / Łęgska 67	kamienica z oficyną	1838 r.	
265	Kowalska 4	kamienica z oficyną	1901 r.	
266	Kraszewskiego 17	budynek wielorodzinny	około 1930 r.	
267	Kraszewskiego 21	budynek wielorodzinny	1930 r.	
268	Kraszewskiego 23	budynek wielorodzinny	1930 r.	
269	Kraszewskiego 25	budynek wielorodzinny	1930 r.	
270	Kraszewskiego 28	budynek wielorodzinny	około 1930 r.	
271	Kraszewskiego 36	budynek jednorodzinny	około 1930 r.	
272	Królewiecka 5	oficyna	1914 r.	
273	Królewiecka 8	budynek jednorodzinny	1928 r.	
274	Królewiecka 9	budynek z oficyną	1901 r.	
275	Królewiecka 11	budynek	1855 r.	
276	Królewiecka 12	budynek wielorodzinny	1800 r.	A/1592 z dnia 16.05.1956 r.
277	Królewiecka 13	budynek wielorodzinny	1850 r.	
278	Królewiecka 14	budynek wielorodzinny	około 1800 r.	206/354/A z dnia 16.05.1956 r.
279	Królewiecka 16 /	budynek wielorodzinny	około 1800 r.	43/355/A

	Piekarska 2			z dnia 16.05.1956 r.
280	Królewiecka 19 / Złota 3	kamienica	1903 r.	
281	Królewiecka 20	ofycyna	1877 r.	
282	Królewiecka 21 / Srebrna 2	budynek wielorodzinny	1903 r.	
283	Królewiecka 21 / Srebrna 4	budynek	1905 r.	
284	Królewiecka 23 / Srebrna 5	kamienica	lata 1922-1925	
285	Królewiecka 25	budynek z oficyną	1911 r.	
286	Królewiecka 26	budynek wielorodzinny	1900 r.	
287	Królewiecka 28	budynek wielorodzinny	1902 r.	
288	Królewiecka 31	budynek z oficyną	1903 r.	
289	Królewiecka 36	budynek z oficynami	1910 r.	
290	Królewiecka 38	ofycyna	początek XX w.	
291	Krzywa Góra (w pobliżu ulicy Krzywa Góra 3c)	krzyż przydrożny	początek XX w., wymiana po 1980 r.	
292	Leśna 1	kaplica z dzwonnica	początek XX w.	
293	Leśna 2 i 2a	Zespół budynków Zgromadzenia Sióstr NMP:	początek XX w.	
293.1	Leśna 2	- budynek główny		
293.2		- dawniej budynki gospodarcze, obecnie mieszkalny i gospodarczy		
293.3	Leśna 2a	- budynek przedszkola		
293.4	Leśna 2	Figura Św. Józefa z Dzieciątkiem		
294	Leśna 16	budynek wielorodzinny	połowa XX w.	
295	Leśna 24	Zespół dawnej Piekarni:	1. połowa XX w.	
295.1		- budynek główny		
295.2		- budynek administracyjny, ob. szkoła		
295.3		- budynek gospodarczy		
296	Leśna 29 / Ptasia 1	budynek wielorodzinny	1. połowa XX w.	
297	Lipnowska 9	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
298	Lipnowska 11a i Lipnowska 11b	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
299	Lipnowska 12b	budynek drewniany	początek XX w.	
300	Lipnowska 14	ofycyna	początek XX w.	
301	Lipnowska 14a	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
302	Lipnowska 14c	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
303	Lipnowska 17	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
304	Lipnowska 19	budynek wielorodzinny	około 1900 r.	
305	Lipnowska 20	budynek wielorodzinny	około 1900 r.	
306	Lipnowska 21	budynek drewniany	początek XX w.	
307	Lipnowska 26	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
308	Lipnowska 27	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
309	Lisek 11 / Obwodowa 3	krzyż morowy, tzw. „Karawika”	1894 r.	
310	Lisek 12b	budynek drewniany	początek XX w.	
311	Lunewil 19	budynek pompowni kolejowej	około 1900 r.	
312	Łazienna 1	budynek jednorodzinny	1926 r.	A/685 z dnia 23.09.1986 r.
313	Łazienna 2	budynek dawnej łaźni miejskiej	1937 r.	A/666 z dnia 02.08.1993 r.
314	Łazienna 6	budynek	1935 r.	A/1202 z dnia 29.07.1993 r.
315	Łazienna 7	budynek jednorodzinny	około 1900 r.	
316	Łazienna 9 / Biskupia 4	budynek jednorodzinny	około 1900 r.	
317	Łęgska	kamienna nawierzchnia ulicy	2. połowa XIX w., lata 20. XX w., remont w 2015 r.	
318	Łęgska 4	budynek administracyjny	około 1902 r.	

319	Łęgska 5	Willa, tzw. Pałacyk Dyrektora Celulozy	1897 r.	A/3 z dnia 31.05.1999 r.
320	Łęgska 10a / Łęgska 16	Zespół dawnej Fabryki Celulozy Braci Cassirer:		
320.1	Łęgska 10a	- budynek biurowy	1902 r.	
320.2	Łęgska 16	- komin ceglany kotłowni	1928 r.	
321	Łęgska 18a / Ogniowa	budynek wielorodzinny	2. ćw. XX w.	
322	Łęgska 20	dawne stajnie koszarowe Kawalerii Rosyjskiej	4 ćw. XIX w., po 1918 r. i po 1945 r.	
323	Łęgska 22	budynek wielorodzinny	około połowy XIX w.	
324	Łęgska 22a	budynek wielorodzinny	koniec XIX w.	
325	Łęgska 22b	oficyna	około połowy XIX w.	
326	Łęgska 22b	budynek gospodarczy	koniec XIX w.	
327	Łęgska 24	pałacyk Jurgaszki	około połowy XIX w.	
328	Łęgska 26	budynek dawnego Gimnazjum Długosza	lata 1926-1931	A/729 z dnia 29.07.1993 r.
329	Łęgska 28 / Bechiego 4a, 4b, 4c	Zespół dawnego Browaru Bojańczyka:		A/1243 z dnia 12.06.1998 r.
329.1	Łęgska 28	- budynek zarządcy browaru	1880 r.	
329.2	Łęgska 28	- budynek browaru	1832 r.	
329.3	Łęgska 28 / Bechiego 4a i 4b	- budynek magazynowy nr 1	1878 r.	
329.4	Łęgska 28 / Bechiego 4c	- budynek magazynowy nr 2	1878 r.	
329.5	Łęgska 28	- ogrodzenie	lata 1832-1880	
330	Łęgska 30	budynek wielorodzinny	koniec XIX w.	
331	Łęgska 32	budynek z oficyną	koniec XIX w.	
332	Łęgska 32 / Towarowa 5	budynek wielorodzinny	koniec XIX w.	
333	Łęgska 34	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
334	Łęgska 36	kamienica z oficyną	1879 r., 1913 r.	
335	Łęgska 37 / Ogniowa 13	budynek wielorodzinny	około 1930 r.	
336	Łęgska 42	kamienica	połowa XIX w.	A/735 z dnia 29.04.1992 r.
337	Łęgska 44	budynek wielorodzinny	1873 r.	
338	Łęgska 45	budynek wielorodzinny	1900 r.	
339	Łęgska 46	budynek wielorodzinny	1862 r.	
340	Łęgska 47-49	budynek	około 1830 r.	
341	Łęgska 54 / Browarna	budynek wielorodzinny	1898 r.	
342	Łęgska 54b	oficyny	przed 1818 r.	
343	Łęgska 56	budynek z oficyną	1848 r.	
344	Łęgska 69	budynek wielorodzinny	około 1800 r.	A/690 z dnia 22.04.1985 r.
345	Łęgska 77	budynek z oficyną	około połowy XIX w., 1930 r.	
346	Łęgska 79	budynek z oficyną	1876 r.	
347	Łubna 7a	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
348	Łubna 8a	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
349	3 Maja 1	kamienica	1893 r.	
350	3 Maja 1	oficyna	1893 r.	
351	3 Maja 1 / Stary Rynek	kamienica	koniec XVIII w., 1851 r.	
352	3 Maja 3-5	kamienica I	1880 r.	
353	3 Maja 3-5	kamienica II z oficynami	1848 r.	
354	3 Maja 4	kamienica	1850 r., 1937 r.	
355	3 Maja 4	oficyna	XIX / XX w.	
356	3 Maja 6	kamienica z oficyną	1861 r.	
357	3 Maja 8 / Cyganka	kamienica z oficynami	1845 r., 3. ćw. XIX w.	
358	3 Maja 8 / Cyganka	oficyna	3. ćw. XIX w.	
359	3 Maja 9 / Cyganka 15	kamienica	lata 1868-1877	A/647 z dnia 26.10.1998 r.
360	3 Maja 10 / Cyganka 17	kamienica I	lata 1838-1840	

361	3 Maja 10 / Cyganka 17	kamienica II z oficyną	1840 r., koniec XIX w.	
362	3 Maja 10 / Cyganka 17	budynek gospodarczy przy oficynie kamienicy II	koniec XIX w.	
363	3 Maja 11	kamienica z oficyną	około 1875 r.	
364	3 Maja 11	oficyna	około 1875 r.	
365	3 Maja 12 / Cyganka 17	kamienica z oficyną	około 1865 r.	
366	3 Maja 12 / Cyganka 17	oficyna	około 1865 r.	
367	3 Maja 13	kamienica z oficynami	1879 r.	
368	3 Maja 13	oficyna	około 1879 r.	
369	3 Maja 14	kamienica z oficynami	1860 r., 1876 r., oficyny 1870 r.	
370	3 Maja 14	oficyna	1870 r.	
371	3 Maja 15	kamienica z oficynami	lata 1838-1844 r.	
372	3 Maja 16	kamienica z oficyną	lata 1860-1867	
373	3 Maja 16	oficyna	lata 1860-1867	
374	3 Maja 17	budynek dawnego Starostwa	lata 1836-1844, 1851 r.	A/551 z dnia 09.03.1995 r.
375	3 Maja 18	kamienica z oficynami	około 1835 r., 1845 r., 1910 r.	
376	3 Maja 19 / Żabia 13	kamienica z oficynami	1911 r., 1919 r.	
377	3 Maja 19 / Żabia 15	kamienica z oficynami	1846 r., 1912 r.	
378	3 Maja 20	kamienica z oficynami	1828 r., 3. ćw. XIX w.	
379	3 Maja 21	kamienica z oficyną	lata 1838-1852, lata 1880-1913	
380	3 Maja 22	kamienica	1828 r., 1842 r., 1873 r.	
381	3 Maja 23	kamienica z oficyną	1853 r., 1912 r.	
382	3 Maja 23	oficyna	2. połowa XIX w.	
383	3 Maja 24	kamienica	1830 r., 3. ćw. XIX w.	
384	3 Maja 25	kamienica z oficynami	1848 r., 1865 r., około 1914 r.	
385	3 Maja 25	oficyna I	1910 r.	
386	3 Maja 25	oficyna II	1910 r.	
387	3 Maja 27	kamienica z oficyną	1880 r.	
388	3 Maja 28	kamienica	1841 r.	
389	3 Maja 29	kamienica II	1. połowa XIX w.	
390	3 Maja 29 / Piekarska	kamienica I	1830 r.	
391	3 Maja 29 / Piekarska 14	budynek z oficyną	1900 r.	
392	3 Maja 30	oficyna	lata 1864-1866	
393	3 Maja 32	kamienica	1863 r.	
394	3 Maja 32a	oficyna	około 1863 r.	
395	3 Maja 33 / Przedmiejska 14	kamienica z oficynami	1825 r., 1847 r., oficyny 1867 r.	
396	3 Maja 34	kamienica z oficyną	1912 r.	
397	3 Maja 36	kamienica	1847 r.	
398	Maślana 1-3	kościół parafialny p.w. św. Jana	lata 1538-1635	A/455 z dnia 27.05.1927 r.
399	Maślana 2	budynek z oficyną	1842 r.	
400	Maślana 4	budynek z oficyną	1865 r.	
401	Maślana 4 / Maślana 6	budynek z oficyną	2. poł. XIX w., 1905 r.	
402	Maślana 4 / Maślana 6	oficyna	XIX / XX w.,	
403	Matebudy 1-3	budynek z oficyną	1902 r.	
404	Matebudy 1-3 / Bulwary Marszałka Piłsudskiego 24	budynek z oficynami	1902 r.	
405	Matebudy 6	budynek wielorodzinny	1913 r.	
406	Matebudy 8	budynek wielorodzinny	1911 r.	
407	Mickiewicza 3	przychodnia i poradnie lekarskie	1/2 ćw. XX w.	
408	Mickiewicza 4a	oficyna	XIX / XX w.	

409	Mickiewicza 5 / Kilińskiego 14	budynek	1. połowa XX w.	
410	Mickiewicza 6	dawna Szkoła Handlowa z oficyną, obecnie Liceum im. Ziemi Kujawskiej	1901 r.	A/692 z dnia 23.08.1984 r.
411	Mickiewicza 8	budynek wielorodzinny	1935 r.	
412	Mickiewicza 10	budynek wielorodzinny	1930 r.	
413	Miełocińska 3	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
414	Miła 6	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
415	Miła 9	budynek	1. ćw. XX w.	
416	Miła 18a	budynek wielorodzinny	około 1920 r.	
417	Miła 20	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
418	Mostowa 1	budynek wielorodzinny	1924 r.	
419	Niecała 5	budynek drewniany	3 ćw. XIX w.	
420	Nizinna 7 (Zarzewo)	Zespół parkowo-dworski:	2 połowa XIX w.	A/1306/1-3 z dnia 19.05.1988 r.
420.1		- dwór		
420.2		- pawilon ogrodowy		
420.3		- park		
420.4	Nizinna 5 (Zarzewo)	- sześciorak	XIX / XX w.	
420.5	Nizinna 5b (Zarzewo)	- obora		
420.6	Nizinna 7 (Zarzewo)	- czworak		
420.7	Nizinna (Zarzewo)	- stodoła		
420.8	Nizinna (Zarzewo)	- stajnia		
420.9	Nizinna (Zarzewo)	- dawny spichlerz, obecnie magazyn		
420.10	Nizinna (Zarzewo)	- magazyn		
420.11	Nizinna (Zarzewo)	figura św. Józefa z Dzieciątkiem	1. ćw. XX w.	
421	Nowomiejska 8	Zespół budynków kolonii urzędniczej:	lata 1922-1925	A/678 z dnia 05.01.1993 r.
421.1		- budynek główny		
421.2		- budynek boczny I		
421.3		- budynek boczny II		
421.4		- oficyna I		
421.5		- oficyna II		
422	Nowomiejska 15b	budynek gospodarczy	lata 1923-1925	
423	Nowomiejska 17	budynek wielorodzinny	lata 1923-1925	
424	Nowomiejska 19	budynek mieszkalny, obecnie Dom Pomocy Społecznej	lata 1922-1925	A/710 z dnia 08.07.1996 r.
425	Nowomiejska 23	przedszkole	1930 r.	
426	Obrońców Wisły 1920 r. / Lipnowska	figura Chrystusa przydrożna	lata 20. XX w., remont po 2000 r.	
427	Obrońców Wisły 1920 r. 3a	budynek jednorodzinny	około 1930 r.	
428	Obrońców Wisły 1920 r. 5	budynek jednorodzinny	1926 r.	
429	Obrońców Wisły 1920 r. 18	Mogiła Zbiorowa Poległych Obrońców Wisły z 1920 r.	lata 1921-1922	A/731 z dnia 16.04.1993 r.
430	Ogniowa 2 i Ogniowa 8/10	Zespół Państwowej Niższej Szkoły Technicznej:		
430.1	Ogniowa 2	- szkoła	lata 1920-1924	
430.2		- warsztaty		
430.3		- wieża ciśień		
430.4	Ogniowa 8/10	- internat	lata 1920-1922	
431	Ogniowa 4	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
432	Ogniowa 4	oficyna	początek XX w.	
433	Ogniowa 9/11	budynek wielorodzinny	około 1920 r.	
434	Ogniowa 15	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
435	Okrzei 56 / Polskiej Organizacji Wojskowej 37	oficyna	1. ćw. XX w.	
436	Okrzei 59	magazyn Polskich Kolei	1900 r.	

		Państwowych		
437	Okrzei 61	budynek	1900 r.	
438	Okrzei 67	budynek kolejowy	około 1900 r.	
439	Okrzei 67a	wieża ciśnień	1908 r.	
440	Okrzei 69a	budynek	1900 r.	
441	Okrzei 77 / Lunewil 17a	dawny Młyn Parowy J. Sterna	lata 1907-1909	A/649 z dnia 24.03.1998 r.
442	Orla 4	budynek	1900 r.	
443	Paderewskiego 3a	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
444	Paderewskiego 7	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
445	Papieżka 89	budynek szkoły, obecnie Zespół Szkół nr 11	2. ćw. XX w.	
446	Papieżka 91	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
447	Papieżka 95	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
448	Papieżka 97	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
449	Papieżka 106	budynek jednorodzinny	1936 r.	
450	Papieżka 116	budynek jednorodzinny	1/2 ćw. XX w.	
451	Papieżka 117	budynek jednorodzinny	1/2 ćw. XX w.	
452	Papieżka 118a	budynek jednorodzinny	1/2 ćw. XX w.	
453	Papieżka 119	budynek jednorodzinny	1/2 ćw. XX w.	
454	Papieżka 120	budynek jednorodzinny	1/2 ćw. XX w.	
455	Papieżka 121	budynek jednorodzinny	1/2 ćw. XX w.	
456	Piekarska 1 / Królewiecka 18	budynek jednorodzinny	1867 r.	
457	Piekarska 2	budynek z oficynami	1890 r.	
458	Piekarska 3	zespół ceglanych oficyn	lata 1880-1881	
459	Piekarska 4	budynek z oficynami	1913 r.	
460	Piekarska 6	budynek z oficyną	1888 r.	
461	Piekarska 10b	budynek z oficyną	1911 r.	
462	Piekarska 11	budynek	1913 r.	
463	Piekarska 12	budynek z oficynami	1880 r., 1912 r.	
464	Piekarska 13	budynek z oficyną	1912 r.	
465	Piekarska 13	oficyna	XIX / XX w.	
466	Piekarska 15	budynek z oficynami	1912 r.	
467	Piekarska 19 / 3 Maja 31	kamienica	przed 1892 r.	
468	Piekarska 25	budynek wielorodzinny	1900 r.	
469	Piwna 3	budynek Klubu Wioślarza, obecnie hotel	lata 1926-1928	
470	Planty 40	willa	lata 20. XX w.	
471	Planty 42	willa	lata 20. XX w.	
472	Płocka 11	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
473	Płocka 17	budynek wielorodzinny	1/2 ćw. XX w.	
474	Płocka 35	budynek jednorodzinny	1/2 ćw. XX w.	
475	Płocka 41	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
476	Płocka 47	budynek	1. ćw. XX w.	
477	Płocka 50	budynek jednorodzinny	1/2 ćw. XX w.	
478	Płocka 52	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
479	Płocka 53	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
480	Płocka 54	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
481	Płocka 58	budynek z oficyną	1. ćw. XX w.	
482	Płocka 89, 91 i 91a	dawny Zespół Młyna Przedsiębiorstwa Polskich Zakładów Zbożowych:	1. ćw. XX w.	
482.1	Płocka 89	- budynek dyrekcji		
482.2	Płocka 89	- budynek portierni		
482.3	Płocka 89	- elewator zbożowy		
482.4	Płocka 91 i 91a	- budynek biurowy		
483	Płocka 154a	budynek jednorodzinny	1 ćw. XX w.	
484	Płocka (w pobliżu Płockiej 172a)	kapliczka przydrożna	lata 20. XX w., remont	

			po 1947 r., 2000 r.	
485	Płocka 179	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
486	Płocka 181	budynek jednorodzinny i budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
487	Płocka 188	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
488	Płocka 197 i Płocka 199	krzyż przydrożny	lata 20. XX w., remont po 1945 r.	
489	Płocka 200	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
490	Płocka 206	budynek jednorodzinny	1. połowa XX w.	
491	Płocka 216	budynek	1. ćw. XX w.	
492	Płocka 236a	budynek jednorodzinny	1 połowa XX w.	
493	Płocka 236a	budynek gospodarczy	1 połowa XX w.	
494	Płocka 236a / Rozdroże	krzyż przydrożny	lata 20. XX w., remont po 1945 r.	
495	Podmiejska 4	budynek jednorodzinny	1. połowa XX w.	
496	Polna 14 i Polna 14a	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
497	Polna 18a	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
498	Polna 20	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
499	Polna 20a	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
500	Polna 86	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
501	Polna 88	budynek wielorodzinny	1920 r.	
502	Polna 89	oficyna	1. ćw. XX w.	
503	Polna 91	oficyna	1. ćw. XX w.	
504	Polna 104	budynek wielorodzinny	1/2 ćw. XX w.	
505	Polskiego Czerwonego Krzyża 1	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
506	Polskiego Czerwonego Krzyża 2	budynek jednorodzinny	lata 20. XX w.	
507	Polskiego Czerwonego Krzyża 4	budynek jednorodzinny	lata 20. XX w.	
508	Polskiego Czerwonego Krzyża 6	budynek jednorodzinny	lata 20. XX w.	
509	Polskiego Czerwonego Krzyża 8	budynek jednorodzinny	1-2 ćw. XX w.	
510	Polskiego Czerwonego Krzyża 8	oficyna	1-2 ćw. XX w.	
511	Polskiego Czerwonego Krzyża 21	budynek wielorodzinny	1-2 ćw. XX w.	
512	Polskiej Organizacji Wojskowej 12	budynek z oficynami	około 1900 r.	
513	Polskiej Organizacji Wojskowej 13	budynek	około 1900 r.	
514	Polskiej Organizacji Wojskowej 19	oficyna	1900 r.	
515	Polskiej Organizacji Wojskowej 21a / Piastowska 1	budynek	około 1900	
516	Polskiej Organizacji Wojskowej 22b	budynek wielorodzinny	1930 r.	
517	Polskiej Organizacji Wojskowej 25/27	budynek wielorodzinny	około 1930 r.	
518	Polskiej Organizacji Wojskowej 24a, 26/30 i 32	dawna Fabryka Cykorii Bohma:	lata 1899-1900, 1928 r.	
518.1	Polskiej Organizacji Wojskowej 24a	- budynek magazynowy		
518.2		- budynek gospodarczy		
518.3		- warsztat		
518.4		- budynek fabryki		
518.5		- budynek magazynowy, obecnie administracyjny		
518.6		- budynek portierni		
518.7		- budynek prażarni zboża		
518.8		- budynek biurowo- administracyjny		
519	Polskiej Organizacji Wojskowej 33/35	budynek wielorodzinny	około 1920 r.	
520	Polskiej Organizacji Wojskowej 41	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
521	Polskiej Organizacji Wojskowej 43 / Spółdzielcza 13a	dom dróżnika	początek XX w.	
522	Poludniowa 3	barak robotniczy	1. ćw. XX w.	
523	Poludniowa 6	budynek wielorodzinny	1930 r.	
524	Przedmiejska 2	budynek wielorodzinny	4. ćw. XIX w.	

525	Przedmiejska 3	kapliczka NMP	początek XX w.	
526	Przedmiejska 10	oficyna	1901 r.	
527	Przedmiejska 18	oficyna	XIX / XX w.	
528	Przesmyk 6	budynek mieszkalny z częścią gospodarczą	początek XX w.	
529	Pusta 5	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
530	Pusta 25	budynek	1. ćw. XX w.	
531	Reymonta 12	budynek jednorodzinny	1930 r.	
532	Reymonta 19	budynek wielorodzinny	2. ćw. XX w.	
533	Reymonta 21	budynek wielorodzinny	1-2 ćw. XX w.	
534	Reymonta 22	budynek wielorodzinny	1-2. ćw. XX w.	
535	Reymonta 22a	budynek wielorodzinny	1-2. ćw. XX w.	
536	Reymonta 30 i Reymonta 30a	budynek wielorodzinny	1-2. ćw. XX w.	
537	Reymonta 31	kamienica	1932 r.	
538	Reymonta 34 / Chmielna 15	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
539	Reymonta 39 / Świętego Antoniego 17	budynek wielorodzinny	około 1930 r.	
540	Reymonta 40	budynek jednorodzinny	1932 r.	
541	Reymonta 40a	budynek jednorodzinny	1932 r.	
542	Reymonta 42	budynek jednorodzinny	około 1930 r.	
543	Rybacka	kamienna nawierzchnia ulicy	2. połowa XIX w., remont po 2000 r.	
544	Rzeczna 10 / Prymasa Wyszyńskiego 13b	dawny dworek, później przedszkole	lata 1922-1924	
545	Sienna 8	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
546	Sienna 10	budynek wielorodzinny	1901 r.	
547	Siewna 4/6	plebania	1. połowa XX w.	
548	Siewna 4/6 / Podmiejska 16	kościół parafialny p.w. Chrystusa Króla	lata 40. XX w.	
549	Siewna 7 i Siewna 7a	budynek jednorodzinny	1. połowa XX w.	
550	Siewna 11, 11a i 11c	budynek jednorodzinny	1. połowa XX w.	
551	Siewna 13	budynek jednorodzinny	1. połowa XX w.	
552	Składowa	ulica brukowana	początek XX w.	
553	Składowa 5	kamienica	około 1900 r.	
554	Księżdzka Skorupki 4	Budynek, obecnie Archiwum Państwowe	początek XX w.	
555	Ślódowska 22	dawny Młyn „Ślódowo”	około 1900 r.	
556	Ślódowska 24	dom właściciela Młyna „Ślódowo”	około 1900 r.	
557	Słowackiego	kamienna nawierzchnia ulicy	lata 20. XX w.	
558	Słowackiego 1a	budynek Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej oraz siedziba PTTK	lata 1925-1930	A/34 z dnia 27.03.2001 r.
559	Słowackiego 2a	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
560	Słowackiego 3	budynek wielorodzinny	lata 20. XX w.	
561	Słowackiego 4	dawna Ochronka	koniec XIX w. / początek XX w.	
562	Słowackiego 4	ogrodzenie ceglano-metalowe z furtką wzdłuż dawnej Ochronki	lata 20. XX w.	
563	Słowackiego 4a	dawny Dom Miłosierdzia	koniec XIX w. / początek XX w.	
564	Słowackiego 6	budynek wielorodzinny	1936 r.	
565	Słowackiego 6a	budynek wielorodzinny	1936 r.	
566	Słowackiego 7	budynek wielorodzinny	1. połowa XX w.	
567	Słowackiego 8	budynek wielorodzinny	około 1900 r.	
568	Słowackiego 10	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
569	Słowackiego 12 / Wojska Polskiego 15	budynek	początek XX w.	

570	Smolna 5	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
571	Smolna 7	Pałacyk, tzw. Willa Grodzkiego	około 1920 r.	A/679 z dnia 30.10.1992r.
572	Smolna 10	budynek	około 1920 r.	
573	Spółdzielcza 12 i 12a	Zespół budynków GS „Sch”:	1. ćw. XX w.	
573.1	Spółdzielcza 12	- budynek portierni		
573.2	Spółdzielcza 12a	- budynek magazynowy		
573.3	Spółdzielcza 12a	- magazyny		
574	Starodębska 9	budynek	1. ćw. XX w.	
575	Starodębska 11	budynek jednorodzinny	XIX w. / XX w.	
576	Starodębska 12/14	budynek z oficynami	koniec XIX w., 1912 r.	
577	Starodębska 12/14	oficyna	około 1900 r.	
578	Starodębska 13/15	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
579	Starodębska 16-18-20 / Księdza Skorupki 1a	dawne budynki fabryczne:		
579.1	Starodębska 16-18-20	- budynek magazynowy	1926 r.	
579.2	Starodębska 16-18-20	- budynek mieszkalno-gospodarczy		
579.3	Starodębska 16-18-20 / Księdza Skorupki 1a	- budynek produkcyjny	1928 r.	
580	Starodębska 19	budynek wielorodzinny	lata 20. / 30. XX w.	
581	Starodębska 21b	budynek wielorodzinny	1920 r.	
582	Starodębska 21c	budynek jednorodzinny	1920 r.	
583	Starodębska 23a	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
584	Starodębska 36	budynek wielorodzinny	1908 r.	
585	Starodębska 36	magazyn	początek XX w.	
586	Starodębska 37	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
587	Starodębska 38	dawna Szkoła Powszechna, obecnie budynek wielorodzinny	około 1920 r.	
588	Starodębska 39	budynek wielorodzinny	1920 r.	
589	Starodębska 41	Zespół budynków fabrycznych „Leszczyński”:	1926 r.	
589.1		- budynek fabryczny I		
589.2		- budynek fabryczny II		
589.3		- budynek fabryczny III		
589.4		- budynek dawnej kotłowni		
590	Starodębska 42	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
591	Stary Rynek 4	kamienica z oficynami	1872 r.	
592	Stary Rynek 5	budynek z oficyną	1856 r.	
593	Stary Rynek 6	budynek wielorodzinny	1821 r.	
594	Stary Rynek 7 / Wiślana 11a	budynek z oficyną	1823 r.	
595	Stary Rynek 11 / Łęska 58	kamienica z oficyną	lata 1863-1864	A/655/1-2 z dnia 09.09.1996 r.
596	Stary Rynek 12	oficyna	1836 r.	
597	Stary Rynek 13	budynek wielorodzinny	1845 r.	
598	Stary Rynek 14	kamieniczka	XVI w., 1. połowa XVIII w.	A/687 z dnia 10.12.1985 r.
599	Stary Rynek 15	kamieniczka	około połowy XVIII w.	A/686 z dnia 10.12.1985 r.
600	Stary Rynek 15 / Szpichlerka 19	budynek	2. połowa XIX w.	
601	Plac Staszica 1	budynek szkoły wraz z założeniem zieleni, placami, boiskiem i ogrodzeniem	lata 1924-1929	A/727 z dnia 06.09.1996 r.
602	Plac Staszica 5/6	budynek wielorodzinny	1/2 ćw. XX w.	
603	Stodólna 1a i Stodólna 1b	budynek jednorodzinny	1. połowa XX w.	
604	Stodólna 2b	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
605	Stodólna 6	oficyna	1925 r.	
606	Stodólna 7	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
607	Stodólna 8/10	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	

608	Stodólna 13a	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
609	Stodólna 14	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
610	Stodólna 16	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
611	Stodólna 16a	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
612	Stodólna 24	kamienica z oficyną	około 1900 r.	
613	Stodólna 26	kamienica z oficyną	około 1920 r.	
614	Stodólna 28	budynek	1. ćw. XX w.	
615	Stodólna 32	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
616	Stodólna 32	oficyny	1. ćw. XX w.	
617	Stodólna 35	budynek wielorodzinny	około 1900 r.	
618	Stodólna 36a	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
619	Stodólna 38	budynek wielorodzinny, dawna oficyna	1. ćw. XX w.	
620	Stodólna 40	kamienica	połowa XIX w.	
621	Stodólna 43	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
622	Stodólna 51	kamienica	lata 30. XX w.	
623	Stodólna 56	kamienica	lata 30. XX w.	
624	Stodólna 56a	budynek jednorodzinny	lata 30. XX w.	
625	Stodólna 59 / Królewiecka 3	dawna Fabryka Cykorii Lewenstama:	1853 r.	
625.1		- budynek administracyjny		
625.2		- budynek produkcyjny		
625.3		- budynek produkcyjny		
626	Stodólna 60	budynek wielorodzinny	koniec XIX w.	
627	Stodólna 62	kamienica	około połowy XIX w.	
628	Stodólna 70	dawny Szpital Gminy Żydowskiej	1882 r., lata 1992-1928	A/712/1-2 z dnia 17.04.1996 r.
628.1		- oficyna wschodnia i zachodnia		
628.2		- ogrodzenie od frontu		
629	Suszycka 6	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
630	Suszycka 13	dawniej spichlerz, młyn mурowany	początek XX w.	
631	Szczęśliwa 1	budynek wielorodzinny	około 1920 r.	
632	Szczęśliwa 2 / Św. Antoniego 28	budynek z oficynami	około 1927 r., 1933 r.	
633	Szczęśliwa 3 / Bojańczyka 1	budynek z oficyną	około 1920 r., 1933 r., oficyna 1926 r.	
634	Szpichlerna	kamienna nawierzchnia ulicy	2. połowa XIX w.	
635	Szpichlerna 5 i Szpichlerna 5a	budynek wielorodzinny	1894 r.	
636	Szpichlerna 7/9	Zespół Fabryki Gwoździ:	lata 1908-1919	
636.1		- budynek biurowo-mieszkalny		
636.2		- gwoździarnia		
636.3		- polerownia		
636.4		- warsztat		
637	Szpichlerna 10	budynek wielorodzinny	1870 r.	
638	Szpichlerna 15	budynek wielorodzinny	połowa XIX w.	
639	Szpichlerna 20 / Browarna 6	budynek wielorodzinny	1864 r.	
640	Szpitalna 1a	budynek wielorodzinny	2. ćw. XX w.	
641	Szpitalna 1b	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
642	Szpitalna 3	budynek wielorodzinny	1943 r.	
643	Szpitalna 5	budynek wielorodzinny	1943 r.	
644	Szpitalna 8	budynek wielorodzinny	około 1920 r.	
645	Szpitalna 10a	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
646	Szpitalna 11	dawna oficyna, obecnie budynek wielorodzinny	początek XX w.	
647	Szpitalna 12	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
648	Szpitalna 15	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
649	Szpitalna 19	fragment ogrodzenia ceglanego ogrodu przy Pałacyku	lata 20. XX w.	

		Bojańczyka		
650	Szpitalna 21 i Szpitalna 23 (d. Szpitalna 19/21)	Pałac Bojańczyka	1881 r.	A/733 z dnia 29.01.1993 r.
651	Szpitalna 21-29	parkan metalowy dawnego ogrodu przy Pałacyku Bojańczyka	lata 20. XX w.	
652	Szpitalna 22a	dom dróżnika	początek XX w.	
653	Szpitalna 24	dawna cegielnia Bojańczyka	lata 1883-1903	A/711 z dnia 04.07.1996 r.
654	Szpitalna 26	dom dróżnika	początek XX w.	
655	Targowa 7	kamienica	około 1925 r.	
656	Targowa 9 / Zielony Rynek 2a	kamienica	około 1920 r.	
657	Toruńska 75	budynek wielorodzinny	około 1920 r.	
658	Toruńska 85	dawna garbarnia, obecnie budynek mieszkalny	początek XX w.	
659	Toruńska 90	krzyż przydrożny	lata 20. XX w., remont po 1947 r.	
660	Toruńska 121j	krzyż przydrożny	lata 20. XX w., remont po 1945 r.	
661	Toruńska (w pobliżu Toruńskiej 153)	krzyż przydrożny	lata 20. XX w., remont po 1945 r.	
662	Toruńska 215-217	pomnik ku czci Powstania Listopadowego	1931 r.	
663	Traugutta 25	budynek wielorodzinny	XIX / XX w.	
664	Tumska	kamienna nawierzchnia ulicy	lata 20. XX w., prze- budowana 2012 r.	
665	Tumska 2	budynek wielorodzinny	lata 1864-1878	
666	Tumska 2 / Stary Rynek 8	budynek jednorodzinny	1. połowa XIX w.	
667	Tumska 4	budynek wielorodzinny	1909 r.	
668	Tumska 5	budynek z oficyną	1844 r., przed 1910 r.	
669	Tumska 6	budynek wielorodzinny	1854 r., 1960 r.	
670	Tumska 7	budynek z oficyną	1838 r., 1910 r.; oficyna - 1909 r.	
671	Tumska 10	prałatówka	1938 r.	
672	Warszawska 5	budynek wielorodzinny	lata 20. XX w.	
673	Węglowa 9 i Węglowa 9a	budynek	początek XX w.	
674	Węglowa 15	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
675	Wiejska 13	budynek	około 1920 r.	
676	Wiejska 14	budynek, obecnie warsztaty terapii zajęciowej	około 1900 r.	
677	Wiejska 19 / Żeromskiego 19/21	kościół parafialny p.w. św. Stanisława Biskupa	lata 1926-1938	A/702 z dnia 30.10.1992r.
678	Wiejska 19 / Żeromskiego 19/21	plebania	1922 r.	
679	Wiejska 19 / Żeromskiego 19/21	figura NMP	2. ćw. XX w.	
680	Wiejska 19a	dzwonnica	2. ćw. XX w.	
681	Wiejska 39a	budynek jednorodzinny	1925 r.	
682	Wieniecka / Energetyków	dom dróżnika	początek XX w.	
683	Wiślana 1 / Bulwary Marszałka Piłsudskiego 22	kamienica z oficynami	około 1880 r.	
684	Wiślana 3	budynek wielorodzinny	przed 1881 r.	
685	Wiślana 5	budynek jednorodzinny	1922 r.	
686	Wiślana 5b	oficyna	1. ćw. XX w.	
687	Wiślana 10	budynek wielorodzinny	1905 r.	
688	Wojska Polskiego	ogrodzenie	1900 r.	
689	Wojska Polskiego / Prymasa Karnowskiego	figura Matki Boskiej Niepokalanej	1954 r.	
690	Wojska Polskiego 2	budynek wielorodzinny	około 1910 r.	
691	Wojska Polskiego 2a	dawniej budynek Liceum	1932 r.	

		im. Piusa X, obecnie bank		
692	Wojska Polskiego 3	budynek z oficyną	3 ćw. XIX w.	
693	Wojska Polskiego 4	budynek wielorodzinny	3 ćw. XIX w.	
694	Wojska Polskiego 7	budynek wielorodzinny	1901 r.	A/689 z dnia 03.06.1985r.
695	Wojska Polskiego 9 / Orla 9	dom zakonny Zgromadzenia Siostr Najświętszej Marii Panny	lata 1915-1919	
696	Wojska Polskiego 12 / Biskupia 2	kamienica	około 1900 r.	
697	Wojska Polskiego 18	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
698	Wojska Polskiego 20	budynek wielorodzinny	około 1900 r.	
699	Wojska Polskiego 29	budynek wielorodzinny	4. ćw. XIX w.	
700	Wojska Polskiego 29	oficyna	4. ćw. XIX w.	
701	Plac Wolności 1	kamienica, obecnie siedziba Naczelnej Organizacji Technicznej	1835 r., 1912 r., 1914 r.	A/1221 z dnia 16.10.1984 r.
702	Plac Wolności 2	kamienica	1853 r., lata 1904-1912	A/696 z dnia 16.10.1984 r.
703	Plac Wolności 5	budynek „Hotel Polski”	przed 1845 r., lata 1867-1870	A/693 z dnia 05.06.1985 r.
704	Plac Wolności 6	Zespół klasztorny OO. Franciszkanów:	lata 1693-1644	A/486 z dnia 01.03.1962r.
704.1		- kościół klasztorny, obecnie kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych		
704.2		- klasztor w zespole klasztornym oo. francisz- kanów		
704.3		- figura Niepokalanie Poczętej NMP	1769 r.	
704.4		- figura Chrystusa	1900 r., 1934 r.	
704.5		- ogrodzenie z 4 bramami	1795 r., XIX w.	
705	Plac Wolności 10 / Kościuszki 1	budynek	1897 r.	
706	Plac Wolności 11 / Polskiej Organizacji Wojskowej 1	kamienica z oficynami	lata 1909-1914	A/651 z dnia 21.04.1997r.
707	Plac Wolności 12	budynek z oficynami	1912 r.	
708	Plac Wolności 13	kamienica z oficyną	1882 r., 1931 r.	
709	Plac Wolności 14	budynek	1905 r.	
710	Plac Wolności 14	oficyna	około 1900 r.	
711	Plac Wolności 15	budynek	około 1900 r.	
712	Plac Wolności 16	budynek wielorodzinny	1869 r., 1879 r., 1936 r.	
713	Plac Wolności 17a	budynek wielorodzinny	lata 1848-1856, 1926 r., 1936 r.	
714	Plac Wolności 20	budynek z oficyną	1912 r.	
715	Wolność 27	budynek z oficyną	1925 r.	
716	Wolność 29	budynek z oficyną	1927 r.	
717	Wolność 37 / Starodębska 31	budynek wielorodzinny	około 1930 r.	
718	Wolność 42 / Cicha 34	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
719	Wysoka 4	budynek wielorodzinny	około 1920 r.	
720	Wysoka 5	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
721	Wysoka 9	budynek wielorodzinny	około 1920 r.	
722	Prymasa Wyszyńskiego 2	budynek dawnej rogatki miejskiej	około połowy XIX w.	A/1008 z dnia 22.06.2006r.
723	Prymasa Wyszyńskiego 2	oficyna	około połowy XIX w.	
724	Prymasa Wyszyńskiego 4	dom Biskupa Sufragana	1800 r., 1865 r.	
725	Prymasa Wyszyńskiego 6	parkan murowany	2. połowa XIX w.	
726	Prymasa Wyszyńskiego 7/9	dawne stajnie, tzw. fornalskie w Fabryce Cykorii F. Bohma	1918 r.	

727	Prymasa Wyszyńskiego 11	budynek	2. połowa XIX w.	
728	Prymasa Wyszyńskiego 12 / Piwna 4	dawny magazyn cykorii Fabryki Cykorii F. Bohma, tzw. Czarny Spichrz murowano-drewniany	1. połowa XIX w.	359/44/A z dnia 03.04.1957r.
729	Prymasa Wyszyńskiego 13	budynek wielorodzinny	1. połowa XX w.	
730	Prymasa Wyszyńskiego 13 / Prymasa Wyszyńskiego 13a	budynek wielorodzinny		
731	Prymasa Wyszyńskiego 13 / Prymasa Wyszyńskiego 13a	oficyna		
732	Prymasa Wyszyńskiego 13 / Prymasa Wyszyńskiego 13a	budynek gospodarczy		
733	Prymasa Wyszyńskiego 14	Zespół Fabryki Cykorii F. Bohma:		
733.1		- ratusz	1912 r.	
733.2		- wieża ciśnień	1920 r.	
733.3		- dawne spichrze i palarnia cykorii	lata 1837-1888	
733.4		- dawny dom mieszkalny i kantor	1837 r.	
733.5		- dawny spichrz i młyn	1904 r.	
733.6		- dawny sklep, warsztat i laboratorium	1857 r.	
733.7		- ogrodzenie	XIX / XX w.	
734	Prymasa Wyszyńskiego 22 / Solna 6	budynek	lata 1882-1932	
735	Prymasa Wyszyńskiego 23	Figura NMP przy Oddziale Dziecięcym w dawnym Szpitalu im. Świętego Antoniego	1921 r.	
736	Prymasa Wyszyńskiego 26 / Solna 2 / Solna 4	Zespół Fabryki Papierów Altmana:		
736.1	Prymasa Wyszyńskiego 26	- budynek biurowy	1908 r.	
736.2		- komin ceglany	1898 r.	
736.3		- wieża ciśnień	1882 r.	
736.4		- dawna kotłownia	1882 r.	
736.5		- dawny magazyn	1901 r.	
736.6	Prymasa Wyszyńskiego 26 / Solna 2	- dawne budynki produkcyjne	1882 r.	
736.7	Prymasa Wyszyńskiego 26 / Solna 4	- dawny magazyn papieru	1925 r.	
737	Prymasa Wyszyńskiego 28	budynek wielorodzinny	1. połowa XX w.	
738	Zakole	aleja dojazdowa kamienna nawierzchnia i aleja klonowo-wiązowa do dawnego dworca kolejowego Brzezcie	początek XX w.	
739	Zakole / Inowrocławska / Wylotowa	pozostałości piwnicy dawnego dworca kolejowego Brzezcie	początek XX w.	
740	Zakole 41	krzyż przydrożny	początek XX w., wymiana po 1980 r.	
741	Zamcza 4	budynek z oficyną	1883 r.	
742	Zamcza 6	budynek wielorodzinny	połowa XX w.	
743	Zamcza 6	oficyna - ciastkarnia	początek XX w.	
744	Zamcza 7 / Matebudy 13	budynek jednorodzinny	około 1900 r.	
745	Zamcza 10	spichlerz	1844 r.	A/280 z dnia 08.11.1984r.
746	Zamcza 11	budynek jednorodzinny	koniec XIX w.	
747	Zamcza 14 / Matebudy 10	budynek	1928 r.	
748	Zapiecek 5	kamienica	koniec XIX w.	
749	Zapiecek 7-9	budynek gospodarczy	1891 r.	

750	Zapiecek 7-9 / Brzeska 23	budynek z oficyną	1913 r.	
751	Zapiecek 8	kamienica	1930 r.	
752	Zduńska 2	kamienica	1931 r.	
753	Zduńska 4 / Królewiecka 32	budynek wielorodzinny	1905 r.	
754	Zduńska 4b	oficyna	1890 r.	
755	Zduńska 5 i Zduńska 5a	kamienica	1898 r.	
756	Zielna 3	budynek jednorodzinny	1-2 ćw. XX w.	
757	Zielna 9	budynek jednorodzinny	1-2 ćw. XX w.	
758	Zielony Rynek 1	kamienica z oficynami	około 1920r.	
759	Zielony Rynek 3	kamienica z oficyną	około 1920r.	
760	Zielony Rynek 4	kamienica z oficyną	lata 1901-1925	
761	Zielony Rynek 4 / Złota 2	kamienica z oficyną	1911r.	
762	Zielony Rynek 6	kamienica	1904r.	
763	Zielony Rynek 6 / Srebrna 1	kamienica	1913r.	
764	Zielony Rynek 7 / Królewiecka 27	kamienica mieszczańska wraz z oficyną	1905r.	A/734 z dnia 15.01.1993r.
765	Zielony Rynek 8	kamienica z oficynami	1911r.	
766	Zielony Rynek 9 / Królewiecka 31	kamienica	1912r.	
767	Zielony Rynek 14 / Szczęśliwa 4	kamienica z oficynami	1909r., oficyny 1920r.	
768	Zielony Rynek 15	kamienica mieszczańska	1904r.	A/677 z dnia 15.01.1993r.
769	Zielony Rynek 16	kamienica z oficyną	około 1910r.	
770	Zielony Rynek 17	kamienica z oficynami	około 1910r.	A/1259 z dnia 15.12.2006r.
771	Zielony Rynek 18	kamienica z oficynami	około 1900r.	
772	Zielony Rynek 19	kamienica z oficyną	około 1905r.	
773	Zielony Rynek 20	kamienica	lata 1904-1909	
774	Ziębia 5	budynek administracyjny, tzw. dawnej Ogierni	lata 20. XX w.	
775	Ziębia 9a, 9b, 9c, 11, 11a, 13 i 15	Zespół budynków Nadleśnictwa:	lata 20. XX w.	
775.1	Ziębia 9a, 9b i 9c	- budynek pracowniczy I		
775.2	Ziębia 11 i 11a	- budynek pracowniczy II		
775.3	Ziębia 11a	- tzw. lodownia		
775.4	Ziębia 13	- budynek główny Nadleśnictwa		
775.5	Ziębia 13	- dom, tzw. „Gajówka”		
775.6	Ziębia 15	- dawny budynek gospodarczy, obecnie budynek jednorodzinny	lata 20. XX w.	
775.7	Ziębia 15	- stodoła	lata 20. XX w.	
776	Związków Zawodowych 7/9/11 / Stodólna 47	dawna Fabryk Naprawy Maszyn i Narzędzi Rolniczych J. Kochanowicza:		
776.1	Związków Zawodowych 7/9/11 / Stodólna 47	- hala odlewni	4 ćw. XIX w.	
776.2	Związków Zawodowych 7/9/11	- odlewnia i kotłownia	1895r.	
776.3		- budynek portierni	początek XX w.	
776.4		- ogrodzenie ceglane dawnej fabryki		
777	Związków Zawodowych 12	kamienica z oficyną	1900r.	
778	Związków Zawodowych 16	oficyna kamienicy	około 1900r.	
779	Związków Zawodowych 16	piwnica ziemna browaru w Głodowie	około 1900r.	
780	Żabia 2	budynek dawnego Banku Gospodarstwa Krajowego	1911r.	A/1474 z dnia 13.10.1993r.
781	Żabia 2	ogrodzenie budynku Banku Gospodarstwa Krajowego	1911r.	

782	Żabia 4	budynek z oficyną	1936r.	
782	Żabia 4a	budynek wielorodzinny	1935r.	
784	Żabia 5	kamienica z oficyną	1912r.	
785	Żabia 6	dawniej budynek mieszkalny i bank, obecnie budynek banku	1880r., 1938r.	
786	Żabia 7	kamienica z oficyną	1878r., 1935r.	
787	Żabia 8	budynek Remizy Strażackiej	1909r.	A/1024 z dnia 13.10.1993r.
788	Żabia 9	kamienica z oficynami	1898r., 1930r.	
789	Żabia 11	kamienica z oficyną	1879r., 1927r.	
790	Żabia 12a	oficyna	1830r., 1930r., przebudowana 2012r.	
791	Żabia 19	kamienica z oficynami	1912r.	
792	Żabia 27	kamienica z oficyną	początek XX w.	
793	Żeromskiego 24	budynek jednorodzinny	około 1920r.	
794	Żeromskiego 26	budynek wielorodzinny	około 1920r.	
795	Żytunia 55	Pałacyk, obecnie Dom Dziecka	1920r.	A/736 z dnia 19.05.1987r.
796	Żytunia 57	budynek wielorodzinny	około 1929r.	
797	Żytunia 71, 73 i 83	Zespół Koszar Wojskowych:	około 1920r.	
797.1	Żytunia 71	- budynek sztabowy		
797.2	Żytunia 73	- budynek dawnej stajni		
797.3	Żytunia 83	- budynek kasyna		
798	Żytunia 90a	budynek jednorodzinny	około 1920r.	
799	Żytunia 104 / Polna 105	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
800	Żytunia 110	budynek jednorodzinny	około 1910r.	
801	Żyzna	krzyż przydrożny	początek XX w., wymiana 1980r.	
802	Włocławek - Miasto	Dzielnica Starego Miasta		A/1560 z dnia 30.09.1957r. – strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej
803	Włocławek - Miasto	Strefa historycznej struktury przestrzennej miasta Włocławka	do lat 30. XX w.	
804	Włocławek - Miasto	Park miejski im. Henryka Sienkiewicza	od 1875r.	A/1304 z dnia 25.03.1994r.
805	rzeka Wisła (Plac Kopernika – ul. Lipnowska)	most drogowy im. Marszałka Rydza Śmigłego	lata 1935-1937, zniszczony w 1939r., odbudowany w 1945r.	
806	rzeka Zgłowiączka (ul. Prymasa Wyszyńskiego)	most drogowy wzdłuż ulicy Prymasa Wyszyńskiego	lata 1854-1856, zniszczony w 1914r. odbudowany w 1916r.	
807	rzeka Zgłowiączka	most kolejowy na trasie Toruń – Kutno przez rzekę Zgłowiączkę	1862r., zniszczony w 1914r.	

Aneks nr 3. Wykaz stanowisk archeologicznych na obszarze miasta Włocławek, zlokalizowanych w trakcie badań powierzchniowych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP)

Lp.	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr stanowiska na obszarze AZP	Nr stanowisk w miejscu	Funkcja obiektu	Chronologia	Kultura
1.	Włocławek	47-47	016	14	osada osada	średniowiecze wczesne faza D średniowiecze wczesne faza E	
2.	Włocławek	47-47	015	13	osada	średniowiecze wczesne faza E	
3.	Włocławek	47-47	014	12	osada osada	średniowiecze wczesne faza D średniowiecze wczesne faza E	
4.	Włocławek	47-47	013	11	osada	średniowiecze wczesne	
5.	Włocławek	47-47	012	10	osadnictwa śląd osadnictwa śląd	średniowiecze wczesne faza E średniowiecze wczesne faza F	
6.	Włocławek	47-47	011	09	osadnictwa śląd	średniowiecze wczesne faza E	
7.	Włocławek	47-47	010	08	osadnictwa śląd osada osada	neolit średniowiecze wczesne faza D średniowiecze wczesne faza E	pucharów lejkowatych faza wiórecka
8.	Włocławek	47-47	009	07	osada	średniowiecze wczesne faza E	
9.	Włocławek	47-48	034	06	miasto lokacyjne	średniowiecze późne XIV-XV w.	
10.	Włocławek	47-48	033	04	osadnictwa śląd	średniowiecze wczesne III okres	
11.	Włocławek	47-48	032	03	osada podgradzowa	średniowiecze wczesne - średniowiecze późne X-XIV w.	
12.	Włocławek	47-48	031	02	osada podgradzowa cmentarzysko (katedra) osadnictwo miejskie	średniowiecze wczesne IX-XII w. średniowiecze wczesne do XIVw. wczesne i późne średniowiecze IX-XV w.	
13.	Włocławek	47-48	030	01	osada osada otwarta grodzisko	halsztacki okres D średniowiecze wczesne IX-XI w. średniowiecze wczesne XI w.	wschodniopomorska
14.	Szpetal Dolny	47-48	24	5	śląd	halsztacki okres	łużycka

					osadniczy punkt osadniczy	C/D XIV-XV w.	
15.	Szpetal Dolny	47-48	25	7	śląd osadniczy punkt osadniczy	neolit halsztacki okres C XV w.	łużycka
16.	Szpetal Dolny	47-48	26	8	punkt osadniczy	XV w.	
17.	Szpetal Dolny	47-48	27	6	punkt osadniczy	XIV w.	
18.	Szpetal Dolny	47-48	28	4	cmentarzysko szkieletowe	wczesne średniowiecze	
19.	Szpetal Dolny	47-48	29	3	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	
20.	Zarzewo	48-49	47	5	śląd osadniczy śląd osadniczy	neolit V okres brązu	pucharów lejkowych łużycka
21.	Łęg	48-49	8	1	osada śląd osadniczy śląd osadniczy	okres holsztacki wczesne średniowiecze nowożytność	
22.	Rybica	48-49	15	1	śląd osadniczy osada	okres holsztacki nowożytność	
23.	Rybica	48-49	16	2	śląd osadniczy	nowożytność	
24.	Suchy Kierz	48-49	17	1	śląd osadniczy śląd osadniczy	IV okres e brązu nowożytność	

UZASADNIENIE

Przedkładany projekt uchwały wynika z ustawowego obowiązku określonego w art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282 z późn. zm.), który obliguje Prezydenta Miasta Włocławek do sporządzania na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2020-2023 definiuje problematykę lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz ukierunkowuje na jak najszersze i jak najbardziej wszechstronne wykorzystanie jego potencjału, zwracając uwagę na specyfikę uwarunkowań prawnych, administracyjnych oraz zmieniających się warunków gospodarczych i społecznych miasta. Uwzględnia również zdobyte doświadczenia i wnioski wypracowane w czasie realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2016-2019.

Celem strategicznym gminnej polityki w przedmiotowym zakresie jest odnowa zabytkowych zasobów tkanki miasta w oparciu o skoordynowane działania rewitalizacyjne, konserwatorskie i inwestycyjne służące budowaniu tożsamości mieszkańców i rozwojowi społeczno-gospodarczemu miasta Włocławek.

Wskazane w *Programie* działania dotyczące inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego, stwarzają możliwość wypracowania solidnych podstaw do realizowania idei zintegrowanego zarządzania dziedzictwem kulturowym miasta.

Zgodnie z art. 87 ust. 5 przedmiotowej ustawy, co 2 lata będzie sporządzane sprawozdanie z realizacji niniejszego *Programu* i przedstawiane Wysokiej Radzie.

Nadmieniam, że Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2020 - 2023 został pozytywnie zaopiniowany przez Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, tym samym spełniony został warunek zawarty w art. 87 ust. 3 ww. ustawy.

Mając powyższe na uwadze, proszę Wysoką Radę o przyjęcie niniejszej uchwały.

